

30 de ani de libertate

0260 612 870

caietesilvane@yahoo.com

www.caietesilvane.ro

Sumar

- Poeme pentru „Caiete Silvane”, **Ioan Radu Văcărescu** p. 1
- Parodie de **Lucian Perța** p. 1
- Poeme pentru „Caiete Silvane”, **Marian Drăghici** p. 2
- Viorel Mureșan**, Mozaicul unui etnolog pp. 3-5
- Imelda Chința**, Istorii și istorisiri p. 5
- Imelda Chința**, Lirism *bine temperat* p. 6, p. 20
- Marcel Lucaciu**, Paravanul fericirii p. 7, p. 18
- Tudor Cicu**, „Confesiuni din universul cărților” pp. 8-10
- Gheorghe Moga**, *Cu arme și bagaje* „cu totul, deplin” p. 10
- Alice Valeria Micu**, 1 Decembrie 1918 în presa culturală. *Luceafărul* Unirii pp. 11-12
- Carmen Ardelean**, Cartografii revuistice pp. 13-14
- Ioan F. Pop**, Solilocvii inutile p. 15
- Daniel Mureșan**, Anthony Phillips – *Strings of Light* p. 16
- Mircea Daroși**, *Adrian Păunescu și misterul nășăudean* pp. 17-18
- Cornel Galben**, Un roman cu tentă balzaciană pp. 19-20
- Augustin Mocanu**, Colinde biblice și apocrife. Texte poetice din aria Sălaj-Codru p. 21-27
- Roxana Cristian**, Colind p. 28, p. 31
- René Guénon**, Despre simbolismul peștelui, traducere de **Daniel Hoblea** pp. 29-31
- Versuri de **Teodor Sărăcuț-Comănescu** p. 32
- Poeme de **Miruna Munteanu** p. 33
- Corina Vlădoiu**, Mortal kombat pp. 34-36
- Simona Ardelean**, Filmografiile Simonei. *Atlantique* (2019) p. 37
- Ioan-Pavel Azap**, Reeditări filmice (XXVI) p. 38
- Viorel Tăutan**, Între comuna primitivă și comunism pp. 39-40
- Marin Pop**, Emilia Pop Mărcuș (1852-1934) – reprezentantă de marcă a mișcării feministe din Sălaj pp. 41-45
- Victor Cioban**, Ioan Prodan, pictor al viziunilor cosmice pp. 46-48
- Anchetă „Caiete Silvane”. 30 de ani în 1.000 (și ceva) de semne, **Daniel Săuca**, **Györfi-Deák György**, **László László**, **Daniel Mureșan** pp. 49-50
- Daniel Săuca**, **Daniel Hoblea**, Malaxorul aproape hibernal pp. 51-52
- Arca poeziei, **Serghei Esenin**, Cerșetorul din tinda bisericii, traducere de **Ioanichie Olteanu**, o rubrică de **Viorel Mureșan** coperta IV

Caiete Silvane

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 12, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870; e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro; www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, a Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău

Serie nouă, Anul XV, Nr. 12 (179), decembrie 2019.

Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor șef
Viorel Mureșan - redactor șef adjunct
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Marin Pop, **Carmen Ardelean** - redactori;
Viorel Tăutan, **Marcel Lucaciu**, **Imelda Chința** - redactori asociați;
Györfi-Deák György, **Alice Valeria Micu**, **Gheorghe Moga**, **Simona Ardelean** - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca**, **Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**
Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane” este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale, factorii poștali, prin Mediadiff Product SRL și prin redacție (telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 4 lei. Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne contactați telefonic la redacție.

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău, Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Ioan Radu Văcărescu

Răspuns

Iată de ce
 Pentru că eu stau aici
 Pentru că stau aici nemișcat
 Pentru că stau înlemnit în acest loc golit de suflet
 Pentru că stau înlemnit cu o lumânare înaltă în mâini
 Pentru că stau aici în acest loc pustiit de suflet și voi stați și vă uitați la mine și la lumânarea mea cea înaltă care arde cu flacără subțire și albastră
 Pentru că stați și vă uitați și nici nu vă vine să credeți că ea arde în ploaia ce cade cu spume negre pe pământul cel negru al nostru
 Pentru că ea arde cu flacără subțire și albastră în vântul care vă-mprăstie înghețându-vă oasele
 Pentru că voi ați plecat și eu stau înlemnit în ploaia cea neagră și-n vântul cel negru și latră câinii împrejur și ceara lumânării se scurge pe mâinile mele și pe picioarele mele
 Pentru că mi s-a descojit pielea mâinilor și picioarele s-au făcut una cu pământul și ochii mi s-au desfrunzit și s-a scurs tot sângele meu în nisip și-mi picură ceara lumânării în vine
 Pentru că lumânarea cea înaltă s-a scurtat și abia o mai țin cu fereală în căușul palmelor mele de ceară
 Pentru că mi s-au lăsat umerii în bătaia ploii și-a vântului și pieptul și spatele s-au adunat ca trupul unui smochin bătrân săgetat la marginea deșertului
 Pentru că lumânarea a ars de tot și ultimele picături de ceară au curs în acest loc înalt și pustiu de unde voi ați plecat și plouă cu spume negre și bate vântul cu vuiet și latră câinii la luna umflată și galbenă
 Pentru că stau aici nemișcat lumânare înaltă înlemnită în acest loc golit de suflet și creștetul meu arde cu flacără subțire și albastră

Parodie de Lucian Perța

Ioan Radu Văcărescu

Răspuns

(din *Caiete Silvane*, decembrie 2019)

Iată de ce scriu:
 Pentru că sunt un melancolic,
 Pentru că sunt al tatălui meu fiu,
 Pentru că port un nume simbolic,
 Pentru că m-am săturat să văd cât pustiu aveți voi în sufletele voastre,
 Pentru că vreau să le fac în ciudă celor ce vor să-mi aprindă la cap lumânare,
 Pentru că iubesc albastrul și toate lucrurile ce ard cu flăcări albastre,
 Pentru că identitatea mea culturală mă face să nu iau în seamă câinii ce mă latră în orice împrejurare,
 Pentru că nu vreau să rămân doar o umbră în Muzeul Literaturii Române,
 Pentru că am dreptul la melancolie și o trăiesc după un adevărat ritual,
 Pentru că știu că poezia ocupă un spațiu inefabil și doar cine ia locul în el rămâne,
 Pentru că în satul numit România aș fi suspect fără asta, eu fiind un exilat din orașul imperial,
 Pentru că sunt președintele Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor și mai ales
 Pentru că nu pot să stau nemișcat dacă vreau să mai fiu reales!

Marian Drăghici

Sac și cenușă

*„Pe tine te ador,
firavă lumină din pâine”.*

Karol Wojtila

aș intra și m-aș ruga
ca pâinea
fără glas

aș intra în mine adânc
și m-aș ruga
la margine de nicio apă
stând și privind în apă: Doamne,
sunt pâinea fără glas
din mâinile unui copil
căruia nu i s-a născut încă mama.

în nația asta a mea
e foarte foarte greu
să ți se nască mama.

în țara asta a mea întinsă cât e patul
noaptea dau perna la o parte
și-mi închipui că dorm
cu capul pe pământ ca vechii evrei
de la care am învățat atâtea,
prosternați în sac și cenușă
să implore mila Celui Preaînalt –

dau perna la o parte
să dorm direct pe orizontala patului
iată sacrificiul meu,
măsura credinței mele prea puține,
să dorm toată viața noapte de noapte
fără pernă sub cap
smerindu-mă și urlând
ca pâinea
fără glas –

atunci, poate
dreptatea în popor va triumfa
și adevărul între ai mei
nu va mai umbla cu capul spart
pâinea va vorbi
iar mama s-ar bucura și s-ar naște.

(Din vol. *Păhăruțul*, Editura Juni-
mea, Iași, 2019)

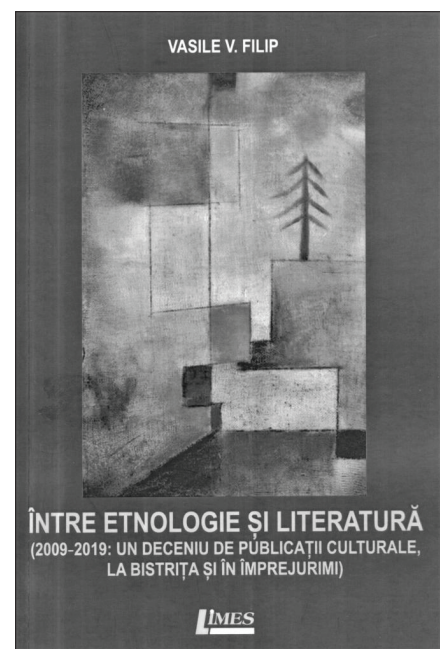
Mozaicul unui etnolog

Viorel MUREȘAN

Nu știi dacă, pentru a deveni etnolog, trebuie să te naști și să copilești într-un sat, ori ar putea fi suficiente o curiozitate nativă și o aplecare firească spre tot ceea ce definește liniile evoluției spirituale, încă de la origini, ale unui popor. Vasile V. Filip răspunde afirmativ celor două prezumtive condiții printr-o armonioasă personalitate de cercetător al omului culturii tradiționale. Cartea sa cea mai nouă, *Între etnologie și literatură (2009-2019: un deceniu de publicații culturale, la Bistrița și în împrejurimi)*, Editura Limes Florești-Cluj, 2019, prin cuprindere și dimensiuni, ni-l arată ca pe un mare muncitor. Iar ilustrația copertei (Paul Klee, *Mica pictură cu pin*) indică o generoasă deschidere, nu numai spre sincretism, dar și spre subconștientul colectiv și cunoașterea secretă, a lumii, și mai departe, spre culmile de gheață ale modernității. Cartea e alcătuită din două părți mari: I. *Etnologice* și II. *Literatura și fenomenul cultural*, divizate, fiecare, în mai multe secțiuni, orientate pe criterii tematice. Materialele din cuprins sunt, la rândul-le, de o mare diversitate, de la prefețe, la capitole de sine stătătoare ale unor tratate, dar și comunicări pe la diverse simpozioane și colocvii, cronici de carte ori articole ocazionale. Bibliografia de care se face uz în paginile volumului este, de asemenea, edificatoare. Cea savantă, folosită mai cu seamă în stabilirea limbajului conceptual, este culeasă din James George Frazer, Gilbert Durand, Mircea Eliade, Yuri Lotman, dar și din Lucian Blaga și Constantin Noica. O altă categorie ar fi cea a autorilor cu circulație și autoritate națională: Ion Pop-Reteganul,

Alexandru Amzulescu, Monica Brătulescu, Ion Taloș, Ovidiu Bîrlea, Ion Cuceu, Adrian Fochi, Petru Caraman etc. și, în sfârșit, o bibliografie regională, pe alocuri, cu recunoaștere națională.

Etnologicele se deschid cu o cronică de carte de la o culegere de colinde, întocmită de un preot al locului, *Ler Sfântă Mărie. Colinde de pe văile Țibleșului*. Descrierea volumului în cauză e făcută prin etalarea și sistematizarea motivelor poetice și muzicale specifice zonei. Aici trebuie semnalat că specialitatea folclorică a lui Vasile V. Filip, care l-a și consacrat, este colindul. De-aceea, pot fi puse în valoare, încă de la început, principalele sale calități de exeget al formelor culturii tradiționale: rigoaarea informației științifice, dar și sagacitatea intelectuală cu care se apropie de ele. Următoarea piesă e prefață la un volum de folcloristică năsăudeană. Cartea pe care o prezintă fiind una științifică, autorul nostru manifestă orgoliu, dar și prudență în afirmații. Ies însă la iveală propensiunile sale eseistice, care se vor dovedi recurente. Așa dăm peste o subtilă interpretare a motivelor folclorice „a scrie” și „a citi”, când vine vorba de scrisorile în versuri, ivite în contextul liricii de cătanie și război. De interes ni se par și reflecțiile în jurul unui volum de *Povești năsăudene*, intrat în preocupările cărții prefațate. Citind acolo „pășanii cu Spânul”, Vasile V. Filip adulmecă o plauzibilă geneză: „...modelul folcloric al capodoperei lui Creangă și-ar putea avea originea în zona Năsăud – Rodna, știut fiind că bunicul dinspre mamă al marelui povestitor, David Creangă, provenea tocmai din această zonă, și nu ar fi cu totul exclus să fi luat cu sine

povestea pe care viitorul său nepot urma s-o facă nemuritoare” (p. 23). Pe aceeași pagină de prefață apar și alte nume de protagoniști din eposul fabulos al zonei, absorbiți în opere scrise de Eminescu sau Coșbuc. Apoi, prefațând cartea unui tânăr gazetar, amendează, pe alocuri, pozițiile prea avântate ale acestuia în problema lui „a fi român în Secuime”. Nu la fel se întâmplă când, în cărțile altora, constată concepții ori tendințe paseiste. Ba, dimpotrivă, am spune, autorul însuși greu își reprimă fugare întoarceri în trecut! Comentând narațiunile de la Budacu de Sus, folcloristul consemnează intersectarea legendei și a mitului cu realitatea. Mai mult chiar, contaminarea cu literatura cultă conduce la refolclorizare, fenomen ilustrat prin scrieri de George Coșbuc.

Un reper de rigoare în cuprinsul primei părți este *Repertoriul lirico-epic tradițional al satului Agrieș*, studiu aplicat unui florilegiu de 40 de texte, cu melodiile aferente, culese

de interpreta Lenuța Purja din satul său natal. Într-o primă etapă, autorul procedează la clasificarea tematică a textelor. Trece apoi la interpretarea lor literară. Când analizează poezia de dragoste și de dor, principalele jaloane teoretice sunt Noica și Blaga. La categoria „hori târăgănite”, unde intră doinele de jale și nenoroc, trimiterile se extind și spre Maramureș, Sălaj, Bihor, zone învecinate, de altfel. Insistând pe rolul accentului, al ritmului și rimei în poezia populară, în doine mai cu seamă, Vasile V. Filip se dovedește un virtuoz al analizei stilistice. Pe de altă parte, putem remarca la el un atribut vital pentru un folclorist valoros: mânăuirea cu intuiție și rigoare a semanticii simbolurilor. Asimilarea strigăturilor cu epigrama consolidează efortul întregii cărți de a marca interferențele folclorului cu literatura cultă. Concluzia eseului plutește între ontologic și antropologic: „Este perspectiva mioritică, căzută în dizgrație în zilele noastre de adevărată captivitate în universul material, dar care merită reabilitată ca principală contribuție românească la eterna problemă umană (de la Ghilgameș încoace) a integrării morții și, implicit a șanselor omului de a învinge” (p. 87). În multe locuri din carte vom putea constata grija pentru acuratețea limbii, pe alocuri exprimată chiar printr-un forțat recurs la tropi, în căutarea expresivității. Un mic eseu pe marginea volumului *Folclor din Bistrița-Năsăud* al ieșeanului Ion N. Ciubotaru lansează în dezvoltare trei motive care-i vin cel mai bine cercetătorului de tip modern: un motiv al „ochiului străin”, receptor al unei realități date, ideea nietzscheiană a „morții lui Dumnezeu”, desprinsă dintr-o bijuterie lirică pusă în circulație de Blaga, dar cu variante și în zona năsăudeană, și motivul „descolindatului”, oarecum similar procesului de parodiare din literatura cultă. Din următoarele două studii: *Salva și Ana Filip în revistele bistrițene* și *O culegere – reper: „Li-*

teratura tradițională din Nord”, de Andrei Moldovan, în fapt o lucrare monumentală în trei volume, se desprinde sentimentul de crepuscul al culturii tradiționale, leitmotivul întregii cărți a lui Vasile V. Filip.

Obiceiuri și mentalități e o secțiune a cărții care cuprinde câteva scurte, însă pregnante articole de antropologie. În *Înrudirea rituală în satul românesc tradițional* găsim o interesantă dezvoltare eseistică, pe latură antropologică, ce vizează fenomenul numit „frați de cruce” și „surori de cruce”. *Pâinea noastră cea de toate zilele* e un studiu cu implicații religioase și subtile observații de istoria religiilor, având ca referent valorile rituale ale pâinii la români. O altă încercare, *Ziua cucului...* urmărește răsfrângeri ale acestui motiv în lirica populară. O nouă secțiune e consacrată unor personalități cu relief în domeniu. Una dintre ele e Octavian Hodoroga, autorul unui jurnal de front, versificat. În interpretarea poeziilor acestuia, etnologul apelează din nou la instrumentul blagian, cel ce sondează existența în orizontul misterului și al revelației. Textele din această zonă ale lui Vasile V. Filip au, în surdină, și un acompaniament sociologic. Prima jumătate a cărții se încheie cu un studiu dedicat lui Ovidiu Birlea. Aici, subiectul este noutatea perspectivei asupra colindei și a colindatului la cercetătorul amintit. În Ovidiu Birlea autorul recunoaște un maestru de care trebuie să se despartă pentru a se întâlni cu sine.

Eterogenă ni se pare partea a doua a volumului, alcătuită din materiale care ating doar tangențial și sporadic temele culturii arhaice. Sub titlul *Literatura și fenomenul cultural* sunt reunite prevalent articole de presă, dar și colaborări la volume colective, pagini de jurnal ori proză beletristică. Considerațiile autorului despre limbă sunt în mod cert proiecția unui scriitor: „Cu limba e la fel: o mamă nevăzută, al

cărei sânge a trecut într-al tău, a cărei simțire și înțelegere a lumii o rezumi și o repeți pe altă buclă a timpului, dar abia târziu îți dai seama de asta” (p. 231). Într-un articol publicat în „Mișcarea literară” e adusă în discuție „vocația lirică a unui mare poet epic”, Liviu Rebreanu. De această dată criticul Vasile V. Filip urmărește raportul dintre tranzitivitate și reflexivitate, întâi în jurnalul scriitorului, apoi în romane, mai ales în *Adam și Eva*. În opera menționată, autorul identifică nu numai o structură poetică, ci și „umbra lirică ce și-a găsit întruparea în mari cadre epice” (p. 240). Comentând un mai vechi volum omagial despre cenacul „Saeculum”, alcătuit de Cornel Cotuțiu, autorul privește fenomenul de la Dej-Beclean prin prisma celor două devize ale „saeculiștilor”, ambele de extracție junimistă: „Cine rezistă, există” și „Câtă prietenie, atâta exigență” (p. 260).

În primele 300 de pagini, nimic nu anunța că volumul în discuție cuprinde și literatură autobiografică, ori chiar literatură de ficțiune. Și totuși, avem în față câteva file dintr-un *Jurnal de călătorie (periplu european, 2008. Trei zile în Austria)*. După natura scriiturii și perspectiva narativă, observăm înregistrarea evenimentelor în momentul producerii lor. Diaristul surprinde meschinăria gazdelor: „Sâmbătă, 11 octombrie. Aerul de austeritate se va menține și la micul dejun, dimineața. Hotelierul care ne servește (una și aceeași persoană cu patronul, cred) privește cu reproș la farfuriile noastre supraîncărcate și nu scapă prilejul unei înțepături, amuzante dar eficiente, la adresa unui coleg care nu-și putuse da gata farfuria supraîncărcată, lăsând 2-3 felii de salam: «Katastrofe!...»” (p. 223). Estetul rafinat, care este Vasile V. Filip, odată ajuns într-un parc de distracție pentru copii, observă lucruri care distonează cu normalitatea: „Nu mă pot împiedica să constat că hidosul e una din cele

mai frecvente forme și surse de distracție pentru copiii lumii actuale...” (id.). Gustul pentru autenticitate îl îndeamnă la și mai subtile remarci, vizând subconștientul, în fața exponatelor dintr-un muzeu al sașilor transilvăneni. Remarcabilă este comunicarea neliteraturizată a vieții subiective, încât paginile de jurnal se încheie, pentru cititor, cu regretul că nu sunt mai

multe. Adevărata surpriză e însă *O ieșire în sat*, povestire fantastică, cu elemente miraculoase de natură populară, în care, precum la Caragiale, eroul, Lilu, un copil de la țară de nici șapte ani, crede și nu prea ceea ce i se întâmplă. Indiferent de gen, toate scrierile cărții sunt tivite cu o subțire, dar vizibilă margine moralistă. Întorcându-ne la dimensiunea științifică a volu-

mului, cea mai importantă, prin contribuțiile sale la descifrarea mecanismelor de creație, etnologia îmbogățește actul artistic. Nu bucăți colorate de marmură, sticlă sau ceramică assemblează Vasile V. Filip aici, după o veche tehnică egipteană ce se cheamă mozaic, ci cuvinte, pentru a pune în dialog arhaicul cu modernitatea, folclorul cu literatura cultă.

Istorii și istorisiri

Imelda CHINȚA

Sedința de cenaclu din 7 noiembrie 2019 a adus în prim-plan un autor deja consacrat, și anume Florin Horvath, o voce ușor de recunoscut în peisajul sălăjean, un vechi membru al cenaclului, al cărui debut în proză s-a înregistrat în 1971, iar în 1987 debutează editorial. Scrierile sale se compun în două tipuri de lucrări, heraldică și francmasonerie, însă cea mai reprezentativă pentru stilul scriitorului rămâne dimensiunea istorică. Volumul aflat sub tipar, *Eșafodul cu fantome*, se concentrează asupra unei perioade semnificative din istoria secolului XX, mai exact perioada cuprinsă între 1936 și se finalizează odată cu momentul decembrist 1989.

Daniel Hoblea a accentuat faptul că lectura volumelor lui Florin Horvath incită la o curiozitate intelectuală, conflictul narativ se concentrează între etern și efemer, iar Arsenie Boca devine o provocare pentru roman.

Scriitorul Ion Pițoiu-Dragomir a remarcat începutul descriptiv cu note de pastel, de asemenea fraza încheiată, dar și fluiditatea discursului narativ. Autorul a distins existența a doi piloni în scrierea lui Florin Horvath, unul istoric, altul construit în jurul unor figuri contemporane, familiare în regimul comunist. Noutatea formulei narative constă în intersectarea stilului, fragmente de operă dramatică se întrepătrund cu reportajul, cu secvențele de film, cu narațiunea sau chiar cu pastelul. Volumul, a conchis autorul, va cuceri prin autenticitatea personajelor, prin schițele de portret, pe alocuri grotești, prin naturalețea rostirii epice.

Profesorul și scriitorul Teodor Sărăcuț-Comănescu a observat că în spatele relatării se află și criticul istoric Florin Horvath, preocupat de sondare

și căutare, apreciind de asemenea tensiunea epică pe care reușește să o creeze prin personaje și prin narațiune.

Scriitorul Marcel Lucaci a surprins forța evocatoare pe care o are autorul în reconstituirea unei atmosfere, folosind un limbaj adecvat, litanic, atunci când conturează portretul lui Arsenie Boca sau dur, frust, când îl creionează pe Stalin. Proza lui Florin Horvath are un ritm inconfundabil, o fluentă datorată construcției narative, un joc de planuri, dar viziunea unitară a scriiturii se datorează personajului Matei Alexei, un alter ego al autorului. Scrierea coagulează dimensiuni distincte, de la romanul social la cel istoric, politic pe alocuri, drapat cu o anumită substanță religioasă prin figura lui Arsenie Boca. *Eșafodul cu fantome* se încadrează în direcția realistă prin modul de prezentare, prin dialog, toate redând felii de viață, a concluzionat pertinent Marcel Lucaci.

Lirism bine temperat

Imelda CHINȚA

„Trebuie să ai un haos în tine pentru a da naștere unei stele care dansează”, F. Nietzsche, pentru a călători prin galaxii interioare, pentru a face din suferință artă. Acesta pare a fi mesajul pe care îl transmite Ioan Nistor prin volumul de poeme intitulat *Aproape*, apărut la Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018. Cartea, în întregul ei, este o coliziune de idei și trăiri manifestate liric, este un „dans brownian” ce glisează între alteritate și identitate, între modern și clasic, între efemeritate și perenitate: „portaluri în viscol! / litere clătinate, dans brownian”. Volumul este unul compact, construit în jurul aceluiași centru, acelorași teme, acelorași frământări și obsesii. Perspectiva este una anostă, tonul grav, sobru, însă fără a dezvolta angoase și anxietăți asemenea liricii simboliste. Artistul cercețează, se analizează și își transcrie nelișiștile liric.

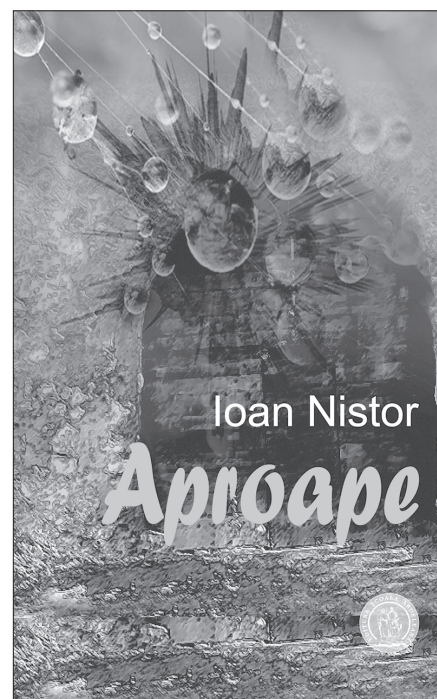
Ioan Nistor exersează doar pe alocuri un anume fragmentarism, alteori privirea se întoarce spre structura clasică a poemului, însă ideile converg spre aceeași viziune sumbră asupra existenței, spre aceleași frământări din care descinde poemul: „întuneric livid / nu mai vezi înainte / drumul e aproximativ, literele sunt șterse // străluciri fără speranță / timpul și-a redus viteza obosind sub erori / derută, haos...” (*Portaluri în viscol*). Poemul este interiorizare, înseamnă asumare până la totală identificare. Discursul existențialist, cu discrete nuanțe confesive, se construiește în jurul clasicei teme *fugit irreparabile tempus*, iar lumina, ca motiv central, este doar nuanță, între-zărită, transformată în substanță distilată estetic: „dincolo de ochi e numai liniștea eternă? // am călcat

cândva nisipul cu dune în zig-zag / – insula singurătății – / unde cineva odată a îngropat fărâme de lumină / dar dincolo de apa verzuie poate că nu mai e nimic”. Poemul este reflexiv, de interior, de adâncime, dar și de amplitudine, o trăire între stare și nestare: „doar un nor subțire și un funigel încremenit / în aerul din care îmi iau libertatea de a vedea / mai departe / fără să cad / dincolo // unde ești, țărâm de mare estompat de liniște?”.

Volumul, în esență, este al căutării, al frământării unui eu melancolic, traducând atât liniștea, cât și neliniștea, atât bucuria, cât și durerea: „strigătul bucuriei / strigătul durerii...”. Poemul singur poate estompa zbaterea, poate *neutraliza absența*: „doar poezia poate / neutraliza absența, că ea vede / ceea ce nu se vede și poate întoarce timpul grăbit, / că ea mă poate duce în dreapta ta sau te poate aduce înapoi”.

Memoria trecutului revine pentru a alina; amintirea și întoarcerea în spațiul copilăriei devin sursa vieții, a supraviețuirii unui timp frământat. Universul casnic este dominat de imaginea tatălui bătrân sau a Erianei: „cucuta creștea buiacă pe dealul copilăriei / sub nucul pe care tata bătrân l-a plantat fericit / că s-a întors viu din războiul împăratului // (...) / dar nucul copilăriei plantat de străbunul meu / creștea tot mai înalt și mai verde / în amintirea visului unui ostaș de a se întoarce viu / în Țara Oașului de pe fronturi străine”; „pe unde călca Eriana purtând tava cu mirodenii / cresc plante răutăcioase”.

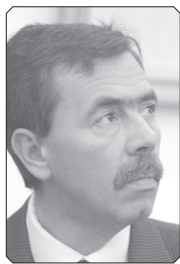
Sentimentul fragilității umane domină poemele, eul înțelege precaritatea devenirii, iar desacralizarea este tot mai accentuată. Poemul este izvorât din lumină, însă

alunecă spre obscur și devine o formă superioară a stăgării, a tăcerii. Verbul poetic trece de la manifestare la stare, se alienează sub privirea neputincioasă a ființei: „verbul A FI pare obosit / dar tot mai puțini cei ce înțeleg // da! / chiar și el obosește și tot mai des / se clatină // îl văd acum odihnindu-se ca un bătrân / la umbra unui gard / din satul natal / un gard de oțel care înconjoară pustiul” (*Oboseală*).

Versul distilează durerea, suferința și capătă accente homeopate. În întregul corpus se poate întrezări un timp al marii întâlniri dintre semn și recognoscibilitatea unor simțiri lăuntrice, o variațiune a tonalității lirice dinspre prozaicul cotidian spre poetica vederii sau cea a manifestării: „dacă durerea ar trece în vers / precum amarul din frunzele de salvie în ceaiul / din fiecare seară // și dacă nu te-ai afla în timpul meu / ce ar mai putea umple golul ce s-ar căsca / precum o prăpastie?”.

(continuare în p. 20)

Paravanul fericirii

Marcel LUCACIU

Pentru scriitorul de profesie, verbul *a scrie* este deopotrivă reflexia „tinereții fără bătrânețe” și echivalentul permanenței într-o lume culturală; o lume densă, încăpătoare și mult diferită de bulversanta, îngusta și năucitoare lume cotidiană.

Debutând editorial cu volumul de povestiri *Nepăsătoarele stele* (1968), Constantin Cubleşan a înșirat, an după an, zeci de proze scurte, romane, volume de eseuri, cărți de poezie, comentarii critice, volume de teatru, monografii, dovedindu-se, astfel, un scriitor de profesie, pe cât de prolific, pe atât de polyvalent. Ceea ce impresionează, la nivelul unei opere de o asemenea anvergură, este pe de o parte vigoarea artistică, pe de altă parte prospețimea scriiturii sale, mereu intactă, în pofida vremii care vremuieste.

Intitulat, cu o transparență înșelătoare, *Femei... Femei... Femei...* (Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2019), noul volum de proză surprinde, cu multă finețe, câteva ipostaze ale feminității și este alcătuit din patru „microromane” (în esență, povestiri): *JUSTINA sau Om la remorcă*, *THEODORA sau Voiajul de nuntă*, *ELEONORA sau Asta a fost tot?*, *MELINDA sau Toamna biciuirii noastre*.

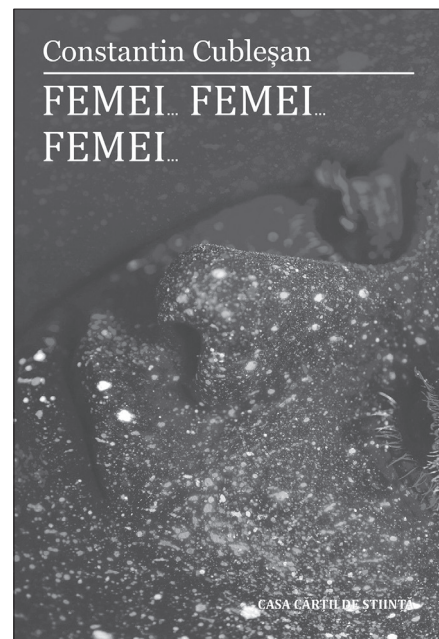
Toate aceste narațiuni subiectivizate se remarcă prin forța lor evocatoare, prin cursivitatea lor și, mai ales, prin aura de mister ce învăluie, mai totdeauna, personajele feminine.

Reconstituind întâmplări semnificative, cronicarul dramatic de altădată este atent la fiecare detaliu vestimentar, la mimica, gestică și, îndeosebi, la privirea visătoare sau pătrunzătoare a eroinelor sale; o privire ce trădează, adesea,

un destin contorsionat, așa cum este acela al autostopistei Justina; „Fața tânără, palidă, i se ascundea discret sub o broboadă înflorată, trasă pe frunte mai mult decât s-ar fi cuvenit... I-am descoperit ochii albaștri, mari, de un albastru intens, catifelat; ochi pe care e imposibil să-i mai uiți vreodată; ochi vii, cumva scrutători, fascinanți, obsesivi, ce dădeau chipului ei nu numai o lumină aparte, dar și un soi de mister, cu atât mai mult cu cât în totul expresia-i trăda o tristețe adâncă, o durere chiar ce-i împietrea nefiresc trăsăturile feței”. Plecată de-a pururi, într-o direcție necunoscută, pentru aventuriera Justina autostopul e un *modus vivendi*, iubirile ei de o mare intensitate fiind, rând pe rând, pasagere. Astfel, personajul își poartă singurătatea prin lume ca pe o platoșă, își dorește un alt statut social și fuge de propria-i identitate, căutându-și fericirea în iubire; o fericire mereu provizorie sau, altfel spus, volatilă.

Printre figurile iscusit creionate, grație unei identificări afective cu meandrele sufletului feminin, se numără femeia voluntară (Theodora), femeia cu vocația scenei (Eleonora) și femeia pasională (Melinda).

Fiecare dintre aceste femei este prinsă în vârtejul unor vremuri vitrege sau, mai exact, fiecare poveste de iubire este plasată într-un context social-istoric diferit și, nu de puține ori, ostil: vara anului 1940 (când are loc Dictatul de la Viena), regimul Ceaușescu (1967-1989), revoluția din decembrie 1989 și evenimentele dramatice, de la Timișoara, care au precedat-o. Așa se face că, în sclipitorul amalgam de figurine feminine, sunt abil strecurate și unele pagini de istorie

trăită pe viu; pagini de o inestimabilă valoare documentară.

Fără îndoială, întâmplările narate sunt captivante, creează suspansul și mențin trează atenția cititorului, până la capăt, surprinzându-l prin întorsăturile neașteptate și prin finalul dramatic. Și totuși, până la urmă, la fel ca în cazul oricărui povestitor autentic, important este nu neapărat *ce* povestește Constantin Cubleşan, ci, în special, *cum* povestește. Incipitul e îndelung căutat, iar pre-textul care declanșează narațiunea nu este deloc unul întâmplător. Uneori, el fixează, indirect, epoca a cărei culoare știe foarte bine să o evidențieze, apelând la motive literare mai puțin obișnuite cum ar fi, de pildă, motivul Trabantului: „Orice s-ar spune, Trabantul e o mașină practică și comodă, chiar dacă nu poți prinde cu ea viteze ametoitoare, te servește ca o slugă credincioasă, mulțumindu-te în totul” (*JUSTINA sau Om la remorcă*).

(continuare în p. 18)

„Confesiuni din universul cărților”

Tudor CICU

Mihaela Meravei, dincolo de constanta unei poete lirice neomoderniste, se prezintă, mai nou, cititorului, cu o carte de lecturi comentate, o carte a unui cronicar (erudit publicist) care e rodul unei mai îndelungate acumulări intelectuale și culturale asupra spațiului și orizontului literar-cultural de pretutindeni. „Confesiuni din universul cărților”, volum apărut la Editura Colorama – *Colecția Cercul Literar de la Cluj – Eseuri*, 2019, și care deschide secțiunea de eseuri a editurii – este unul de *cronici de carte*, unde temeritatea autoarei se asociază cu perspicacitatea și cu simțul rigorii, și continuă cu analize încărcate de blândețe și melancolie, dar cu o prospețime a receptării care ajută ideile să se îndrepte spre o viziune critică. Despre carte, criticul Ion Cristofor, consemnează următoarele: „Articolele critice ale Mihaelei Meravei au un vădit accent simpatetic, oferindu-ne sentimentul tonifiant al descoperirii unui miracol în paginile citite, o evidentă bucurie a lecturii – senzație din ce în ce mai rară în zilele noastre”. Evident (spunem noi), maestru nu e cine ne învață cum să găsești ieșirea dintr-un labirint al cărților lecturate și rămâi cu darul de a-ți însuși cam tot ce a răsunat, și continuă să răsune, sub bolta spațiului și timpului în trecerea ta prin acest univers, ci e acela care ne învață prin exemplul său consemnarea acelor pedanterii tehnice și anticipări ale substanței operei într-un nou labirint al scrierilor asupra cărora s-a aplecat cronicarul.

Într-un anume fel, lumea fiecărui poet fiind o lume a simțurilor personale, cred că prin gânduri, simțurile noastre se deschid spre taine. Altfel spus, „ezitând între taină și nimic...”, o *viață de căutări* sunt tresăririle poetului sau scriitorului nostru, convinși și el că os-

cilează între două lumi paralele, din care fragmentar tot cară, cară câte ceva, pentru a ne lămuri ori pentru a estompa taina, ca până la urmă, tâlcul acestor clișee de viață să producă și puțină confuzie în mintea cititorului rămas mult în urma imaginației autorului. Însă poziția luată de cronicar e ca și cum, împreună cu el, am privi ore în șir cu fruntea lipită de geam, precum Cioran, în bezna de afară, pentru a ne lămuri câte ceva, încercând să descifrăm odgoanele-legături ale acestei punți de trecere: dinspre poet spre poezie, dinspre ființa sa materială spre ființa sa spirituală. Adică, privirea cronicarului care știe să-și valorifice cuvântul și să facă din el clopotul său de ceremonie, la care ne adună dinaintea paginii scrise. Și cu acestea intrăm și noi, odată cu autoarea, în lumea cărților comentate:

1) Silvia Bitere cu volumul „Pentru că existase cândva un om” (o poetă religioasă, pentru care poezia devine un *canticum* liric, în care rezonază imaginația pendulară între credință și tăgadă). Iată cum ne-o descrie autoarea: „Nonconformismul Silviei Bitere, curajul și sinceritatea poemelor sale, sunt cunoscute în viața lirică feminină actuală, îndrăgite și apreciate în egală măsură de către cititori”. Fără doar și poate (notăm și noi), poeta vede lucrurile altfel, simte altfel viața, oamenii, poezia și înțelegem, din versurile redate în cronică, „dispoziția poetei față de temele existențiale (viața, moartea), ceea ce aduce liricii din acest volum o notă de meditație, de contemplare și melancolie”; 2) Erika Bloj cu vol. „Roșu shiraz” și o particularitate erotică a versurilor „pendulează între arhetipul animus al rațiunii și spiritului feminin”; 3) Cu privire la volumul „Optzeci de sentimente sub inimă” al poetei Camelia Buzatu, membră a *Cercului literar de la Cluj*, Mihaela Meravei

face afirmația, vorbind despre carte, că autoarea „ne invită la o călătorie plină de culoare și imagini inedite care se întrepătrund cu sentimente tulburătoare, într-o *cozerie* pe alocuri epică, dar din care nu lipsesc țâșniri metaforice luminoase”. Și înțelegem că procedeul de a „interveni” cu judecata lor cuvințioasă ori decizia pertinentă, în corecția înțelegerii unui poet sau prozator oarecare, îi conferă lectorului prilejul de a transfera și cititorului sentimentul coparticipării la interpretare și imaginație; 4) Poet, traducător, critic literar, prof. dr. în filologie Ion Cristofor, „Viața de rezervă/ Vida de reserva”, volum bilingv în traducerea poetului catalan Pere Bessó, atrage atenția enunțul direct al autoarei acestor *cronici de carte* în care: „În cele patruzeci de poezii cât conține volumul, autorul face o critică a societății noastre, nu înainte de-a o analiza, dezvăluind cititorului, cu sensibilitatea și ironia caracteristică, două lumi aparent divergente, pline de simboluri și semnificații”. Poemele (având tematica femeii) sunt „încărcate sen-

timental, abundă în metafore diafane, declarații subtile...(și) oricât de gravă este situația actuală, poetul Ion Cristofor găsește un mod de a ne aduce soarele în suflet printr-un zâmbet, ușor ironic, dar, evident, un zâmbet cu aromă de poezie de calitate, bun gust literar și artistic”; 5) Marian Danci este amintit de cronicar prin apariția unui nou și incitant roman, intitulat metaforic: „Îmblânzitorul de cerbi”, apărut în 2019. Îi remarcă „toposul basmului cu cel istoric”, autorul conducând cititorul „pe un târâm de povești”, situat în zona Ciceului unde se presupune că după ce a fost înălțurat de la prima domnie de către Soliman Magnificul, domnitorul Petru Rareș s-a refugiat pentru a face planuri pentru o a doua domnie. Despre stilul scrierii: „Viteza cu care sunt scrise multe dintre scene, multitudinea de amănunte, vibrația epică cu care sunt încărcate majoritatea capitolelor, dar și *cheile* pe care le interferează autorul în text, tocmai pentru a acapara atenția cititorului, fac din proza scriitorului Marian Danci, un scenariu de film de aventuri”; 6) Daniel Dăian: *Metamodernismul poetului și poezia lui dezinhbată* din „Distanța dintre tine și centrul lumii are exact 1.76”, apărut în 2016. Aici „spectacolul liric vine din forța metaforică a poeziei din acest volum, încărcătura emoțională, urlatul pe care-l vom regăsi în multe poeme, stârnit de revolta vizavi de o societate aplătizată, viciată, îmbătrânită prematur, incapabilă de emoții puternice, de sentimente curate și de calitate, deficiențe care nu fac altceva decât să însângereze iubirea...”, (și) avem de-a face, în poezia din acest volum, cu o „transgresare a realului până aproape de limitele sale, voit lucide, bazată pe o sinceritate dezabuzată și autobiografismul cenzurat...”; 7) Un scriitor drag nouă (despre care și eu am scris), Dumitru Augustin Doman cu „Moartea de după moarte”, volum apărut la Editura Junimea, 2019, are (în esență) profunzimea dată prin stările de retrospectivă și meditație pe care le dislocă textele domaniene, lirica sa fiind la „granița dintre ese-

ul filozofic și poezie, dar plonjarea sa eseistică, în timp, își are drept coordonate tridimensionale: iubirea prezentă, viața provocatoare cu trăirile ei și moartea, ca *teritorii* de trecere pe *malul celălalt*” (n.n.). Dar să-i dăm cuvântul autoarei: „Dumitru Augustin Doman înserează între versurile, eseurile, aforismele, însemnările, consemnările sale, notațiile predecesorilor atrași de mirajul acestui subiect” (și mai departe), „Unele dintre fragmentele din volumul *Moartea de după moarte* sunt anecdotice, zeflemitoare, știrbesc consistența, măreția morții, minimalizând-o ori banalizând-o”; 8) Teodor Dume: „Teodor Dume se remarcă în mod evident prin structura profundă a poemelor și tematica meditativă, adesea metafizică, cum vom vedea și în cel de-al doisprezecelea volum (...) intitulat simpatetic *Devoratorul de umbre*”. Iar despre poezia sa: „Poezia lui Teodor Dume este reflexivă, psihologică, coborând cu precădere în substraturile eu-lui uman”, e un „spectacol cu umbre care intră în alte umbre și acelea în următoarele umbre, un fel de Matrioșka umbrilor”.

Ceea ce-i apropie aproape pe toți, în accepțiunea criticului este: atmosfera, misterul, căutările fiecăruia, scormoneliile lingvistice, taina rostirii și modul de a atinge veșnicia din absolut. Fiindcă „în contact cu ființa suprapersonală a speciei” din care a răsărit fiecare poet comentat de Mihaela Meravei, nu imaginile convertite în idei îl legitimează în a-și oferi decizia pertinentă, ci situația de a prezenta oikumenicos (în sens de universal) spiritul, ființa celui analizat.

9) Trecem la Raluca Faraon cu vol. comentat: „să locuiești într-un cerc și să nu-ți atingi centrul” (2019). Metoda de introspecție pe care o abordează Raluca Faraon este, „mai degrabă, de ordin oniric decât realist”. Cronicarul ne vorbește despre impactul elegiac asupra liricii autoarei. 10) Iar Adrian Frățilă (poetul gorsean) cu „Balade”, apărut la Editura Măiastra, în 2018 și care, după cum sugerează titlul, face demersul liric al unui grupaj de cincizeci și cinci

de balade culte „cu tematică variată, alcătuite din versuri, de mică întindere, cu un conflict puternic și o acțiune dinamică, poetul exprimându-și sentimentele prin intermediul narațiunii, subiectele fiind fantastice, legendare sau familiale”. Încercând să surprindă, în poezia celor asupra cărora se pronunță, specificul gândirii poetice și natura filosofiei „aparte”, criticul apelează uneori la reperele sale referențiale: gândirea și filozofia creștină de la imnurile biblice, teoria reîncarnării în doctrina orientală, scepticismul cioranian etc. 11) Astfel trec prin filtrul analitic al cronicarului poeți precum: Corina Georgescu – poeta lirică din „Antologia Cercul Poeților” (Cluj, 2019), Carmen Tania Grigore, la care „poezia atrage prin modernismul, eleganța și subtilitatea lirică”, dar și poeții Mirrela Orban, Dragoș Vișan etc. Mai amintim din volum notele critice asupra: vol. „Setea din palme” al Danielei Mărginean – o poetă „cathartă atunci când atinge semnul divinității”; pe Eleanor Mircea cu vol. „Eram bătrână și am murit” – la care predominantă este tema fantasticului în poezie; ori Ana Urma cu „Isadorable” care-și îndeamnă cititorii la o călătorie în ființa cuvântului și poeta Nina Voiculescu cu „Casa lui David” – poezii de „sorginte filozofică și existențială, dar și religioasă (ce) fac dovada unei căutări a sinelui poetic proiectat pe fondul parabolilor biblice”. 12) O regăsim în acest volum de cronici și pe Vasilica Grigoraș cu volumul „Odă bucuriei” (comentat și de noi – n.n.) – jurnalul de suflet „care a călăuzit scriitoarea pe parcursul călătoriei pe care o va face, prin voia destinului, într-o lume fascinantă, aproape de continent îndepărtat, Australia, într-o țară – Noua Zeelandă”. 13) Spiridon Popescu, acest *menestrel al poeziei* este analizat cu antologia „Diavol cu coarne de melc” (o *adevărată maree lirică*). Un poet cu un stil, uneori, ingenios care „poate aduce un răspuns în acest sens prin complexitatea tematicii, a modului de elaborare, a congruenței dintre spiritul ludic și o tristețe ce-ți intră în oase, a semanticii poemelor, când

sarcastice prin frivolitatea cu care tratează moartea, când elegiace în fața naturii..." 14) Poetul craiovean Constantin Preda cu vol. „Un poet este petala unei nații”, un poet care „dispune de un lexic bogat, colorat în metafore inedite, comparații fascinante, epitete subtile, versurile domniei sale fiind melodioase dar și pline de simboluri”... 15) În fine, să amintim și cele două poete de la Cluj, analizate prin cărțile lor, în acest volum: Maria Pal cu vol. „Încotro se grăbește cuvântul” și Emilia Poenaru Moldovan cu poezie „Cheia închisorilor mele” și proză scurtă „Severus”.

Cronicile Mihaelei Meravei prezintă pentru oricine o provocare. Tristețea poezilor din cuvinte, comentați aici, nu este altceva decât presupusul subiect al unei experiențe trăite deja, în alt timp și în alt spațiu și de către cititor, și pe care cronicarul ni le amintește când ia în discuție cartea fiecăruia. Și autoarea ține să ne amintească un mic amănunt: fiecare purtăm, în grade diferite, o formă de romantism. Poate și pentru că poetul nu poate fugi în brațele dragostei, ca ultim refugiu, de temerile sale. Prin poezie își construiește lumea din care să iasă ceva mai întărit. Sau poate are ob-

sesia că a moștenit printr-o minune miracolul unui hotar dintre lumi. Puse dinaintea minții, fie de văz, fie de închipuire, apropierea sale de acele porți ale irealității pot însemna cheile participării sale la acest ceremonial al ridicării unor lespezi de pe suflet. Pe timpul lecturii acestei cărți de comentarii suntem ca la barierele ghicitorii, „aștând ridicătorul de sprâncene”, pentru că aici realitatea se literaturizează, iar lumea reală își pierde din calitățile ei imediate și privită prin astfel de oglinzi ale imaginației, e posibil ca lumea pe care încercăm să o descifrăm să ne pară o eroare donquijotescă.

Cu arme și bagaje „cu totul, deplin”

Gheorghe MOGA

Expresia de mai sus este foarte frecventă azi în limbajul publicistic. Inițial, în limba franceză, unde s-a născut expresia, *cu arme și bagaje* urma numai după verbe (*se rendre* „a se preda”, *capituler* „a capitula”) care făceau trimitere la situația neonorantă în care se afla o armată nevoită să recunoască superioritatea adversarului, să lase în mâna dușmanului armele de luptă și echipamentul. *Bagaje* se referea la „bagajele armatei” (mașini de război, proiectile, hrană, corturi împreună cu carele, animalele de povară și rândașii), adică tot ceea ce latinii numeau prin substantivul (folosit la plural) *impedimenta, -orum*. În paginile de proză istorică latină (noi am folosit ediția a doua a antologiei *Proză latină* din colecția Lyceum a Editurii Tineretului, 1968) în care sunt descrise bătălii celebre, când vine vorba de tactica militară a conducătorilor, termenul este recurent. Iată un exemplu din *Comentarii de bello Gallico*, operă a lui Caius Iulius Caesar în care acesta își descrie expediția cuceritoare din Galia. În cartea a VII-a este prezentată lupta împotriva lui Vercingetorix, desfășurată în preajma cetății Alesia. Iată primele manevre: „După ce i-a fost pusă pe fugă toată călă-

rimea, Vercingetorix își retrage îndată oștile pe care le așezase în fața taberei, pornește către Alesia... și poruncește ca *bagajele* să fie scoase din tabără și trimise după el. Caesar, rostuindu-și *bagajele* pe colina cea mai apropiată și lăsând strajă două legiuni, îl urmărește...”. Din lucrarea lui Titus Livius *Ab Urbe Condita* am ales un paragraf despre un alt strateg vestit. În cartea XXI (Hannibal trece Alpii spre Italia) generalul cartaginez trăiește zile dramatice, fiindcă vitregiei vremii (frigul iernii) și reliefului (poteci înguste și povârnișuri repezi) i se adaugă atacurile muntenilor: „...în timp ce Hannibal șovăia să-și angajeze ariergarda în trecătoare, căci, spre deosebire de călărime, pe care o apăra el însuși, pedestrașii erau lipsiți de orice sprijin din spate, muntenii, năvălind din coastă taie în două coloana și închid drumul; astfel Hannibal petrecu o noapte despărțit de călărime și de *bagaje*”. Și în limba noastră, în primele atestări, substantivul *bagaj*, pe care l-am împrumutat din franceză, are sensul apropiat de cel inițial. Într-un „fragment istoric” aparținând lui C. Negruzzi, publicat în 1845, citim: „După un trup de lănceri ..., venea duiumul oștei: trăsuri, *bagaje*,

pedestrași” (*Sobieski și românii*).

Astăzi expresia este folosită cu sensul de „cu totul, deplin” și vorbește despre o altfel de „predare”. Gestul politicianului care trece dintr-un partid în altul trimite gândul la o capitulare morală și-l face pe cititor/ascultător să mediteze asupra calității *armelor* și *bagajelor* acestuia. În timp ce pentru formațiunile militare predarea înseamnă pierderea identității, imposibil de recâștigat, pentru traseistul din politică, trecerea la „adversar” înseamnă mult mai puțin, deoarece labilitatea convingerilor doctrinare cedează ușor în fața permanenței intereselor personale.

Revenind la substantivul latin *impedimentum*, credem că nu este lipsit de interes să arătăm că acesta este un derivat de la rădăcina *ped-* pe care o regăsim în cuvintele românești *picioar* (<lat. *petiolus* „picioaruș”, diminutivul lui *pes, pedis*), *piedică* (<lat. *pedica*), *impiedica* (<*impedico*), precum și în neologismele *pedală*, *pedestru*. De la sensul propriu al lui *impedimentum*, acela de „piedică în mers”, s-a ajuns la sensul figurat de „obstacol, piedică, inconvenient”. Dar nu sunt oare, pentru orice călător, *bagaje*le cel mai mare... impediment?

1 Decembrie 1918 în presa culturală. *Luceafărul* Unirii

Alice Valeria MICU

A ști, a cunoaște, a afla sunt verbe ce definesc dependența primară, fără de care evoluția umanității nu ar fi fost posibilă – dependența de știri. O știre, o informație, un zvon, o declarație, o supoziție, o minciună, o păcăleală, toate acestea rotesc o adevărată ruletă rusească, fără să știm care din ele va mătura totul în cale, luând de-a valma destine, vieți, speranțe. Aceasta e materia din care se plămădește dulce-amară noastră dependență de știri, iar presa este vehiculul care, într-o perpetuă schimbare de paradigmă, alimentează cu materie primă caruselul informațional. Rădăcina comună cu cartea a făcut ca ziarele să fie considerate și percepute ca atribute ale culturii și educației. Mai mult, ele sunt un indice al democrației, numărul lor scăzând proporțional cu creșterea totalitarismului în regimurile dictatoriale. Dacă despre poezie se spune că este sistemul imunitar al sufletului și că se dezvoltă indiferent de prezența sau absența libertății, atunci despre presă se poate afirma fără ezitare că este sistemul imunitar al intelectului și că ea se manifestă ca un apărător al libertății, strălucind tocmai în perioadele de criză identitară, istorică, intelectuală, morală.

Ne sunt încă proaspete în memorie amintirile legate de explozia presei scrise în România după momentul crucial Decembrie 1989 și consumul de știri ce crescuse exponențial. Pentru o bună perioadă de timp, se poate afirma că presa scrisă, dar și cea audiovizuală, au avut parte de câțiva ani de glorie, în care întreaga industrie angrenată în culegerea de știri, redactarea lor, a reportajelor și anchetelor, a investigațiilor jurnalistice, apoi în tipărirea și difuzarea ziarelor, dacă e să vorbim exclusiv de presa scrisă, au cunoscut o efervescență nemaîntâlnită. Jurnaliștii au devenit pentru prima oară, după 50 de ani, persoane cu statut de vedetă. Același lucru se poate afirma și în ceea ce-i privește pe scriitori, care în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea au contribuit în mod hotărâtor la marile schimbări politice din România.

Am parcurs anul aniversar al Centenarului Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, și răsfoind presa epocii de mare efervescență politică a începutului de veac XX am remarcat felul admirabil în care publicațiile culturale au celebrat evenimentul al căror artizani erau și ei, alăturându-se prin scrierile lor eforturilor conjugate ale factorilor politici. Toate articolele scrise de-a lungul anilor din înaltă conștiință patriotică au

rodit în inimile cititorilor spiritul de sacrificiu și entuziasmul popular, atât de necesare unui eveniment major precum Unirea, ce nu s-ar fi săvârșit fără istorica trecere a Carpaților a batalioanelor de români din Vechiul Regat.

Revista centenară *Luceafărul* deschide nr. 1 al anului XIV din 1 ianuarie 1919 cu articolul neasumat de un singur om, ci de o întreagă instituție, instrument al iubirii de țară, intitulat *Unirea*: „S'a împlinit un vis. Toate generațiile l-au purtat în suflet, dar abia nouă ne-a fost dat să-l vedem aevea împlinit și să ne bucurăm de clipele sfinte ale întrupării lui”. Un adevărat manifest ce subliniază nu doar importanța și entuziasmul pentru nașterea acestei țări în granițele neamului, ci și participarea simbolică a tuturor celor ce au marcat istoria noastră de-a lungul veacurilor

„Ea este a tuturor, a celor din trecut, a celor proslăviți și mai ales a celor mulți rămași în umbra necunoscutului”. Celor ce au pierit în războaie le sunt recunoscute până la pioșenie meritele. „Ei au purtat crucea înfrângerilor pe umeri, ei au îndurat calvarul tuturor mizeriilor, suspinând și sângerând de durere, dar n'au căzut niciodată în genunchi ca să cerșească altă soartă. (...) Pentru ei biruința înseamnă răscumpararea prin suferință și mântuirea prin credință a ființei naționale românești”. Desigur, cu binecunoscuta intransigență nu sunt uitați nici lașii. „Cei doșiți după spatele frontului de vitejie și de hărnicie se vor risipi, în curând, cum se risipește pleava din bobul grâului curat și vor pieri, prohoditi de propriile păcate. Cei cu discursurile și laudele pururea pe buze, cari își făuresc titluri de mândrie și pedestale de mărire din truda seculară a tuturor, să-și plece capetele cu umilință și să se teamă de pedeapsa adevărului și a dreptății”. Un adevărat rechizitoriu căruia nu-i lipsește doza inerentă de naivitate, frumoșii nebuni ai Unirii crezând că odată înfăptuit visul și eliberat jugul străin de pe grumazul Transilvaniei și al Bucovinei, viața politică a României va fi înfloritoare, spre binele țării și al acestui neam. „Mulțimea, care și-a

deschis ochii pe câmpurile de luptă, care a dobândit conștiința puterii ce o reprezintă, în viitor se va lăsa condusă numai de oameni cu inima și gândul curat, în stare să se jertfească pentru binele obștesc. În România unită stăpânii vor fi înlocuiți prin conducători aleși de mulțime. Țara stropită cu sângele ei și înche-gată din voința ei va fi o țară nouă, întemeiată pe li-bertatea și dreptatea tuturor. Această însemnătate națională și socială o are Unirea!”

Același număr de sărbătoare conține un amplu ar-ticol semnat de dr. Ioan Lupaș, care a recapitulat anii anteriori Marii Uniri, dar și ziua de 1 Decembrie 1918 în pagini pline de reverberații patriotice. Pe acestea, să recunoaștem, cu greu le-ar mai asuma astăzi cine-va, când stafia corectitudinii politice pân-dește la tot pasul. Cu consemnări din acea zi istorică a atmosferei, a drumului spre Alba Iulia, cu vorbe de la oame-nii ce se îndreptau spre Bălgradul lui Mihai Viteazul ca spre un tărâm al făgăduinței, dr. Ioan Lupaș tre-ce de la opinii la relatări de autentic reporter al celui mai important eveniment pe care l-a trăit din istoria neamului. Defilează prin fața ochilor noștri numele a zeci de bărbați ce au dus pe umerii lor dulcea povară a construcției naționale unitare: „În dimineața zilei de 1 Decembrie 1918 când pe stradele orașului Alba-Iulia numai cu mare greutate te mai puteai strecura. După serviciul divin la care s’a cântat în loc de priceasnă *Deșteaptă-te Române* și *Marșul legionarului român*, s’a în-ceput defilarea grupurilor nesfârșite pe sub poarta lui Mihaiu Viteazul către câmpia în care avea să se țină adunarea poporală, iar cei 2000 de reprezentanți ai cercurilor electorale, ai bisericilor și diferitelor așeză-minte s’au întrunit în sala casinei militare din cetate. Mulțimea, care trecea peste 100.000, a ascultat cu-vântările episcopului Miron Cristea, Dr. Iuliu Hossu și ale d-lor Dr. Aurel Vlad, Dr. Aurel Lazăr, Dr. Saftu, Dr. S. Dragomir, despre însemnătatea cea mare a zilei și a hotărârei de alipire la România Mare. Iar în aduna-rea reprezentanților punctele de culminațiune au fost discursurile d-lor Vasile Goldiș și Dr. Iuliu Maniu”.

Acum un secol, culturii îi erau nu doar recunoscute meritele, ci era văzută în toată splendoarea ei de formă în care era turnată conștiința națională, patri-otismul, mândria de a da neamului opere care să con-struiască suflete și țară. Pagina de cronică e ocupată, la rubrica de literatură, de articolul intitulat *Scriitorii și războiu*. T. Codru accentuează caracterul angajat al

literaturii, vorbind de datoria scriitorilor de a susține cauzele și interesele poporului, de imaginea publică a scriitorilor considerați „expresia superioară a con-științei colective”. „În vreme de războiu, scriitorul, ca ori care cetățean, devine un ostaș, un luptător sub flamurile țării și ale neamului. Dacă nu poate lupta cu arma, luptă cu condeiul, cu graiul. Datoria lui rămâne una singură: să lupte! Conștiința lui, care vibrează, până în cele mai tănuite fibre, la eforturile ce le face ființa poporului întreg pentru a face un nou pas spre progres, nu-l poate lăsa indiferent, căci indiferența înseamnă că nu are rădăcini în pământul țării, că sufletul lui nu face parte din sufletul neamului, ceea ce constituie o monstruozitate. Iată de ce la scriitori nu se admite dezertăunea în asemenea împrejurări epocale. Stăm în fața unei noi datorii, unei datorii tot așa de grele ca și cea din cursul războiului. Încordă-rile și suferințele grele ne-au dat România întregită. Această Românie trebuie organizată, trebuie înche-gată sufletește, trebuie curățită de toată polomida ră-masă pe urma dominațiilor străine. Lumina cultu-rii românești, răspândită până în cele mai ferite col-țuri, credem că e singurul mijloc de a realiza această operă”.

După o trecere prin alte arte, muzică, teatru și arte plastice, *Luceafărul* notează la *Însemnări*, reca-pitulând puțin din istoria revistei și anunță mutarea redacției la București. „Treisprezece ani împliniți, *Lu-ceafărul* a fost una dintre cele mai apreciate reviste, în jurul căreia s’au grupat pe lângă scriitorii ardeleni, și cei din România și cei din Bucovina, întrupând astfel unitatea națională pentru care a luptat fără preget și conștient. Această revistă a reprezentat consecu-ent ideia unirii. Ultimul ei număr, întors delă poștă în ziua mobilizării armatei austro-ungare, e închinat armatei române și întregirii neamului. Revista *Lu-ceafărul* de aici încolo va apărea în București, capitala tuturor Românilor, unde lipsa unei astfel de reviste este simțită...”

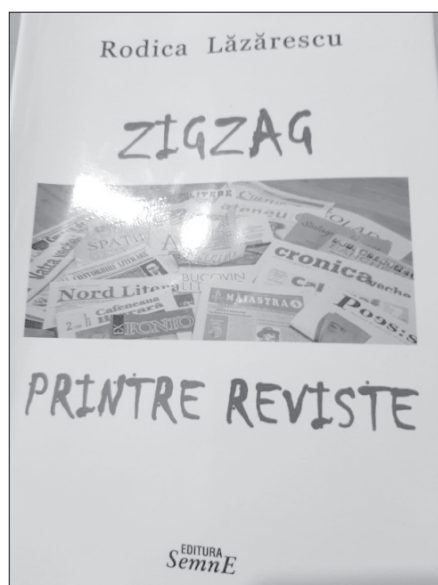
Cu poezii de Nechifor Crainic și Alexandru Vlahu-ță, ilustrații semnate de Ion Theodorescu-Sion, închi-puind soldați în tranșee ori la pândă, cu mitraliera ori odihnindu-se după luptă, *Luceafărul* Unirii ținea pasul istoriei și al realităților social-politice, într-o epocă în care liderii partidelor și oamenii de presă aveau ca element comun cultura și un puternic spirit identitar.

Cartografii revuistice

Zigzag printre reviste,
Rodica Lăzărescu

E un spirit viu și deschis, fericit aliaj de rigurozitate academică și eleganță lingvistică, ba chiar stilistică, împătimit și inspirat om de litere. Scrie, corectează, corespundează cu verva și pasiunea celui care și-a intuit și urmat destinul. E generoasă când e vorba de cei care-i seamănă și înverșunată când e vorba de respectul pentru limba „ce-o vorbim”. E aproape de tot ce înseamnă fenomenul literar, poate chiar cultural de azi, nu doar prin revista pe care o coordonează, ci și prin cronici, dar, mai cu seamă, prin interviurile care, cred eu, îi luminează cel mai bine elocința, erudiția, jovialitatea, acribia. Ce-a de-a cincisprezecea carte semnată de Rodica Lăzărescu nu e altceva decât o confirmare a „portretului în fărâme” pe care l-am schițat, cu emoția celui care o respectă și o apreciază.

O inspirată recidivă e volumul „Zigzag printre reviste”, apărut în 2019, la Editura SemnE,

București, care se înscrie pe linia celorlalte cărți de interviuri în care autoarea conturează portretul în mișcare al culturii române actuale. Publicate în revista „Pro Saeculum”, în perioada 2013-2019, sub pseudonimul Dora Lăzăr, interviurile constituie, fără nicio îndoială, un material extrem de valoros pentru un studiu amplu care să vizeze fenomenul publicistic actual. Chiar dacă sunt vizibile liniile directe în fiecare dintre interviurile care urmăresc destinul a treizeci și cinci de reviste (căci în cazul „Literaturii”, vorbim de două interviuri), se remarcă, odată cu fiecare pagină, abordarea specifică, buna cunoaștere a particularităților revistei, a profilului acesteia și a colaboratorilor. Cu dezinvoltură și entuziasm, cu finețe și stil, autoarea baleiază fericit printre oameni și epoci, printre mode și modele literare, citând clasici și contemporani, provocând anamneze, confesiuni. Volumul devine astfel o inedită pagină de istorie literară și geografie locală sau, de ce nu, de geografie literară și istorie locală, un adevărat „act de patriotism și iubire de românism”.

Multe dintre interviuri au fost provocate de momente semnificative din viața revistei sau a colaboratorilor (aniversări, vârste rotunde) sau au încercat să surprindă schimbări semnificative de macaz. Altele au încercat să stabilească dacă, în opinia oamenilor din breaslă, e o penurie, un excedent de reviste literare sau „e loc sub soare” suficient. Cert e că rezultatul e o istorie vie a revistelor, a nașterilor mai mult sau mai puțin dificile și mai mult sau mai puțin „asistate”, cu etape, direcții, perioade critice, cu declin sau epoci de

Carmen ARDELEAN

Rodica Lăzărescu

aur, cu rubrici permanente care dezvăluie personalitatea revistei. Nu sunt ocolite nici semnificațiile evidente sau subtile, discrete ale titlurilor sau constanțele „obsesii”, în sensul bun al cuvântului, printre care se numără analiza articolelor-program, acolo unde sunt relevante, prezența/lipsa de apetență polemică, prețul „coșului zilnic” al revistei, bucătăria internă, activități colateral-culturale (editură, cenaclu etc.), toate aseasonate cu popasuri istorice sau biografice ilustrative.

Ceea ce e semnificativ e varietatea revistelor ce intră în sfera de interes, eterogenitatea, diversitatea lor. Nu doar revistele care au făcut istorie „la centru” intră în vizorul autoarei, ci, mai cu seamă, revistele tinere, cu o identitate inconfundabilă, chiar reviste „sătești” sau „comunale”, cum e „Întrezăriri”, ce apare la Pârscov, punct de întâlnire pentru cei care au „nostalgia originilor” sau „Pietrele Doamnei”, ce apare la Domnești, sub coordonarea lui George Baciș sau „Sintagme literare”, ce apare la Dudeștii Noi.

Rodica Lăzărescu evidențiază, după cum e cazul, situațiile în care oamenii sunt în umbra revistelor sau când în umbra unor mari spirite, cu vocație de întemeietori, se nasc reviste cu personalitate, cum e cazul revistei „Scriptor”, coordonată de Lucian Vasiliu. Când istoria revistei nu se întinde măcar pe câteva decenii, istoria locală, evenimentul istoric sau amănuntul biografic suplinesc fericit anamnezele revuistice.

În toate cazurile însă, zona de interes o constituie obiectivele revistei, colectivul de redacție, criteriile de selecție, fie că e vorba de colaboratori, fie că e vorba de cititori. Cu tact și inteligență *practică*, atunci când simte/știe în redactor un istoric, îi redă acestuia bucuria depănării istoriei revistei, ca în cazul „Scriului românesc”, condus de Florea Firan; câteodată, își rezervă plăcerea conturării istoriei revistei, ca în cazul „Ate-neului”, interviuata fiind Carmen Mihalache. Nu sunt omise nici particularitățile deontologice, exigențele care denotă profesionalismul oamenilor din spațiile destinelor revistelor. Astfel, în cazul „Literaturii”, încearcă o stabilire a genului proxim și diferenței specifice între cele două serii ale revistei, într-un limbaj căutat neaș, dovadă a unui stil cărturăresc veritabil. În cazul unor reviste precum „Vatra veche” sau „Cronica veche”, interesează contextul ce a determinat divorțul lui Nicolae Băciuț de „Vatra”, respectiv al lui Nicolae Turtureanu de „Cronica” și semnificația adjectivului ce simbolizează raportarea la vechiul program al revistelor-mamă. „Argeșul” devine impresionant prin mica bibliotecă născută din rubricile revistei, iar „Actualitatea literară”, relativ tânără revistă lugojeană, prin dezideratul „Unirii Scriitorilor din România”.

Uneori, titlul revistei, meta-lingvistic, e prilej de scurtă, dar erudită lecție de teorie literară, ca în cazul revistei „Apostrof”, condusă de Marta Petreu sau al re-

vistei „Pantouns”, coordonată de peste hotare de Ion Roșioru; tot voce străină, a unei comunități ale cărei obârșii sunt de dincolo de granițe e și „Mantaua lui Gogol”. Mihai Hafia Traista e, în acest caz, responsabil de glasul literar al ucrainenilor, prilej de a realiza o panoramă a vieții culturale a minorității ce trăiește în nord-estul țării, așa cum Alexandru Ovidiu Vintilă e o voce sonoră pentru „Bucovina literară”, apărută cu decenii în urmă dincolo de Prut, iar Mihai Stepan-Cazazian pentru „Ararat”, revista armenilor din România, prilej de a contura profilul cultural al unei comunități cu un destin tragic, acceptat, dar nu uitat.

Legând, cum afirmă autoarea, Baia Mare de New York, revista „Polemici”, condusă de Alexandru Buican se distinge prin colectivul redacțional prezentat din perspectiva operei care îi recomandă pe fiecare în parte și prin nostalgia perioadei interbelice, atunci când „sufletul românesc era mai dulce, mai cordial”.

Marin Ifrim, regretatul redactor al „Cartelului metaforelor” a dezvăluit, cu sinceritate și fără resentimente, noi și totuși vechi bariere pe care orice redactor le-a întâmpinat. Subscriu acestei *culture* de breaslă și Ioan Enache, redactor la „Credința ortodoxă”, fin observator al contextului cultural actual, al realităților potrivnice, un om ce predică, plin de persuasiune, atunci când vorbește, dar și Petre Isachi, redactor la „13 Plus”, ce se distinge printr-un discurs în care livrescul, parafraza domină, fără doar și poate, atunci când vorbește despre „stâncile sisifice”, pe care un diriguitor de revistă le sprijină pe umeri, despre prostituția intelectuală sau neangajarea politică, ultima total păguboasă (*din punct de vedere financiar și nu numai...*), din păcate.

Gelu Nicolae Ionescu, redactor al revistei „Atitudini” alătură, în mod firesc, destinul revistei de numele marelui poet din urbe, Ni-

chita Stănescu. Despre urbea clujeană și despre eterogenitatea necesară unei reviste culturale care se respectă, așa cum e „Orașul”, vorbește Adrian Țion, cu patosul pe care îl regăsim și în interviul cu Angela Martin de la „Cultura”, adeptă a libertății de libertate și conștiință, asemenea directorului de atunci al revistei, Augustin Buzura. Academicianul Gheorghe Păun fixează contururile generoase ale revistei „Curtea de la Argeș” care, în mod interesant, nu găzduiește în paginile sale creații literare, din motive elegant detaliate de redactor.

În fond, e vizibilă intenția de a nu se cantona nici în „canon”, nici geografic, dacă urmărim cu atenție „itinerariul” autoarei, slalomul inedit printre spații geografice și literare. Astfel, Iașul literar e dezvăluit prin „Convorbiri literare”, nordul prin „Poesis” și „Nord literar”, Râmnicul prin „Spații culturale”, Dobrogea prin „Ex Ponto”, capitala prin „Literatură”, Bistrița prin „Mișcarea literară”, despre care vorbește prietenul „Caietelor Silvane”, redactorul Olimpiu Nușfelean. Se alătură, cu alura lor suplă „Caligraful” teleormănean, argeșean „Cafenea literară”, gorjeana „Portal Măiaștra” sau „Literalele” din Cetatea de Scaun a Târgoviștei.

Nu scapă neobservate nici parafraze spirituale sau dovezi clare ale paremiologiei actuale, toate savuroase: „Premiile nu fac o literatură”, „Dacă revistă nu e, literatură nu e”, „Nu trăim cât calea ferată”, „Foarte important pentru toți intelectualii, e să nu între în conflict cu artistul care îi locuiește”, „...nouă, românilor, ne reușesc foarte bine începuturile și înmormântările”.

Un periplu inspirat și deloc pătimaș, o îngemănare de trecut, prezent și viitor a fenomenului revuistic actual realizează, profesionalist și cu o plăcere deloc cenzurată, spre marea bucurie a cititorilor, doamna Rodica Lăzărescu.

Solilocvii inutile

Ioan F. POP

Fatalitatea face să ajungem la înțelegerea unor lucruri, situații și fenomene doar când acest fapt nu mai folosește la nimic. Înțelegem mai ales atunci când înțelegerea devine inutilă. Înțelegerea prealabilă ar deforma chiar lucrurile, situațiile și fenomenele de înțeles. Înțelegerea anamorfozează lucrurile după impresia a ceea ce credem că știm. Neștiutul lasă opțiunile înțelegerii mereu libere, deschise neîncetat spre alte posibilități. „Singurul lucru pe care îl știu este că nu știu nimic” – expresia primei și ultimei forme de înțelegere. Pentru că această afirmație indică superioritatea faptului de a înțelege că nu știi, precum și iluzia împărtășirii lui. „Înseamnă că nu-ți mai prețuiești îndeajuns cunoașterea de vreme ce o împărtășești” (F. Nietzsche).

*

E simptomatic faptul că în mediul nostru cultural sînt acceptate mult mai ușor spiritele potatorice decît cele strict academice, după cum cele rebele, iraționale sînt preferate celor raționale, profunde. Mistica bate detașat rațiunea, subiectivismul triumfă voios împotriva oricărei obiectivități, părerologia surclasează lejer argumentul. Viciile și unele versatilități caracterologice produc instantaneu o oarecare simpatie, rigoarea, cultura înaltă și rectitudinea morală produc în mod reflex adversitate. Se empatizează mai mult cu cei care, într-un fel sau altul, lasă impresia că sînt pedepsiți cu cîte un viciu pentru talentul și valoarea lor, cu cei care, aparent, plătesc luxul inuman de a fi geniali. Dacă M. Eminescu ar fi fost academician, dacă ar fi ocupat înalte dregătorii bine stipendiate, dacă s-ar fi îmbogățit din scris, dacă ar fi trăit boierește pînă la adînci bătrîneți, mă tem că altfel s-ar vorbi astăzi despre el. Mai degrabă s-ar tăcea superior, *filosofic*, știindu-se cam cum devine *cestiunea* în lumea literară...

*

Cădem în vraja mătăsoasă a viselor, în capcana lor amăgitoare. Zborul, în vis, este prima încercare obsesională prin care căutăm să rupem *lanțurile* care ne leagă de pămînt, o reminiscență primordială care ne-a fost amputată. Ca atare, imaginarul este cel care completează visul, ne pune aripă, mai ales în acele manifestări care au ca adresă indefinitul. De fapt, mersul este prima lecție de *zbor*. Zburăm la pas în realitatea chthoniană a unui vis, ne acompaniem peripatetic în hăurile interioare. Viața este un zbor între două zări necunoscute, o bătaie terestră de aripă.

*

Scrisul – cel mai bun canal collector pentru nevroze, depresii, singurătăți. Cea mai directă cale de a reuși prin înfrîngeri și capitulări. Modalitatea de a te căuta prin pustietatea cuvintelor. Scrisul este îndeletnicirea în care poți lucra oriunde, oricînd, chiar și în somn. Pînă și moartea poate fi făcută partener în această insolită aventură. Scrisul nu necesită nici loc, nici timp, ci doar o predispoziție de a încălca orice barieră. El este o *profesie* a ne-locului și ne-timpului, una în care te poți investi chiar pe tine ca pe o posibilitate a imposibilității. Cu puțină trudă inspirațională poți doar să stai, să aștepti, să lași cuvintele să vină la tine...

*

Există inși insidioși care se fixează clipă de clipă în atenția celorlalți pentru a fi remarcați, după cum alții preferă să stea detașați, într-o reculegere discretă. Pentru a se proteja de aluviunile sociale accidentale, unii apelpisiți au nevoie doar de ecoul îndepărtat al celorlalți, nu și de prezența lor concretă. Alții există doar cît îi vede și aude cineva, cîtă vreme inundă totul cu didascaliiile și puhoaiile imunde ale prezenței lor. Reușitele unora sînt dependente de slăbiciunea și nepăsarea celor din jur. Doar eșecurile și decăderile le-au realizat prin forțe proprii. Unii exagerează chiar și cînd nu fac nimic – se fac că există.

*

Ador cuvintele în individualitatea și singularitatea lor, precum și exuviile grelelor tăceri care le urmează. Uneori scriu o pagină doar de dragul unui cuvînt, a unei tăceri convingătoare care încheie totul. Alteori pornesc de la un gînd care a rămas în afara exprimării. Altfel zis, încerc să pun cîte un gînd în cuvîntul care i se potrivește. Mă simt, cu o formulare nietzscheană, doar un „plugar al spiritului”. Tai cîte o brazdă pe *ogorul* paginii goale, mîngîi cu vîrfurile degetelor primele cuvinte răsărite printre rînduri. Arunc o ultimă privire peste tăcerile din care nu a răsărit încă nimic. Scriu stimulat nu doar de unele viziuni și idei pe care le țin îndelung la macerat, ci și din urgența insuportabilă a unor metehne și tare psihologice, comportamentale, cu care intru, *nolens-volens*, în contact direct sau indirect. Scrisul este și un stimul la diferite neputințe manifeste, un fel zglobiu de a înfiera realitatea, de a mă abandona confortabil în brațele idealității. Scrisul poate fi soteriologia reversibilă a oricărei trăiri. Scriu cu toate neputințele trăirii. Scriu cu tot *neajunsul* de a fi. „Ceea ce am de spus e mai important decît ceea ce sînt” (A. Camus).

Anthony Phillips – *Strings of Light*

Daniel MUREȘAN

Membru fondator al trupei *Genesis*, compozitor și chitarist de marcă, Anthony Phillips ne prezintă, după șapte ani, un nou album, *Strings Of Light*. Ca de obicei, Phillips folosește chitarele sale frumoase și rare din colecția sa, oferindu-ne un superb album acustic. Pe primul disc găsim de la piese clasice de chitară – precum „*Caprice in Three*” sau „*Castle Ruins*” – la luxuriantul aranjament de 12 coarde „*Diamond Meadows*”. În partea a doua ni se prezintă mai multe compoziții complexe de chitară, îndeosebi chitară clasică, preferata mea fiind „*Mystery Tale*”, unde se simte puternic amprenta progresivului. De remarcat este și „*Tale Ender*”, singura piesă unde chitara se îmbină superb cu clapa.

Ciudat, aproape întotdeauna îl asociez pe Anthony Phillips cu introspecția, cu operele de artă ale lui Peter Cross, cu melodiile populare englezești, cu acordurile de pe discul *Trespass* al lui Genesis. Nici albumul *Strings of Light* nu face excepție, cele 24 de piese rezumând gânduri nostalgice de toamnă. Muzica aceasta, deschisă și răbdătoare, ne trimite sufletul spre frumos. Parcă asculti laolaltă o pleiadă de artiști – *Pat Metheny, Steve Howe, Ralph Towner, Terje Rypdal, Richard Thompson, John Abercrombie* sau *Steve Hackett* – toți prieteni și colaboratori ai lui Phillips. Un tot compozițional cu viziuni de îngeri dansând pe cer, încercând să prindă aroma nopților ploioase și a lumânărilor arzând liniștit.

Admiratorii progresivului acustic vor fi încântați de album, plin de lumini și umbre, unde Anthony folosește nu mai puțin de 17 chitare din colecția sa. Un mozaic de sunete în care se remarcă un *Fender Stratocaster*, care în mâna muzicianului scdipește ca un diamant și sună dumnezeiește. Se pictează sunete și se dansează cu frumusețea acustică a unei priviri nocturne. O privire ce privește în toate cerurile și vrea doar pentru sine stelele pline de melancolie. De ascultat!

Tracklist:

Disc 1:

1. *Jour de Fete*
2. *Diamond Meadows*
3. *Caprice in Three*
4. *Castle Ruins*
5. *Mermaids and Wine Maidens*
6. *Winter Lights*
7. *Song for Andy*
8. *Pilgrimage of Grace*
9. *Skies Crying*
10. *Mouse Trip*
11. *Restless Heart*
12. *Still Rain*

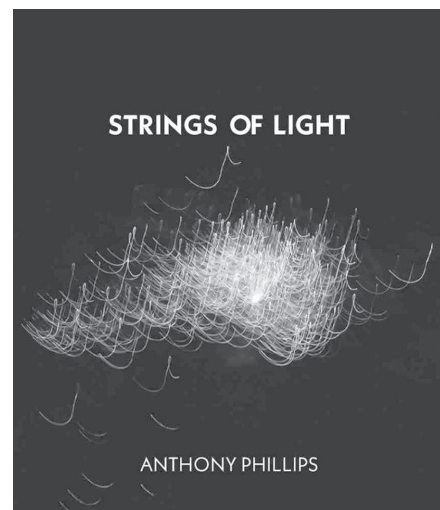
Disc 2:

1. *Into the Void*
2. *Andean Explorer*
3. *Mystery Tale*
4. *Sunset Riverbank*
5. *Tale Ender*
6. *Shoreline*
7. *Days Gone By*
8. *Crystalline*
9. *Fleur-de-Lys*
10. *Grand Tour*
11. *Home Road*
12. *Life Road*

Esoteric Antenna Records 2019

Discografie Anthony Phillips:

- The Geese & the Ghost (1977)
- Wise After the Event (1978)
- Private Parts & Pieces (1978)
- Sides (1979)
- Private Parts & Pieces II: Back to the Pavilion (1980)
- 1984 (1981)
- Private Parts & Pieces III: Antiques (1982, cu Enrique Berro Garcia)
- Invisible Men (1983, cu Richard Scott)
- Private Parts & Pieces IV: A Catch at the Tables (1984)
- Private Parts & Pieces V: Twelve (1985)
- Private Parts & Pieces VI: Ivory Moon (1986)
- Private Parts & Pieces VII: Slow

- Waves, Soft Stars (1987)
- Tarka (1988, cu Harry Williamson)
- Missing Links Volume One: Finger Painting (1989)
- Slow Dance (1990)
- Private Parts & Pieces VIII: New England (1992)
- Sail the World (1994)
- Missing Links Volume Two: The Sky Road (1994)
- Gypsy Suite (1995, cu Harry Williamson)
- The Living Room Concert (1995)
- The Meadows of Englewood (1996, cu Guillermo Cazenave)
- Private Parts & Pieces IX: Dragonfly Dreams (1996, cu Enrique Berro Garcia)
- Missing Links Volume 3: Time and Tide (1997, cu Joji Hirota)
- Live Radio Sessions (1998, cu Guillermo Cazenave)
- Private Parts & Pieces X: Soirée (1999)
- Radio Clyde (2003)
- Field Day (2005)
- Wildlife (2007, cu Joji Hirota)
- Missing Links Volume IV: Pathways & Promenades (2009)
- Ahead of the Field: Music for TV and Film (2010)
- Seventh Heaven (2012, cu Andrew Skeet)
- Private Parts & Pieces XI: City of Dreams (2012)
- Strings of Light (2019)

Adrian Păunescu și misterul năsăudean

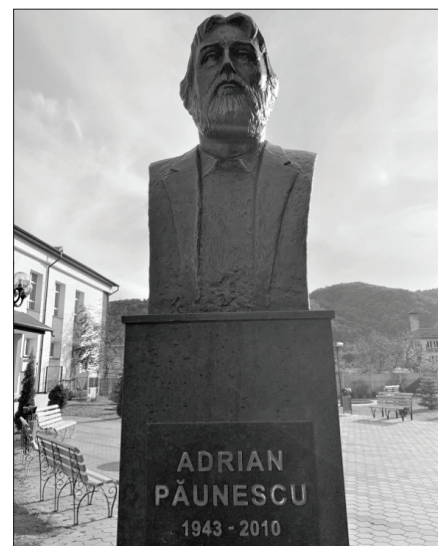
Mircea DAROȘI

După mai mulți ani de căutări și de meticuloase sistematizări ale materialului documentar adunat, profesoara Ana Vaida din Năsăud i-a găsit forma finală într-un volum de excepție intitulat *Adrian Păunescu și misterul năsăudean*. Scrisă cu colțul inimii și înnobilită de înalte sentimente umane, cartea apărută la Editura Școala Ardeleană (Cluj-Napoca, 2019) este o bijuterie spirituală, o poetică geografie cu îndelungi rezonanțe, un act de profundă recunoștință și legitimă mândrie a năsăudenilor, care au avut bucuria de a-l primi în sânul lor pe marele poet național, Adrian Păunescu, conducătorul renumitului Cenuclu „Flacăra”. Prin conținut și valoarea ei documentară, cartea poate fi așezată pe raftul sufletului oricărui cititor dornic să cunoască o perioadă atât de tulbură din viața poetului, când drumurile lui erau înghețate, găsindu-și refugiul într-o zonă binecuvântată de Dumnezeu, așa cum el însuși o spune: trebuia „să vin aici, să-mi dea din vraja lor/ Prislopuri și Hordouri, haida, haida/ Să scriu cinsti, să scriu pentru popor/ În casa Nistor și în casa Vaida”.

Întâmplarea a făcut ca soții Ana și Gavril Vaida să-l cunoască în-deaproape, să-l primească și să-l găzduiască la casa lor de pe strada George Coșbuc, nr. 68, din Năsăud. Frumoasa și legendara lor prietenie s-a înfiripat prin intermediul Leliei, fiica lor, pe vremea când aceasta abia împlinea 11 ani și cocheta cu muzica folk. Debutul său a avut loc în anul 1984, în urma unei preselecții pentru spectacolul de la Bistrița, când poetul, impresionat de vocea curată și plină de sensibilitate a unei fete „mai mică decât chitara ei”, o declară „membră titulară a Cenuclului Flacăra”. De atunci au început turneele ei prin țară, bucurându-se de succesul fiecărui spectacol: la Baia Mare,

Râmnicu Vâlcea, București, pe litoral, la Cluj-Napoca, Vatra Dornei, Câmpulung Moldovenesc, Breaza și ultimul, organizat la Ploiești, care nu a mai avut loc, din motive bine cunoscute. De fiecare dată, Lelia trăia emoțiile spectacolului, dar simțea și emoțiile părinților săi, care n-au ezitat niciodată să fie prezenți în mai toate turneele la care a participat. De la debutul său și până în 15 iunie 1985 a avut 85 de apariții pe scena Cenuclului Flacăra, a gustat din frumusețea spectacolului și s-a bucurat de aprecierea publicului, dar mai ales de dragostea acestui colectiv și a conducătorului său.

În anul 1985, renumitul Cenuclu Flacăra este interzis, iar poetul nu se mai află în grațiile puterii comuniste, fiind marginalizat și ostracizat. Adrian Păunescu își găsește refugiul și liniștea sufletească pe plaiurile năsăudene, în mijlocul familiilor Vaida și Nistor, creându-și un mister al lui. Un autograf de pe cartea *Manifest pentru Mileniul trei*, aparținând familiei Vaida, atestă prezența lui în acest oraș: „Deși azi, 20 august 1986 calc pentru întâia dată pragul casei acesteia, trebuie să mărturisesc mai vechea mea senzație că aici, în către Nord, printr-un miracol nedeslușit, un Dumnezeu părtinitor cu noi a făcut să se păstreze una din puținele celule vitale ale duratei românești, celulă model, familia dascălilor Ana și Gavril Vaida, cărora le las această carte, spre a o lăsa ei înșiși copiilor lor, Nicu și minunata, unica, pistruiată – Lelia Vaida, cu iubire, Adrian Păunescu”. Din acest moment începe itinerariul călătoriilor lui în Ținutul năsăudean și în țară, însoțit de membrii familiei Vaida. Cel dintâi popas îl face la Casa memorială George Coșbuc, unde scrie ad-hoc poezia *Întoarcerea poetului*, transcrisă în Cartea de onoare a Muzeului, iar împrejurimile satului îi inspiră

alte câteva poezii pe care le publică în diferite volume: „Acest pridvor de munți în el păstrează/ pecetea sfântă a celui Domn/ care-a trezit acest pământ din somn,/ George Coșbuc, poetul la amiază./ Grănicerim, cu graiul lui Ardealul,/ și fără el, am fi săraci de tot,/ Baladele, idilele mai pot/ reînvia în oameni idealul”. A poposit apoi la Moisei și Bogdan Vodă, care i-au întregit imaginea trecutului istoric al acestui popor. Impresiile din cele șase zile petrecute într-o primă etapă la Năsăud se desprind tot dintr-un autograf semnat pe volumul al doilea de poezii *Manifest pentru Mileniul trei*: „Iar astăzi, 26 august 1986, înaintea plecării din prima ședere la Năsăud, declar că mi-ar fi destul să fiu și – chiar și! – morar la Hordou, numai să gust, iarăși, dulceața infinită a locurilor, exprimate incomparabil, exponențial, în «Celula Vaida», cu extraordinara Ana, cu minunatul Gavril, cu «mortalul» Nicolae, cu geniala Lelia. Și semnez, recunoscător, Adrian Păunescu”.

Poetul a prins rădăcini în orașul academicienilor și a revenit ani la rând cu familia sa pentru a petrece clipe frumoase și liniștite împreună cu prietenii lui inegalabili. „Năsău-

dul devenise un oraș al nostru. Un spațiu intim, cu porți mari și case asemănătoare, unde știam și știm că ne așteaptă mereu cineva”, spune mai târziu într-un articol Ana Maria Păunescu. Aceeași stare de familiaritate a simțit-o și în cadrul familiei lui Dumitru Nistor, pentru care, atât ea, cât și tatăl ei, are numai cuvinte de stimă, respect și o deosebită recunoștință.

Odată cu cea de-a doua întoarcere a poetului pe meleagurile năsădene, începe periplul său prin satele someșene. Aproape că n-a rămas localitate din vechiul ținut grănicesc în care să nu fi poposit măcar o clipă și să nu-i fi dedicat cel puțin o poezie. De pildă, după o noapte de creație petrecută la Parva, Adrian Păunescu scrie 14 poezii, între care și *Mănăstirea Parva*: „Ce este mănăstirea Parva/ Prin viscolul veciilor cărunte,/ Decât dovada, proba, argumentul/ Că Dumnezeu a fost român de munte?.../ Prin alte părți gemea geologia/ Ce nici măcar nu-și părăsise larva,/ Când Dumnezeu, cu lacrima în piatră,/ Punea temei lucrării de la Parva”.

În casa familiei Hangea din Măieru scrie poezia *Bărbânta*: „Nu ni

se stinge neamul, n-are cum,/ Nasc prunci frumoși din tragica sămânță/ Cât în Ardeal din hornuri iese fum/ Și este lapte acru în bărbântă”, iar pentru Năsăud are cele mai fertile momente de inspirație, însoțite de bucurie, dar și de regrete că trebuie să-l părăsească: „Cu cât ne depărțăm de Năsăud,/ aceste case înapoi se duc,/ ca niște strofe dintr-un lung poem/ pe care l-ar fi scris George Coșbuc” (*Plecând din Năsăud*).

Multe din creațiile sale sunt scrise în casa familiei Vaida, în curtea acesteia sau chiar în timp ce mergea cu mașina, când le dicta Leliei, Anei Maria ori soției sale. Cartea cuprinde peste 200 de poezii create în perioada șederii sale în minunata Țară a Năsăudului. Aici, familia Vaida l-a cunoscut ca om, ca intelectual, un munte de inteligență, ca patriot și poet de-o valoare incontestabilă, chiar dacă a avut și detractori, i-a cunoscut toate ticurile, preferințele gastronomice și nu în ultimul rând, hobby-urile de fiecare zi. Cartea doamnei Vaida este un minunat jurnal memorialistic, folosind cu măiestrie însemnările poetului, ale fiului și fiicei acestuia, Andrei și Ana Maria Păunescu, construiește mi-

nunate eseuri și portrete ale unor cântăreți de folk, precum Sorin Găzdac și Florin Săsărman, puse pe un pedestal al frazei bine meșteșugite, în care verbul se dovedește a fi un artizan al esteticii, atât de râvnite în literatura română. Scrisă într-un stil autentic și cu alese nuanțe artistice, cartea dedicată lui Adrian Păunescu se vrea un omagiu adus poetului care și-a iubit din tot sufletul țara și neamul românesc. Nemurirea lui s-a făcut prin această carte, dar și prin bustul lui așezat în centrul civic al orașului Năsăud.

Paravanul fericirii

(urmare din p. 7)

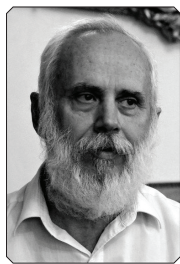
Alteori, pretextul narativ îl reprezintă motivul singurătății care va dicta, oarecum, întreaga desfășurare a evenimentelor, respectiv evadarea naratorului din maramul existențial: „Singurătatea mă obosea; o simțeam apăsătoare, umilitoare, dominându-mi existența și nu puteam să scap, să mă eliberez din captivitatea-i feroce. De douăzeci și patru de zile căutam o ieșire, o soluție convenabilă, o șansă, ceva care să-mi schimbe modul de viață, viața însăși” (*MELINDA sau Toamna biciuirii noastre*)... Cert este faptul că, în toate cele patru ample texte epice, tema predilectă (iubirea) se învecinează cu tema călătoriei care devine prilejul descoperirii unor teritorii

noi și, îndeosebi, prilejul sondării tipologiei feminine; o tipologie similară, întrucâtva, cu fața nevăzută a Lunii ale cărei taine n-au fost încă, pe deplin, elucidate. Oricum, există (dintotdeauna) un paravan ce desparte fața vizibilă de fața invizibilă sau, mai degrabă, ascunsă a femeii, după cum îndărătul unei cariere de succes se află, de multe ori, o fericire amară și chiar o dramă a înstrăinării. Este ceea ce vrea să ne sugereze Constantin Cubleșan prin intermediul narațiunilor sale realiste și, pe alocuri, onirice; narațiuni ce se alătură galeriei cu portrete feminine din volumul anterior (*Prăbușirea îngerului*, 2018).

Dincolo de complexitatea trăirilor empatice, merită evidențiată

știința construcției narative; una subtilă și bine cumpănită. Exercițiul susținut al scrisului îi permite lui Cubleșan să jongleze cu propriul discurs și, implicit, să mizeze pe tehnica povestirii în ramă, pe alternarea planurilor real-ireal, pe inserția unor fragmente epistolare, asumându-și, cu aceeași măiestrie artistică, postura de narator-protagonist, narator-martor sau narator-regizor.

Însumând veritabile cronici de familie, cronici dramatice în miniatură și delicate biografii romanțate, *Femei... Femei... Femei...* e cartea unui scriitor total; o carte fascinantă prin fina analiză a sufletului feminin, prin ritmul trepidant al narațiunii, prin artificiile ei de compoziție.

Un roman cu tentă balzaciană

Cornel GALBEN

Am aflat întâmplător de existența Magdalenei Iugulescu și dacă poetul Dan Sandu nu m-ar fi îmboldit să citesc *Issabel* (Iași, Editura Tipomoldova, 2015), poate că întâlnirea cu universul scrierilor sale s-ar fi amânat încă o vreme, mai ales că dimensiunea balzaciană a romanelor nu prea îmi dădea ghes la lectură.

Așezat aproape de căpătâi, tomul de 748 de pagini s-a pierdut încet-încet printre celelalte cărți ce-și așteptau rândul la lectură, așa că până să parcurg primele secvențe a trecut mai bine de un an, timp suficient pentru a afla și alte lucruri despre autoare, declarată nu demult Cetățean de Onoare al comunei Berzunți, în care viețuiește și poetul *Amintirilor din Samsara*.

Că sfătoșii berzunțeni au ceva în comun o dovedește și acest al doilea roman social al medicului brăilean, care își explorează intens propriile amintiri și le împrumută, în parte, uneia dintre eroinele principale, silită prin forța împrejurărilor să evadeze din marasmul societății postdecembriste și să încerce pe propria piele umilințele la care e supus, de regulă, emigrantul român.

Plecată în disperare de acasă, cu gândul să muncească fizic și să nu mai trândăvească în fotoliul ei de „șef care o ducea bine”, însă, bugetar fiind, fără a avea „banii necesari pentru a-și îndeplini un... vis”, Mara trăiește din plin șocul întâii întâlniri cu „răutăcioasa” Issabel, cea care, în loc s-o întâmpine cu bunăvoință, a întrebat-o din prima clipă: „Cât ai de gând să stai?”, dovedindu-i apoi că are ifose de „muieră în călduri”, dar și că e capabilă să-i facă sufletul „țândări” și să-i

„găsească nod în papură” cu orice chip, numai ca să scape de ea.

Deși i-a transformat nopțile în coșmar și relația dintre ele s-a menținut o bună bucată de vreme „foarte rece”, Mara nu s-a arătat deloc dispusă să joace „țonțoroiul în jurul ei” și chiar dacă a suportat în continuare hachițele irascibilei gazde de care trebuia să aibă grijă, a găsit în cele din urmă ac de cojocul ei, depistându-i ca un fin psiholog slăbiciunile și calitățile și aducând-o, după un an de confruntări dure, pe calea cea bună.

I-a venit în ajutor o altă româncă, Alice, masterandă în psihologie, care i-a oferit capricioasei bătrâne câteva ședințe de psihoterapie, în urma cărora italianca devine ușor-ușor mai cooperantă. Încă de la prima întâlnire, aceasta și-a dat seama că Issabel: „Este fudulă de nu se mai poate! Are un trecut ce nu și-l poate ierta și aruncă flăcări în jur...”, dar și că: „Sunt ultimele zvârcoliri ale balaurului ce zace-n ea”.

Urmându-i sfatul, a lăsat-o în pace, cu toane cu tot, însă dându-și la rândul ei seama că pe Issabel „tristețea o dă peste cap devenind refractară și... incontrollabilă” și că, în fapt, este o „femeie foarte deșteaptă”, Mara o cucerește treptat, mai întâi cu bunătățile pe care le prepară, apoi cu lecturi din jurnalul propriu, cu mici escapade în afara locuinței și a vastei grădini, ba chiar și cu excursii în toată regula, în care, cea ținută la începuturi în scaunul cu rotile, s-a deplasat de fiecare dată pe propriile picioare, sprijinită arareori în baston.

Deși atmosfera dintre ele a „devenit normală”, după prima vacanță a Marei, lucrurile o iau iarăși razna și, aidoma lui Georgio,

ale cărui scrisori le găsisese dosite sub patul din camera în care dormea, constată că: „Există întotdeauna o secvențialitate sau o consecință a unor acțiuni”, așa că o ia de la capăt cu aceeași răbdare și tenacitate, reușind chiar să o ispitească pe sclifosita Issabel să facă o cură balneoclimatică la Slănic Moldova.

Brânza cu smântână, mămăliga și celelalte bucate moldovenești, frumusețea peisajelor și a oamenilor, surprizele întâlnite la tot pasul, cum a fost cea cu ciuta și tânărul cerb, au făcut-o pe Issabel să-și schimbe „modul de a privi lumea, devenind din ursuză, refractară sau tăcută un om normal” și să înțeleagă că „frumusețea poate îmbrăca aspecte variate, după timp și loc, și că inima ta alege dacă să te bucuri sau nu. Că nimeni nu poate fi responsabil cu starea ta de bine. Mai ales atunci când refuzi orice crezând că totul ți se cuvine doar ție”.

Și dacă percepția despre români a Issabelei ia o turnură neașteptată, contrastul dintre Occident și cele întâlnite în țară i se pare Marei și mai adânc, dându-i încă un prilej să fie acidă cu tarele societății și îndeosebi cu guvernării, cu „aricii și hârciogii” ieșiți la „vânătoare la lumina zilei” imediat după lovitura de stat din decembrie, dar și cu „nătărăii” ori „amețiții” care nu l-au votat pe Ion Rațiu, înlesnind astfel perpetuarea comunismului într-un capitalism sălbatic. Asta și pentru că: „Noi, românii, denigrăm totul și ajungem nicăieri: rădem de vecin, de coleg, de frați spunându-le neîncetat că-s mai proști decât noi în loc să ne vedem de treaba noastră și să dovedim cât suntem de deștepți”.

În ce o privește, Mara a dovedit cu asupra de măsură nu doar că e deșteaptă, ci și că e capabilă să schimbe lumea din jur și să se regenereze, salvându-se astfel de la o existență banală, care ar fi scutit-o de calvarul îndurat în relația cu Issabel, dar nu i-ar fi înlesnit să ajungă la „nivelul de trai italian”, la excursiile și

la darurile cu care până la urmă Issabel a copleșit-o, ca să nu mai vorbim de „bucuriile secrete” ale nopților sale italiene și de cele provocate de izbânzile fiicei sale, „maestră în arte” a Universității din Edinburg.

Prin descrierile din jurnalul Marei, Edinburgul devine, de fapt, un personaj, în conturarea căruia vocația sa scriitoricească e pusă de autoare în valoare, cum la fel de bine sunt evidențiate calitățile sale de portretist, epistolier, analist și observator atent al realităților sociale nu numai de la noi. În acest sens, scrisorile lui Giorgio către Issabel au un rol bine definit în ansamblul romanului, ca și cele 20 de incursiuni în capitala scoțiană, ce-l transformă într-un fel și într-o carte de călătorie, cu inserții în istoria locurilor, un ghid de neocolit și o frescă a unor spații în care ne aventurăm fără să știm prea multe despre ele.

Deși de-a lungul celor 748 de pagini sunt și destule pasaje monotone, ba chiar redundante, ori descrieri prea amănunțite și oboșitoare pe alocuri, Magdalena Iugulescu dovedește că e la curent cu

ultimele modalități scriitoricești, că are o cultură bogată și o anume știință a gradării subiectului, ceea ce duce la răsturnarea de situație din final, când cititorul află că Malvin, fiul din prima căsătorie a Issabelei e, de fapt, conceput nu cu soțul de care s-a despărțit, ci cu enigmaticul din scrisori Giorgio, nimeni altul decât tot un român din Berzunți, plecat însă cu mult mai devreme în căutarea miracolului occidental, dar și alte elemente pe care nu vi le mai dezvăluim, lăsându-vă plăcerea să le descoperiți singuri.

O remarcă se cuvine și pentru coperta sugestivă concepută de Ana Maria Iugulescu, ce întruchipează „vulnerabilitatea protagonistei și face aluzie la unul dintre cele trei planuri narative”, ce transformă povestea (autobiografică în bună parte), cum remarcă și prefațatorul Dumitru Barău, într-un roman psihologic al „recesiunii sufletești și al speranțelor irosite”. Unul ce te ține captiv, în pofida lungimilor de tot felul, atrăgându-ți atenția că e bine să gândești de mai multe ori atunci când te aventurezi în viață.

Lirism bine temperat

(urmare din p. 6)

Timpul însuși este îmbătrânit, desubstanțializat, estompat, iar destinul este un joc al ielelor, care vrăjește și dezvrăjește, capturează ființa și o ține captivă: „pe o potecă urca tulburat Cronos/ cam gârbovit/ și tot mai cărunț”; „și nu mai știu,/ dacă vârtejul danțului mă subjugă sau era doar o părere”.

Volumul *Aproape* coagulează vârste poetice distincte, de la componenta folclorică la versul clasic ce se întrepătrunde indistinct cu cel modern, iar viziunea tradiționalistă pe linia lui Pillat

se intersectează cu dimensiunea modernă baudelariană de la care poetul revendică acele categorii negative: „mai lasă-mi limba limpede sub grindinile sure,/ să pot ieși din pielea cu bube și noroi/ și graiu-mi slava Ta să o murmure...”.

Viziunea detabuizată traduce tribulațiile ființei și criza omului modern alienat, traversând vârste dominate de neliniște, dar și de neputința transcenderii. Ioan Nistor plămăduiește un tratat concentrat despre singurătate într-o cromatică temperată dominată de alb-negru și pigmentată dis-

cret pentru a crea impresia de speranță întreținută: „totul în alb”, „iarba era verde, laptele era alb/ dar de unde acest roșu năvalnic/ pe eșafod?”, „această întindere atât de albă și de reală/ scrisă fără vrerea mea cu sângele tău negru”.

Ezitatea, limitarea ființei, căutarea compun universul liric al lui Ioan Nistor, iar comunicarea poetică se concentrează într-un discurs bine temperat, aflat sub zodia inexorabilului sfârșit, a devenirii, a apropierei de un punct terminus ce se vrea a fi prelungit.

Colinde biblice și apocrife

Augustin MOCANU

Texte poetice din aria Sălaj – Codru

Colindele – la fel ca basmele și descântece – sunt creații orale care aduc în fața cititorului contemporan imaginea unei lumi străvechi, ale cărei rădăcini se află departe, în preistorie. De acolo, trecând prin luminile și umbrele mileniilor, sunt aduse la noi credințe, ritualuri, obiceiuri, narațiuni și personaje mitice, mentalități, atitudini și trăiri omenești, viziuni ale acelor trăitori despre univers, timp și spațiu, despre om văzut în raport cu lumea reală și cea ideală, cu existența de aici și cea de dincolo.

Lumea înfățișată în poezia colindelor este un produs al imaginației și redă credința participanților la desfășurarea datinii, de a-și vedea împlinite dorințele spre care aspiră în perioada propice a sărbătorilor de iarnă (25 decembrie – 6 ianuarie), când întreaga existență renaște, parcă se recrează. În aceste cântece augurale, viața e prezentată nu așa cum este, ci cum și-o doresc oamenii: bună, frumoasă, luminoasă, cu eroi deosebiți precum cei din poveștile fantastice, trăind ca în Rai, într-o lume a abundenței de bunuri, a bucuriei și fericirii generale, unde sunt vizitați și ocrotiți de bunul Dumnezeu, de îngeri și de sfinți, care coboară la oameni, îi încearcă, discută cu ei, le răspund la întrebări, se scaldă, mănâncă și beau împreună, aflându-se în comuniune ca buni creștini ai unei comunități din copilăria creștinismului.

Înainte de a face câteva observații asupra repertoriului așa cum acesta se reflectă în volumul alcătuit de noi: *Colinde românești. Texte poetice din zonele Sălajului și Codrului*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2011, dăm cuvântul câtorva cercetători consacrați care au realizat studii însemnate despre genul colindelor.

Mihai Pop (1907-2000)

„Funcția colindelor nu a fost imuabilă, ci a fost supusă procesului general de evoluție a folclorului. [...] În acest proces de evoluție, vechile simboluri și-au pierdut sensul original și au devenit imagini poetice, accentul mutându-se pe valoarea estetică. În general, accentul căzând pe frumos, colindele au ieșit din limitele sincretismului primitiv al ritualurilor și au intrat în domeniul artei” (Pop, 1999, p. 81).

„Colindele au păstrat până astăzi una dintre cele mai vechi forme ale poeziei populare românești. [...] Poezia colindelor păstrează ceea ce a creat mai de seamă literatura românească medievală, înainte de a apărea primele texte scrise” (Idem, p. 53).

Ovidiu Bîrlea (1917-1990)

„[...] Colindele sunt acelea care întruchipează urările cristalizate sub formă de artă pe care le aduceau oamenii la început de an. La baza colindelor profane stă dorința ca idealul de viață potrivit stării și profesiei respective să se realizeze întocmai. În această dorință trebuie căutată cheia înțelesului lor și a particularităților stilistice. Colindele profane zugrăvesc lucrurile cum ar trebui să fie, nu cum sunt, iar puținele elemente realiste rămân întru totul subordonate reveriei” (Bîrlea, 1969, p. 279).

„[...] Colindele conțin valori artistice de mare preț, greu accesibile necunoscătorilor și reprezintă una din minunile culturii noastre populare” (Idem, p. 282).

Monica Brătulescu (1930-2009)

„Cercetările moderne de folclor au surprins colinda în anumite zone ca un fenomen pe cale de dizolvare, iar în alte zone ca o practică menținută cu destulă vigoare” (Brătulescu, 1981, p. 71).

„O [...] caracteristică a repertoriului transilvănean constă în faptul că tipurile, în majoritatea lor, se mențin încă relativ active în circulația orală” (Idem, p. 67).

Ion Taloș (n. 1934)

„Repertoriul colindelor (românești – n.n.) e foarte vast și cuprinde aproximativ 400 de tipuri și subtipuri” (Taloș, 2001, p. 41).

Ioan Bocșa (n. 1947), referindu-se la situația de azi a colindei în Sălaj, scrie:

„Merită subliniată în mod special rezistența colindei, ca gen, demonstrată de faptul că s-a păstrat în timp intactă, iar în unele zone este încă vie, practicându-se după ritualul străvechi” (Bocșa, 2009, p. 24).

În privința repertoriului, zonele vecine ale Sălajului și Codrului sunt comparabile cu zona Hunedoarei. Bogăția repertoriului ne-o demonstrează faptul că până în prezent au fost publicate de aici peste 2200 texte de colindat. Există câteva localități din care provin de la 30 până la peste 100 de colinde: Aluniș – 115, Băița de sub Codru – 67, din care 47 de la inf. Ana Dumuță, Oarța de Sus – 63, Urmeniș – 60, Chechiș – 44, Băsești – 38, Tămășești – 32. Ce s-ar putea spune despre această zestre inestimabilă dacă am avea la îndemână și toate piesele împrăștiate de-a lungul vremii prin cotidiane, pe cele depozitate în arhivele de folclor ale Academiei Române, pe cele existente la unele facultăți de litere, precum și pe cele din colecții-

le particulare necunoscute?

Marea bogăție a repertoriului se vedește cu prisosință și din varietatea categorială și tipologică a materialului. În zona noastră de cercetare, am identificat 10 categorii de colinde reprezentate de 120 de tipuri și subtipuri: *colinde protocolare* – 8 tipuri; *cosmogonice* – 11 tipuri; *profesionale* – 19 tipuri; *colinde la flăcău și fată* – 14 tipuri; *familiale* – 6 tipuri; *edificatoare și moralizatoare* – 8 tipuri; *biblice și apocrife* – 23 tipuri; *colinde-baladă* – 7 tipuri; *colinde de război* – un tip și *colinde-cântec* – 23 tipuri. Unele tipuri excelează prin capacitatea de a da naștere la noi și noi variante. Următoarele trei se evidențiază, astfel: tipul 35 – *Sacrificiul zidirii* – 42 de variante, toate din Sălaj; tipul 36 – *Miorița, oia năzdrăvană*, cu subtipurile – 36 A, 36 B, 36 C și 36 E – 209 variante și tipul 135 – *Cununia fraților* – 32 de variante. Ultimele două tipuri sunt prezente în ambele zone.

Redăm mai jos sumarul observațiilor noastre asupra colindelor biblice și apocrife, text extras din lucrarea antologică: Augustin Mocanu, *Colinde românești*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2011, pp. 49-50.

„Colindele **Biblice și apocrife** (nr. 183-222) alcătuiesc o categorie importantă, interesantă, bogată și de o rară varietate tipologică. În aria noastră de investigație, Sălaj – Codru, sunt reprezentate de 23 de tipuri și subtipuri. Majoritatea subiectelor își au originea în *Biblie* și în diferite scrieri apocrife cu conținut creștin. Cele mai frecvente motive tematice prezente sunt: păcatul strămoșesc și izgonirea din Rai; nașterea lui Iisus; magii de la Răsărit; uciderea pruncilor și fuga în Egipt; botezul Fiului Sfânt; minuni făcute de Hristos; vânzarea lui Iuda; răstignirea lui Hristos etc.

O parte a colindelor grupate sub titlul arătat e rodul imaginației creatorilor anonimi, izvorând din trăiri sufletești autentice. Dintre acestea reținem câteva nume de tipuri: tipul 168 – *Maica Domnului, ostilitatea și bunăvoința pomilor și dobitoacelor*; tipul 176 – *Maica Domnului cu pruncul în brațe*; tipul 182 – *Maica Domnului, tâmplarul și fierarul*; tipul 185 – *Pedepsirea lui Iuda* etc. Există câteva piese religioase de colindat care se trag din subiecte folclorice de mare frecvență circulatorie. Așa e tipul 181 – *Iisus căutat de Maica Domnului*. De asemenea, câteva colinde sunt, de fapt, adevărate legende etiologice, așa este tipul 187 – *Originea viței-de-vie*.

Menționăm în mod special faptul că, de-a lungul vremii, cultura noastră populară a asimilat în chip firesc o serie de elemente creștine, formându-se astfel unul din straturile ei cele mai însemnate, mai stabile, mai puternice și mereu vii, constituind totodată fațeta cea mai înaltă, mai aleasă, mai frumoasă și mai luminoasă a structurii spirituale a poporului român. Zestrea creștină a culturii populare românești e constituită în colinde, în linii generale, din: concepte, precepte morale, trăiri sufletești și atitudini, multe

motive tematice, subiecte, imagini, personaje, note de limbaj.

Creațiile poetice de colindat ne pot convinge că absolut peste tot e prezent spiritul creștinesc care acționează asupra lumii ca un soare blând, bun, ocrotitor și binefăcător. Aici se manifestă pregnant umanismul ca trăsătură caracteristică a creației populare românești”.

Am extras și redăm pentru cititori 20 de texte poetice de colinde care provin din aria Sălaj – Codru și au fost culese astfel: cele mai vechi în 1933, din Hurezu Mare, iar cea mai nouă, în 2007, din Nadiș. Textele nr. 6, 10, 11, 13, 19 și 20 nu au notată data înregistrării.

Adam

1

Dumnezeu de la-nceput
Tată lumea a făcut;
Mai întâie pă Hristos,
Apoi pă Adam cel frumos,
Pă Eva o zămislit
Și laolaltă i-o unit
Și le-o dat Raiu pă mână
Să-l locuiască-mpreună.
În mijlocu Raiului
Ieste-un pom mândru-nflorit,
Numa-atăta că-i oprit.
Vine un șerpe verinos
Și adarmă-o creangă-n jos.
- Ie-ți tu, Evă, un măr frumos!
La Adam încă i-o dat
Și porunca o-ncălcăt.
Dumnezău s-o supărat
Și jos din Rai i-o țapat.
- Tu, Adame, îi mere jos
Și-i lucra ca un păcătos;
Și tu, Evă, încă-i mere,
Și-i lucra ca și-o muiere
Și-i naște prunci cu durere!
Șerpe, când te-a durè capu,
Ieși la drum și-ți coată leacu,
C-a vini roata cu rafu
Și ț-a turti, șerpe, capu.
Șerpe, capu tău nu-i bun
Numa de zdrobit în drum!

Aluniș, jud. Sălaj, 1969

2

Lângă poarta Raiului
Stă Adam cu soața lui
Și păcatele-și plângând,

Ei îl roagă pe Cel Sfânt:
 - Doamne, milostiv să fii,
 Iartă-ne, sântem copii
 Și-am mâncat din pom oprit
 Din care n-o trăbuit.
 - Io vă iert. Sânteți cu vină,
 Da' aici n-aveți hodină.
 Numai pă pământ plecați
 Și pân trudă ș-asudați.
 Și Adam cu soața sa
 Prind atunci a lăcrăma:
 - Fire-ai, șerpe, blăstămat
 Că tu ne-ai adătuuit
 Și-am mâncat din pom oprit,
 Din care n-o trăbuit.
 Capu tău trebă zdrobit
 Indi te-om afla durnind.

Cizer, jud. Sălaj, 1958

Să luară, să dusără
 La iezluța cailor.
 Caii-și prinsă-a tropoti,
 Maica rău să hodini.
 - Fi-u-aț', voi cai, blăstămaț'
 De mine, de Dumnezău,
 Mai tare de Fiu' Meu,
 Pă suflatu ce-l suflaț',
 Pă Maica o-ngreunaț'.
 Să luară, să dusără
 La iezluța boilor.
 Boii-și prinsă-a bolfăi,
 Maica bine-și hodini.
 - Fi-u-ați, voi boi, alduiț',
 De mine, de Dumnezău,
 Mai tare de Fiul Meu.
 Pă suflatu' ce-l suflaț',
 Pă Maica o ișuraț'.

Orțița, jud. Maramureș, 1982

Vestea nașterii lui Iisus

3

Ce sară e astă sară,
 Sara-i mare-a lui Crăciun.
 (Dimineața lui Crăciun)
 De când Domnul s-a născut
 Oareunde pe pământ,
 Poate-n ieslea boilor,
 O'-n florile fânului.
 Dar la iesle ce-și mai ieste?
 Ieste-un bou cam surioru,
 Cu coarnile varsă-ntoarsă.
 Da-ntre coarne ce-și mai ieste?
 Legănaș de paltinașu.
 Da-n leagăn cine-i culcatu?
 Fiul Sfântu-i înfășatu
 În fașie de mătăasă,
 Împletită-n cinci și șasă,
 Făcută de Crăciuneasă
 Pă zua de Bobotează.

Urmeniș, jud. Maramureș, 1999

Maica Domnului, ostilitatea și bunăvoința pomilor și dobitoacelor

4

Mere, mere Maica Sfântă,
 Dai Domnului, Doamne
 Pân țarină-ntraurită.
 Pă unde Maica merjè,
 Ciunji uscaț' tăt să-nverzè,
 Holda de grâu să cocè.

5

Preumblă-se Maica Sfântă
 Pân grădină-ntraurită.
 Marsă să se hodinească
 Și pe Fiu' Sfânt să-l nască
 La umbrița plopului.
 Plopu-și traje umbra lui.
 Nu s-o putut hodini
 De zornăitu frunzii.
 Maica Sfântă-atunci grăia:
 - Hi-u-ai tu, plop, blăstămat
 De mine, de Fiu' meu,
 Mai tare de Dumnezeu!
 Frunza ta să n-aibă stare
 Nici pă vânt, nici pă răcoare,
 Nici la amiaz cându-i soare!

Aluniș, jud. Sălaj, 1969

6

În grădina-ntraurită
 Preumblă-se Maica Sfântă
 Printr-un câmp mândru cu flori;
 O-au cuprins grele durori.
 Merse-n curtea lui Crăciun.
 - O, Crăciune! O, bătrâne,
 Fă-mi locaș lângă cuptori,
 Că mi-or venit grele durori.
 Moș Crăciun din grai grăia:
 - Marie, nu te pot lăsa!
 Colo pă la cântători,
 Ne-așteptăm colindători.
 Maica Sfântă să lua
 Și în grajd la cai intra.
 Caii nu sta, ei mânca,

Maica Sfântă-i blăstăma:

- Cailor, să n-aveți saț
Numai-n zua de Ispas
Ș-atuncea numa on ceas!
Merse-n grajdul boilor.
Boii stau și rumăgau
Și cătră Maica suflau.
Maica Sfântă-i alduia:
- Boilor să vă hrăniți
Cu iarbă di pă răzoare,
Și cu apă din izvoară!

Rus, jud. Sălaj

Crăciun și Crăciuneasa

7

- Bună sara, măi Crăciune!
Tu m-ai izgonit în lume,
M-ai alungat în pustie!
I-a zis Preasfânta Marie.
În grajdu vitelor am plecat,
Caii tăți au rânchezat,
Iepele au tropotit,
N-a fost locu liniștit.
De-acolo-a ieșit afară
Dumnezeiasca Fecioară.
Prin curtea lui Crăciun umbla
Și-ntruna tăt suspina.
Un băiat o auzea
Și pe Maica o chema:
- Vino, Maică-n grajdu meu
Ca să-l naști pe Dumnezeu!
Îngerul Gavril veni
Și în voarbă îi șopti
Că-ntr-a boilor iezluță
Pruncu Iisus azi se culcă.

Aluniș, jud. Sălaj, 1969

Nașterea lui Iisus și solii

8

Astă-sară pe-asfințat,
Mândră stea ne-a răsărit,
De la care noi vestim
Că-n orașu' Viflaim,
Sosit-a ca să scrie
Iosif cu Sfânta Marie.
Și-au sosit spre înserat,
Sălaș nu și-au căpătat,
Căci casele erau pline,
Sălaș nu-și mai află nime.
Sfântu' Iosif, supărat,
Mariei i-o cuvântat:

- Hai, Maria, să plecăm,
Alt sălaș ne căutăm,
Nu-n căsuțe boierești,
Ci-n căsuțe ciobănești.
Iată-un grajd de vite-n cale.
Și când în grajd au intrat,
Vitele sus s-au sculat.
Și atunci, minune mare,
Grajdu să lumine tare.
La al Maicii Sfinte sân,
Iisus e culcat pă fân,
Înfășat în jolj curat,
De îngeri înconjurat.
Magii de la Răsărit
Mari daruri le-au dăruit:
Aur, smirnă și tămâie,
De pomenire să fie
La tăt neamul creștinesc
Și poporul românesc.

Bicaz, jud. Maramureș, 2004

Uciderea pruncilor

9

O stea s-a ivit
De la Răsărit
Și-atuncea Trei Crai
După stea s-au dus
Până au d-ajuns
În cel locu sfânt
Unde s-a născut
Tânăru-mpărat
Și cu David Crai.
Mamele plâneau,
Pieptul și-l frângeau.
Mamelor, nu plângeți,
Pieptul nu vi-l frângeți,
Pruncii n-or muri,
Ci s-or preamări
În cer cu îngerii
Și-a lor sufletele
S-or preface-n stele
Și-or luci frumos
Calea lui Hristos.

Urmeniș, jud. Maramureș, 1999

10

Ceru-i de stele-nflorit,
Este azi împodobit,
Dintre care ni s-arată
Steaua demult așteptată,
Steaua care ne vestește
Că Iisus se naște-n iesle;

În iesle dobitocească
Vrut-a Domnul să se nască.
Și când s-a născut Hristos,
Irod a fost mânios.
El a dat poruncă-n țară
Pe toți pruncii să-i omoară,
De la doi ani mai în jos
Ca să-L taie pe Hristos.
Pe Hristos nu L-a tăiat,
Tatăl Sfânt L-a apărât.

Chechiș, jud. Sălaj

Uciderea pruncilor și fuga în Egipt

11

Nașterea Domnului nost (bis)
Știm cu toții cum a fost. (bis)
N-a fost în pat pă perină,
Nici în casă de hodină;
N-a fost în sală pompoasă,
Că-n peșteră-ntunecoasă.
Și când s-a născut Hristos,
Irod a fost mânios
Și-a dat o poruncă-n țară
Pă toți pruncii să-i omoară,
Di la doi ani mai în jos
Ca să-L taie pă Hristos.
Pă Hristos nu l-au tăiat,
Dumnezău L-o apărât.
Lui Iosiv i-a spus prin vis:
- Ia copilul mititel,
Te du în Egipt cu El
Până Io veste ți-oi da
Să te-ntorci în țara ta.

Bălan, jud. Sălaj

Legănaș de păltinaș

12

Su' tufă de molin verde,
Dai, liu, liu, liu,
Mândru pui de porumb șede.
Dar acolo ce să vede?

Legănaș de păltinaș.
În leagăn cine-i culcat?
Fiul Sfânt îi înfășat
În fașie de mătăasă,
Împletită-n cinci și-n șasă,
Făcută-i de Crăciuneasă.

Orțița, jud. Maramureș, 1982

13

Su' tufă de viță verde,
Cinășel porumb să vede.
El la cer s-o înălțat,
De-acolo ce și-o luat?
Un bouț mândru și sur,
Cu coarnele de aur.
- Dar în coarne ce avea?
- Legănaș de păltinaș.
- Da-n leagăn cine-i culcat?
- Fiul Maicii botezat.
Fiul plânge, stare n-are,
Maica Sfântă cuvântare:
- Taci, Fiule, taci, dragule,
Că Ție Maica Ți-a da
O mătură de argint
Să mături pe-acest pământ.
Pământu-i cu gozurile
Iar cerul cu negurile.

*

Să fii, gazdă, sănătoasă,
Să cobori cârnațu-n casă
Și să-l pui în tigăiță
Să-l tragi la a mea guriță.

Chechiș, jud. Sălaj

Botezul

14

Dat-am, Doamne, de-auzātu,
Steaua s-a luminat!
Că s-o născut Fiul Sfânt
Oareunde pă pământ.
Poate-n ieslea boilor.
Boii-n coarne l-o luat,
Sus la Iordan l-o dat.

Iordan l-o botezat,
Mândru nume ce i-o dat:
Iisus Hristos – împărat;
Mândru nume ce i-o pus:
Iisus Hristos – Cel de Sus.

Nadiș, jud. Sălaj, 2007

Maica Domnului cu pruncul în brațe

15

Colo, colo după Lună
- *Hristos Maria* -
Este-on cearcăn de lumină
- *Hristos Maria* -
Da nu-i cearcăn de lumină,
Ce-i un scaun de hodină,
Da pă scaun cine șede?
Șede Maica Precesta-le
C-on Fiuț micuț pă brațe.
Fiul plânge și suspale.
- Taci, Fiule, nu suspale,
Că io Ție ce Ți-oi dale?
Două mere, două pere,
Daste două țate-a mele
Și te joci în Rai cu ele.

Cizer, jud. Sălaj, 1955

16

Colo sus pă lângă lună
Este-un scaun dă hodină,
Da pă scaun cine șede?
Șede, șede Maica Sfântă
C-on Fiuț micuț în brață.
Fiul plânge, stare n-are,
Maica Sfântă-i cuvântare:
- Taci, Fiule, taci, dragule!
Țâie Maica ce Ț-a da?
Doauă mere, doauă pere
Și te joci în Raiu cu iele
Și cheile Raiului,
Și le-ncui și le dăscui,
Tăt acolo și rămâi.

Hurezu Mare, jud. Satu Mare

Iisus căutat de Maica Domnului

17

Umnă-și Maica după Fiu
Tăt plângând și întrebând:

- N-ați văzut pe Fiu' Sfânt?
- Ba, noi, poate, l-am văzut,
Numa nu l-am cunoscut.
- Da cunoaște l-ați putut,
Că pe fața Fiului
Scrisă-i raza soarelui,
Pe-a lui două umerele
Strălucesc luceferale.
- Maică, dacă-i rându-așe,
Noi îți dăm o veste rē:
Îi la curțile lui Pilat
Răstignit pă cruci de brad.

Țicău, jud. Maramureș, 1967

Vânzarea lui Iuda Răstignirea lui Iisus

18

La cē masă minunată
Șede Maica supărată,
De cruce-i arăzâmată.
Vin trei îngeri și o-ntreabă
- Ce ești, Maică, supărată?
- Da io-n lume cum n-oi fi,
Căci Hristos viind în lume,
Mai mândru puindu-i nume,
Da dușmanii o strâgat:
- Răstănește-ni-l, Pilat,
Că dă nu li-i răstăni
Nouă-mpărat nu ni-i fi.
Și străgară a doaua oară:
- Răstănește-ni-l, Pilat,
Că dă nu li-i răstăni
Noauă-mpărat nu ni-i fi.
Și străgară a tria oară:
- Răstănește-ni-l, Pilat,
Că de nu li-i răstăni
Noauă-mpărat nu ni-i fi.
Pilat rău s-o supărat,
Mâneci dalbe-o sufulcat,
Pă Domnul Sfânt l-o legat
Cu trei sculuri dă mătasă
Tot ca și mâna de groasă,
Cu brâu de rug l-o încins,
Cunună dă spini i-o pus,
Cuie în palmi i-o bătut,
Cuie-n palmi și cuie-n tălpi;
Cu sulita l-o străpuns,
Sângele pă cruce-o curs;
Luna-n sânge s-o-mbrăcat
Și soarele s-o-ntunecat;
Petrele s-o despicaț,
Apa-n vale-o tulburat
Și stelile-o lăcrămat.

Dumnezău o cuvântat:
- Plângeți stele mânânțele
Când vedeți năcazuri grele.
Hurezu Mare, jud. Satu Mare, 1933

Originea viței-de-vie

19

Noaptea pe la doisprezece,
Florile dalbe,
Noaptea pe la doisprezece
Când clopotele bătea,
Florile dalbe,
Pe Iisus îl răstigne.
Când cuiele le bătea,
Florile dalbe,
Vie cu struguri creștea.
Strugurii unde-i ducea,
Florile dalbe,
Strugurii unde-i ducea?
În patru cornuri de Rai,
Florile dalbe,
La patru fete de crai!

Rus, jud. Sălaj

Iisus coboară din cer

20

Asta-i sară, mândră sară,
Florile dalbe,
Ia, ieși, gazdă, pân-afară!
Și-l vezi pe Domnul Hristosu'
Florile dalbe,
Cum coboară de frumosu'
Tot pe scară, lemn de ceară,
Florile dalbe,
Pe fuștei de fulgerei,
Florile dalbe,
La capătul scării-ei,
Florile dalbe,
Șade, șade Maica Sfântă,
Florile dalbe,
Dumnezeu cu fața blândă,
Florile dalbe!

Rus, jud. Sălaj

Glosar minimal

adarma (a), vb. – a apleca
adătui (a), vb. – a ademeni
alduit, -ă, adj. – binecuvântat

bolfăi (a), vb. – a molfăi
cinășel, -șea, adj. – frumușel
ciung, ciunji, s.m. – cotori de miriște
di, prep. – de
duroare, durori, s.f. – durere
indi, adv. – unde
ișura (a), vb. – a ușura
mai, maiuri, s.n. – unealtă de lemn pentru bătut
molin, molini, s.m. – mălin, liliac
ni, interj. – ia, iată, uite
suspai, suspale, s.f. – suspin
și, conj. – să: ș-asudați (s-asudați)
tinzai, -iuri, s.n. – chin, suferință
tun, s. – tunet
țâpat, țâpată, adj. – alungat, aruncat
verinos, -ă, adj. – veninos

Bibliografie

Bilțiu, Pop = Pamfil Bilțiu, Gh. Gheorghe Pop: „Sculați, sculați, boieri mari”: *Colinde din județul Maramureș*. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996.

Birlea, 1969 = Ovidiu Birlea: „Colindatul în Transilvania”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1965-1967*, Cluj.

Bocșa, 2010 = Ioan Bocșa: „Muzică vocală tradițională din Sălaj”, în *Caiete Silvane*, Serie nouă, An VI, Nr. 1 (60), ianuarie 2010, pp. 24-25.

Brătulescu, 1981 = Monica Brătulescu: *Colinda românească. The Romanian Colinda (Winter-solstice songs)*, Editura Minerva, București.

Constantinescu, Dobre, 2001 = Nicolae Constantinescu, Alexandru Dobre: *Etnografie și folclor românesc. Note de curs. Familia științelor etnologice*, Editura Fundației România de Măine, București.

Medan, 1979 = Virgil Medan: *Cântece epice*, Cluj-Napoca.

Mocanu, Obrejan, 2009 = Augustin Mocanu, Cristian Obrejan: „La fântâna lină”. *Colinde străvechi din Câmpia Soarelui*, Editura Star Tipp, Slobozia.

Mocanu, 2011 = Augustin Mocanu, *Colinde românești, Texte poetice din zonele Sălajului și Codrului*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2011.

Neagu, 1946 = Gh. I. Neagu: *Colinde din Ialomița, Roșiorii de Vede*, 1946.

Pop, 1978 = Dumitru Pop: *Folclor din zona Codrului*, Baia Mare.

Pop, 1987 = Dumitru Pop: „Mitul «Zburătorului» în poezia noastră populară”, în *Steaua*, nr. 2, Cluj-Napoca, pp. 14-19.

Pop, 1999 = Mihai Pop: *Obiceiuri tradiționale românești*, Ediție revăzută, Editura Univers, București [ed. I, 1976].

Taloș, 2001 = Ion Taloș: *Gândirea magico-religioasă la români. Dicționar*, Editura Enciclopedică, București.

Colind

Roxana CRISTIAN

Lerui Ler, Lerului Doamne,/ Cine oare aicea doar-me?/ Doarme dumnealui de casă/ În cămașă de mătă-să/ Alături de jupâneasă.../ Lerui Ler, Lerului Doamne,/ A dormit cât a dormit,/ Jupâneasa s-a trezit/ Și s-apucă de vorbit:/ – Scoală Domnul meu iubit/ Că ne-a nins, ne-a viforât,/ În grădină și-n pomăt,/ Peste tot numai omăt./ Lerui Ler, Lerului Doamne,/ Dumnealui că se trezea,/ Pe fereastră se uita/ Și la ochi se tot freca/ Până când se dumirea/ Și pe urmă-așa grăia:/ – Buna mea, frumoasa mea,/ Culcă-te că nu-i așa!/ Nu-i așa cum spui matale/ Nici pe deal și nici pe vale!/ În grădi-nă și-n pomăt/ Nu-i cum crezi mata omăt!/ Lerui Ler, Lerului Doamne,/ Nu ne-a nins, n-a viforât,/ Ci doar vântul c-a bătut/ Prin Grădina Raiului,/ Peste vârful plaiului,/ Flori de măr s-au scuturat/ Peste noi s-au re-vărsat!/ Lerui Ler, Lerului Doamne,/ Floarea mărului frumoasă/ Peste cei din astă casă!/ (colind cules de profesorul Vasile Popa și trimis ca urare lui Vasile Lovinescu).

Colindul de mai sus începe printr-o străveche și misterioasă invocare: „Lerui Ler, Lerului Doamne”. Din acest stih, „asemenea grăuntelui de muștar semănat în țarina omului, răsare, apoi crește, mai mare decât toate legumele și se face pom”, Arborele Vieții. Roua care cade din ramurile lui trezește toată suflarea să laude pe Domnul: „Lerui Ler, Lerului Doamne”.

Perechea adormită, bărbat-femeie, din colind poate fi privită ca soț-soție, dar și ca Om primordial, ca Adam înainte de cădere, căruia „pe când dormea, i-a scos Dumnezeu una din coastele lui și i-a făcut-o femeie, ca să-i fie de ajutor potrivit pentru el”.

Credem că în colindul nostru îi e de ajutor. De data aceasta, femeia nu ascultă glasul șarpelui, ci glasul de Sus, ce o face să-și trezească soțul. „Scoală Domnul meu iubit/ Că ne-a nins, ne-a viforât,/ În grădină și-n pomăt,/ Peste tot numai omăt” amintește, într-un fel, și întâmplarea de pe mare, când ucenicii l-au trezit pe Domnul de frica valurilor; aici apa este mai fulgurantă, pentru că e primordială, sub formă de ninsoare.

Vestea minunată se simte în mod concentric, de la periferie la centru, dar se înțelege numai din centru spre periferie. Dovada că este așa stă în succesiunea acțiunilor din colind: întâi deșteptarea jupânesei care reprezintă și mintea, elementul discursiv: „Jupâneasa s-a trezit/ Și s-apucă de vorbit”; apoi trezirea Domnului minții care parcurge rapid numai

etape de atenție, de concentrare, de vedere: „Dumnealui că se trezea,/ Pe fereastră se uita/ Și la ochi se tot freca”, până la trezirea deplină: „Până când se dumirea”. Dumirirea este certitudinea prin uimire.

În cunoștință de cauză grăiește „Domnul iubit”. El se adresează jumătății sale cu cele mai înalte atribute ale ființei: bunătatea și frumusețea: „Buna mea, frumoasa mea”.

Prin actualizarea acestor calități, el o pregătește, *suaviter magno cum ingegno*, pentru a se ridica definitiv din confuzia în care este la înălțimea înțelegerii, la cunoașterea evenimentului miraculos la care este martoră, dar pe care încă nu-l percepe cu adevărat. Porunca viitoare – „culcă-te” – arată, o dată, că min-tea trebuie să fie un ucenic ascultător, care să-și întrerupă curgerea gândurilor rostite sau nu, pentru a primi în liniște deplină împărtășire cu Domnul său: „Lerui Ler, Lerului Doamne”. Acest „culcă-te”, cu care soața se va și conforma, nu înseamnă numai „a dormi” sau „a adormi”, ci și a fi în stare de receptivitate totală, de supunere totală.

Ninsoarea, pe care a sesizat-o jupâneasa, are rost și este binecuvântată ca orice vine din cer doar înainte de operația propriu-zisă de curățire, de purificare a ființei. E numai voalul alb al nunții de argint care se așterne peste pământ ca *opera la alb* după *opera la negru*.

Domnul îi înlătură treptat, încet și cu multă blândețe, fiecare strat de ignoranță de pe toate dimensiunile ființiale, pentru a-i lumina ochiul inimii: „Nu-i așa cum spui matale/ Nici pe deal și nici pe vale!”, adică nici în Lumea de Sus, dealul simbolizând, chiar și numai prin conturul, prin forma lui convexă, bolta cerească, nici în lumea de jos, valea reprezentând nu numai „valea plângerii”, dar fiind și aceasta necesară pentru a întregi cosmosul. „În grădină și-n pomăt” situează pe cei doi soți în grădina unde este casa actuală din lumea noastră de aici, unde se dă războiul văzut și nevăzut între cele de Sus și cele de jos, între Lumină și întuneric, între plus și minus.

„Pomătul” circumscris grădinii este roada agonisită în inima perechii troienite, la prima vedere, de „omăt”. Dar... „nu-i cum crezi mata omăt!” (soția nu are certitudinea a ceea ce doar crede). „Nu ne-a nins, n-a viforât”, îi spune răspicat domnul, în momentul în care separă iluzia de realitatea la care vrea s-o facă părtaşă.

(continuare în p. 31)

Despre simbolismul peștelui*

René GUÉNON

Citind importantul studiu consacrat de dl Charbonneau-Lassay simbolismului peștelui (decembrie 1926), am decis că nu e inutil să formulăm aici câteva reflecții, cu titlu de completare la prima parte a acestui studiu. Mai întâi, în legătură cu originile preistorice ale acestui simbol, înclinăm să-i recunoaștem o origine nordică, chiar hiperboreeană; dl Charbonneau semnalează prezența sa în Germania de Nord și în Scandinavia, și credem că e mai probabil ca punctul său de plecare să fi fost în aceste regiuni decât în Asia Centrală, unde a fost adus fără îndoială de marele curent care, provenit direct din Tradiția primordială, trebuia să dea apoi naștere doctrinei Indiei și Persiei. Într-adevăr, în *Veda* și în *Avesta* există diverse texte ce afirmă explicit originea hiperboreeană a Tradiției, indicând chiar principalele etape ale coborârii sale spre Sud; se pare că, din partea occidentală, au fost păstrate mărturii asemănătoare în tradițiile celtice, greu de reconstituit, din păcate, prin datele ajunse până la noi. Pe de altă parte, e de notat că, la modul general, anumite animale acvatice jucau un rol predilect în simbolismul popoarelor din Nord: vom cita doar exemplul caracatiței, răspândită mai ales la scandinavi și la celți, care se regăsește și în Grecia antică, ca unul din principalele motive ale ornamentației micenienă¹.

Un alt fapt care vine în sprijinul acestor considerații este că, în India, manifestarea sub forma peștelui (*Matsya-avatāra*) este privită ca prima dintre manifestările lui *Vișnu*², plasată chiar la începutul ciclului actual, ea fiind astfel în relație imediată cu punctul de pornire al Tradiției primordiale. Nu trebuie uitat că *Vișnu* este un aspect al Verbului, considerat în special ca păstrător al lumii; acest rol e foarte apropiat de cel de „Salvator”, ori mai degrabă acesta din urmă este un caz particular al primului; într-adevăr, *Vișnu* apare ca „Salvator” în unele din reprezentările sale, corespunzând unor faze critice ale istoriei lumii noastre, astfel încât se pot vedea aici „prefigurări” ale lui Hristos, fără a mai pune la socoteală că ultima sa manifestare, *Kalkin-avatāra*, „Cel ce călărește calul alb”, și care trebuie să vină la sfârșitul acestui ciclu, e descris în *Purāna* în termeni riguroși identici celor din *Apocalipsa*. Nu e locul aici să insistăm asupra acestei apropieri remarcabile prin precizia sa; însă, pentru a reveni la pește, vom semnaliza că ideea de „Salvator” este deopotrivă legată, în mod explicit, de simbolismul său creștin, deoarece-

ce ultima literă din *Ichthus* grecesc se interpretează ca inițiala lui *Sôter*; desigur, nu e nimic neobișnuit în asta, de vreme ce este vorba de Hristos, dar există totuși embleme ce fac aluzie la alte atribute ale peștelui, fără a exprima în mod formal rolul său de Salvator.

Sub figura peștelui, *Vișnu*, la sfârșitul lui *Manvantara* (era unui *Manu*) care-l precede pe al nostru, apărea ca *Satyavrata*³, care va deveni, sub numele de *Vaivasvata*⁴, *Manu* sau Legislatorul ciclului actual. El a fost anunțat că lumea va fi distrusă de ape, poruncindu-i-se să construiască Arca în care vor trebui închiși germenii lumii viitoare; apoi, mereu sub aceeași formă, ghidează el însuși Arca pe ape în timpul cataclismului. Această reprezentare a Arcei condusă de peștele divin este dintre cele mai remarcabile: dl Charbonneau-Lassay citează în studiul său „ornamentul pontifical decorat de figuri brodate ce acoperea rămășițele unui episcop lombard din secolul VIII sau IX, și pe care se vede o barcă purtată de un pește, imagine a lui Hristos susținându-și Biserica”; or se știe că Arca a fost deseori privită ca o figură a Bisericii; găsim exprimată, prin urmare, aceeași idee, atât în simbolismul hindus, cât și în simbolismul creștin.

În *Matsya-avatāra* mai există un alt aspect ce trebuie să ne rețină atenția: după cataclism, adică la începutul prezentului *Manvantara*, le este adusă oamenilor *Veda*, care trebuie înțeleasă drept Cunoașterea sacră în integralitatea sa, conform semnificației etimologice a acestui cuvânt (derivat din rădăcina *vid*, „a ști”: ea este deci Știința prin excelență); avem aici o aluzie dintre cele mai clare la Revelația primordială. Se spune că *Veda* subzistă veșnic, fiind în sine anterioară tuturor lumilor; însă ea este, într-un fel, ascunsă sau învăluită în timpul cataclismelor cosmice care separă diferitele cicluri, trebuind apoi să se manifeste din nou. Afirmarea perpetuității *Vedei* este de altfel în relație directă cu teoria cosmologică a primordialității sunetului față de celelalte calități sensibile (ca o calitate proprie Eterului, *Ākāśa*, primul dintre elemente); iar această teorie nu e alta, în fond, decât cea a creației prin Verb: sunetul primordial este acel Cuvânt divin prin care, conform primului capitol din *Geneză*, au fost făcute toate lucrurile. De aceea se spune că Înțelepții primelor vârste au „auzit” *Veda*: Revelația, fiind opera Verbului, ca însăși creația⁵, este propriu-zis o „audiție” pentru cel ce o primește, iar termenul ce o

desemnează este *Śruti*, care înseamnă literalmente „ceea ce este auzit”⁶.

În timpul cataclismului ce separă acest *Manvantara* de cel precedent, *Veda* era închisă în starea de învăluire într-o scoică (*śanka*), care este una din principalele atribute ale lui *Vișnu*. Asta pentru că scoica este privită ca având sunetul primordial și nepieritor (*akṣara*), adică monosilaba *Om*, care este prin excelență numele Verbului, fiind în același timp, prin cele trei elemente ale sale (A U M), esența triplei *Veda*⁷. De altfel, aceste trei elemente (*mātrā*), dispuse grafic într-un anumit mod, formează chiar schema scoicii; și, printr-o concordanță destul de ciudată, aceeași schemă este și cea a urechii umane, organul auzului, care trebuie efectiv, pentru a fi apt să perceapă sunetul, să aibă o configurație conformă naturii acestuia. Toate acestea sunt legate de unul din cele mai profunde mistere ale cosmologiei; dar cine mai e capabil, în starea de spirit care constituie mentalitatea modernă, să înțeleagă adevărurile relevante de această știință tradițională?

La fel ca *Vișnu* în India, și tot sub formă de pește, caldeeanul *Oannes* (în care unii n-au ezitat să recunoască o reprezentare a lui Hristos⁸) i-a învățat pe oameni doctrina primordială: un exemplu frapant al unității ce există între tradițiile cele mai diferite în aparență, care ar rămâne inexplicabilă dacă nu am admite legătura lor cu o sursă comună. Se pare, de altfel, că simbolismul lui *Oannes* sau al lui *Dagon* nu este doar acela al peștelui în general, ci trebuie apropiat în special de cel al delfinului; la greci, acesta era legat de cultul lui *Apollo*⁹, numele său fiindu-i dat orașului *Delfi*; și, fapt semnificativ, se spunea că acest cult venea de la hiperboreeni. Credem că poate fi luată în considerare o asemenea apropiere (pe care nu o găsim indicată clar în cazul manifestării lui *Vișnu*), ținând seama mai ales de strânsa legătură ce există între simbolul delfinului și cel al „Femeii mării” (*Aphrodita Anadyomena*, la greci)¹⁰; aceasta apare, sub diverse nume, ca paredra lui *Oannes* sau a echivalențelor săi, figurând așadar un aspect complementar al aceluiași principiu¹¹. Ea este „Doamna Lotusului” (*Istar*, ca și *Estera* în ebraică, înseamnă „lotus” și uneori „crin”, două flori care, în simbolism, se înlocuiesc adesea reciproc)¹², la fel ca *Kouan-Yn* extrem-orientală, care este deopotrivă, sub una din formele sale, „Zeița adâncurilor mării”; ar fi multe de spus pe acest subiect, dar nu ne-am propus asta acum¹³. Am vrut doar să arătăm că simbolul peștelui era în mod special predestinat să-l figureze pe Hristos, el reprezentând două funcțiuni ce-i aparțin esențial (și asta fără a prejudicia raportul său cu ideea de fecunditate și de „principiu al vieții”, ceea ce oferă o rațiune suplimentară a acestei figurări), deoarece, sub acest simbol, Verbul apare, în tradițiile antice, în același timp ca Revelator și Salvator.

P.S. – Unii se vor mira poate (fie în privința considerațiilor din acest articol, fie a celor din altele apărute deja sau care vor apărea) că, dintre diferitele tradiții antice, acordăm un loc preponderent (deși nu exclusiv, bineînțeles) tradiției Indiei; și această mirare, în definitiv, ar fi de înțeles, dată fiind ignoranța completă dovedită în general, în lumea occidentală, față de adevărata semnificație a doctrinei în discuție. Ne-am putea mulțumi să arătăm că, având ocazia să studiem în mod special doctrinele hinduse, suntem îndreptățiți să le luăm ca termen de comparație; dar e mai bine să declarăm categoric că e vorba aici de cauze mult mai profunde și de o importanță cu totul generală. Pe cei ce ar fi tentați să le pună la-ndoială, îi vom sfătui să citească foarte interesanta carte a lui R. P. William Wallace, S. J., intitulată *De l'Évangélisme au Catholicisme par la route des Indes*¹⁴, care constituie în această privință o mărturie de mare valoare. E o autobiografie a autorului, care, fiind plecat în India ca misionar anglican, s-a convertit la catolicism prin studiul direct al doctrinei hinduse; și, în observațiile sale succinte, el dovedește o înțelegere a acestor doctrine, care, fără a fi completă, merge incomparabil mai departe decât tot ce am găsit în alte lucrări occidentale, inclusiv în cele ale „specialiștilor”. R. P. Wallace declară în mod expres, printre altele, că „*Sanātana Dharma* a înțelepților hinduși (ce ar putea fi redată destul de exact prin *Lex perennis*, fondul imuabil al doctrinei) provine din același principiu ca și religia creștină”, că „ambele vizează același scop și oferă aceleași mijloace esențiale pentru a-l atinge” (p. 218 a traducerii franceze), că „Iisus Hristos apare la fel de evident Consumatorul *Sanātana Dharmei* a hindușilor, acest sacrificiu la picioarele Supremului, ca și Consumatorul religiei tipice și profetice a evreilor și Legii lui Moise” (p. 217), și că doctrina hindusă este „pedagogul natural ce duce la Hristos” (p. 142). Nu justifică asta, cu prisosință, importanța pe care o atribuim aici acestei tradiții, a cărei armonie profundă cu creștinismul n-ar putea să-i scape cuiva ce o studiază, cum a făcut-o R. P. Wallace, fără idei preconcepute? Vom fi mulțumiți dacă reușim să facem simțită puțin această armonie asupra punctelor pe care avem ocazia să le tratăm, și să facem să se-nțeleagă, în același timp, că rațiunea ei de a fi trebuie căutată în legătura directă ce unește doctrina hindusă cu marea Tradiție primordială.

Traducere de Daniel HOBLEA

* *Regnabit*, anul VI, nr. 9, vol. XII, februarie 1927 (n.t.).

¹ Să remarcăm că brațele caracatiței sunt în general drepte în reprezentările scandinave, pe când, în ornamentațiile micieniene sunt spiralate; în acestea din urmă apar frecvent *swastika* sau figuri derivate în mod evident din ea. Simbolul caracatiței se raportează la semnul zodiacal al Racului, care corespunde

solstițiului de vară și „adâncului Apelor”; e ușor de înțeles astfel că el a putut fi luat adeseori (dar nu întotdeauna) prin latura negativă, solstițiul de vară fiind *Ianua Inferni*.

² Nu spunem „încarnări”, cum se face adesea, căci acest cuvânt este inexact prin exces de precizie; sensul propriu al termenului *avatara* este de „coborâre” a Principiului divin în lumea manifestată.

³ Acest nume semnifică literalmente „dăruit Adevărului”.

⁴ Ieșit din *Vivaswat*, unul din cei doisprezece *Adityas*, priviți ca tot atâtea forme ale Soarelui, în corespondență cu cele douăsprezece semne ale Zodiacului.

⁵ Am indicat deja acest raport în articolul nostru *Verbul și simbolul* (ianuarie 1926).

⁶ *Śruti* se opune lui *Smṛiti*, „ceea ce este amintit”, care desemnează tot ceea ce, în tradiție, este fructul, nu al revelației sau al inspirației directe, ci al reflecției asupra acesteia, ca principiu al ei, pentru a extrage din ea aplicații adaptate circumstanțelor contingente de timp și de loc. Raporturile între *Śruti* și *Smṛiti* sunt comparate celor dintre soare și lună, adică între lumina directă și lumina reflectată.

⁷ Am semnalat deja prezența ideogramei *Aum* în vechiul simbolism creștin, la sfârșitul articolului nostru *Ideea de Centru în tradițiile antice*, mai 1926, p. 486; vezi și studiul dlui Charbonneau-Lassay, *Simbolismul trandafirului*, martie 1926, p. 303. – În sanscrită, vocala *o* este formată prin unirea lui *a* cu *u*; de aceea monosilaba sacră trebuie transcrisă prin *Om*, ceea ce corespunde de altfel pronunției sale reale, deși forma *Aum* reprezintă în mod exact împărțirea în cele trei elemente constitutive ale sale.

⁸ Vezi pe acest subiect lucrările lui Hiéron de Paray-le-Monial. – Lucru interesant, acoperământul capilar al preoților lui *Oannes* avea forma capului de pește, la fel cum este mitra episcopilor în Biserica creștină.

⁹ Așa se explică legătura simbolului delfinului cu ideea de lumină, semnalată de dl Charbonneau-Lassay în cel mai recent articol al său (ianuarie 1927, p. 149).

¹⁰ Această „Femeie a mării” nu trebuie confundată cu sirena, deși a fost reprezentată uneori sub o formă similară.

¹¹ *Dea Syra* este tocmai „Zeița solară”; numele *Syria* (care

n-a desemnat întotdeauna, în mod exclusiv, țara care îl poartă și astăzi), este același cu *Sūrya*, numele sanscrit al Soarelui; în același sens trebuie înțeleasă tradiția conform căreia Adam, în Paradisul terestru, vorbea limba „siriacă”.

¹² Crinul și lotusul, având respectiv șase și opt petale, corespund celor două feluri de roată, cu șase și opt raze, așa cum am arătat deja (*Ideea de Centru în tradițiile antice*, mai 1926, p. 480). – În ebraică, numele *Estera* și *Susana* au aceeași semnificație și, în plus, sunt echivalente numeric; numărul lor comun este 661 și, punând în fața fiecăreia litera *he*, semnul articolului hotărât, se obține 666, ceea ce i-a determinat pe unii să tragă unele concluzii cam fanteziste; noi nu dăm această indicație decât cu titlu de simplă curiozitate.

¹³ Vom mai remarca totuși că reprezentarea lui *Ea* babilonian, jumătate capră și jumătate pește, așa cum a reprodus-o dl Charbonneau-Lassay, este identică reprezentării Capricornului zodiacal, căruia i-a fost poate chiar prototipul; e important să ne amintim, în această privință, că semnul Capricornului corespunde, în ciclul anual, solstițiului de iarnă și lui *Ianua Coeli*. *Makara*, care, în Zodiacele hindus, ocupă locul Capricornului, prezintă o oarecare similitudine cu delfinul; opoziția simbolică existentă uneori între acesta și caracatiță trebuie raportată, așadar, la cea dintre semnele solstițiale ale Capricornului și Cancerului (acesta din urmă, în India, e reprezentat prin crab), fapt ce explică de asemenea că aceste două animale se găsesc asociate în anumite cazuri, de pildă sub trepidul din Delfi și sub picioarele cailor carului solar, indicând cele două puncte extreme atinse de soare în mersul său anual (vezi ianuarie 1927, pp. 149-150); în fine, rolul delfinului ca și călăuzitor al sufletelelor binecuvântate (ibid., p. 147) se raportează evident la *Ianua Coeli*. E important să nu se facă aici o confuzie cu un alt semn zodiacal, cel al Peștilor, al cărui simbolism este diferit și trebuie raportat exclusiv la cel al peștelui obișnuit, considerat în special ca emblemă a fecundității (și mai ales în sens spiritual). – Se va putea remarca, în plus, că *Ea* ține înaintea sa, la fel ca scarabeul egiptean, un bol ce reprezintă „Oul Lumii”.

¹⁴ Traducere în franceză de R. P. Humblet, S. J., librăria Albert Dewit, Bruxelles, 1921.

Colind

(urmăre din p. 28)

Totuși, numai după invocarea Celui de Sus, „Lerui Ler, Lerului Doamne”, va îndrăzni să o facă înțelegătoare a adevăratului eveniment, care este cu mult mai mult decât cosmic, pentru că e spiritual: „Ci doar vântul s-abătut”. Da! Vântul suflă unde vrea și când voiește și, în marea Sa bunăvoiență: „S-abătut/ Prin Grădina Raiului,/ Peste vârful Plaiului”.

Este clipa tainică în care Mărul din Rai – Arborele Vieții – leagă roadă. Că este așa o aflăm într-o colindă geamănă care murmură: „Dar nu-s mere trecătoare/ Ci-s cu sâmburii de soare/ Și de Viață-aducătoare”. Lumina lunară, abia perceptibilă, a ninsorii, este exaltată în Lumina solară a germenilor de aur ai Veacului viitor.

Acest colind ascunde un hieroglif divin pe fli-granul unei hierogamii în cer. Răspunsul la întrebarea: „Cine oare aicea doarme?” este: ei dorm, dar se trezesc și urmează schimbul de atribute, înco-

ronat, da, încoronat cu coroana Arborelui Vieții prin luminarea substanței – „mere cu sâmburi de soare” – și substanțializarea esenței: „flori de măr s-au scuturat”. Lumea a fost fecundată prin generozitatea divină.

Totodată, împerecherea celor două versuri în care reîntâlnim alternanța *rai-plai* poate fi încă un indiciu că Miorița-Mioara – „pe-un picior de plai/ pe-o gură de rai” – este la origine o colindă, o cale, o urare sacră de desăvârșire, precum și că fiecare colindă vibrează în sus, ca Iordanul în Noaptea de Crăciun, în misterul Mariei...

„Floarea Mărului, frumoasă” revărsată, este arvuna Nașterii tainice, care se răsfrânge, doar în *ghicitură acum*, „peste cei din astă casă”.

Dumnezeului nostru slavă!

(Din volumul *Agartha fălticeneană*, Editura Rosmarin, București, 2012)

Teodor Sărăcuț-Comănescu

Fulgurații

(în ritm de haiku)

IV

tablouri pe mur
cu chipuri adormite –
antichitate

pași doi la stânga
și alții doi la dreapta –
timpul regăsit

luminile reci
ale lampadelor –
prin ochiul magic

luna întoarsă
cu spatele la pământ –
din nou secetă

foșnetul mării
în lungul drum către țărm –
somnul liniștit

albul la război
negrul la cununie –
ochiul unui orb

din nou soarele
la orizontul roșu –
„fi-va tot bine”

crescut de nepot
unchiul său mai mic –
cu frică de Dumnezeu

apa clipocind
în drumul ei la vale –
spre un an mai bun
femei gureșe
cu greblele pe umăr –
vară târzie

pasăre răpitoare

în ocol pe cer –
îngândurare

în depărtare
țărani în ițare –
istorisire

întunericul
în mijlocul luminii –
gând și sentiment

pacea-i dorită
în locul unui război –
mai puțin în doi

un alt cineva
stând călare pe fire –
din nou jignire

stele puține
pe firul Ariadnei –
în joc destine

munții adormiți
pe plapuma iernilor –
pustietate

expoziție
demult o mie de ani –
sânge albastru

râuri și ape
înghițite de mare –
mărul lui Adam

femeie privind
galeș masa curată –
oameni obidiți

Miruna Mureșanu

prin galbenul pereților care vorbesc pe întuneric

noi ne ascundem într-o singură umbră

făcând veșnicia să se arate la față
la brațul unor îngeri care-o locuiesc

încercând să dilate întruna lumina
cum într-un joc secund aproape (ne)lumesc

exersând o singură privire înapoi
semănăm cu o candelă aprinsă demult
în întunericul încremenit într-o mică fereastră

ca veșnicia să se arate încă o dată la față
dilatând la brațul unor îngeri lumina
cum într-un joc secund aproape (ne)lumesc

precum un *totem* ascuns în ziua a șaptea

memorând *isihia* tăcerii Cuvântului
în vecernia unui timp mai târziu ca oricând
(semănând cu o candelă aprinsă demult)

devenit între timp argument teofanic
în adâncul unui cer încărcat de mister

înfiorând cu bucurie singurătatea lumii
în care noi ne ascundem într-o singură umbră

lipsind de podoabe cărări neumblate

dezlegate de timp cum monede de schimb
ca lumina să ne-nvețe cum se moare-nviind

când noaptea pare că ascunde nicăieri nostalgia

golind de înțeles inofensivă insomnia clipei
prin plânsul ei lipsit de rădăcini

noi doi hrănim un cer căzut foarte aproape
de *Wildenau* o luncă sălbatică și fericită

încremenită într-un ritual de care nici nu ne vedem

călcând încet pe timp să-i umplem înțelesul
cu visul nostru despletit în rugăciuni

încât nu știm dacă-i duminică sau luni

captivi aceluia glas inofensiv al clipei
cu gust de luncă sălbatică și fericită

în numele luminii pictate îndelung
prin verdele lăuntric ce pare cum o cale

a timpului înveșmântat în așteptare

tradus în hieroglifice pline de mister
prin trandafirii orologii de mătase

de forma neîntreruptă-a unui cer
care aflându-ne întruna la un loc
pare că ne veghează privindu-ne în ochi

prin glasul istovit și blând al unor păsări
ce par metafore cioplite chiar de Dumnezeu
din lacrima luminii cuminte cum o haină
a unui timp care-a trecut demult

silabisind rozariul de iubire și de taină
pe piatra-nveșnicită a celeilalte vremi
de care pare că nici nu ne vedem

umplând de sens inofensivă insomnia clipei
încât nu știm dacă-i duminică sau luni

iar trandafirii orologii de mătase
par hieroglifice pline de mister
de forma neîntreruptă-a unui cer
cioplit de Dumnezeu la noi în oase

în numele luminii pictate îndelung
de-un timp care-a trecut foarte demult

prin chipul meu insomniac și tern

aș fi putut oricând să memorez tăcerea
printre vârstele timpului aducătoare de frig

care se cern printre nostalgiile lumii întruna

printre miniaturi excentrice ale lacrimii ei
de forma unui manuscris în care-am așteptat
ca spinii unui ochi de carne și de duh
să recompună-același drum prin vești postume

pe care cerul într-o zi să le asume
prin vârstele timpului aducătoare de frig

prin ziua a șaptea din schitul luminii
care își lasă gustul epifanic în umbre
printr-un revers al amintirii de sine

din împrejurul plin de bucurie și-ndoială

unde-L aștept și-acum pe Dumnezeu
să-mi împrumute poate încă-o iarnă

**(Din volumul în pregătire *Timpul nostalgiei.*
Poeme pentru M)**

Mortal kombat

Corina VLĂDOIU

„În ciuda atâtor frământări și zbateri, zâmbete și lacrimi, întrebări și răspunsuri, nu regret și nu voi regreta niciodată că te-am primit în mintea mea, în carnea mea, în viața mea. Să te fi întâlnit și să-mi fi negat orbește ocazia de a te cunoaște (atât cât m-ai lăsat!) și de a mă (re)cunoaște, oglindită în tine, ar fi fost ca și când aș fi avut un jackpot și l-aș fi păstrat ca pe un banal semn de carte”, așa scrisese pe o bucată de hârtie găsită din întâmplare pe colțul biroului. Apoi s-a ridicat epuizată, prăbușită, nu știa încotro s-o apuce. Era incoerentă și nu-și găsea locul, se ducea din cinci în cinci minute spre ușă, i se părea că e acolo sau deschidea telefonul, parcă o suna...

Lucra de vreo zece ani de acasă, era specialistă în programare computerizată și alesese să-și facă viața cum voia ea. Multe firme se bătuseră efectiv pentru a o avea în echipa lor și până la urmă alesese varianta care îi convenise cel mai bine, să lucreze de acasă pe bani mulți, după un program stabilit de ea. Nu comentase nimeni atâta vreme cât ea aducea mii de euro în conturile firmei, mult mai mult decât cea mai mare parte din angajați.

Câștiga bine, dar era singură, introvertită, frumoasă și atât... viața ei nu exista decât în mediul virtual, dincolo de ecranul calculatorului... în planul realității doar dormea, mânca și se mișca între pereții unui apartament imens, mobilat după indicațiile unui mare designer, dar care nu o reprezenta și nici nu o interesa. Avea o femeie, o doamnă în vârstă, care venea de două ori pe săptămână și-i făcea curățenie și mâncare, cum-păraturile și-i plătea facturile (ar fi putut foarte simplu să plătească on-line sau de pe telefon, însă preferase modul ăsta administrativ clasic, tocmai pentru că așa își demonstra că e încă ființă, nu robot uman). Nu avea viață socială, nu exista în mediul real, nu avea prieteni, nu relaționa cu vecinii, nici nu-i cunoștea, nu păstra legătura cu familia. Nu mai ieșise din casă de mai bine de două săptămâni. Când ieșea, era de cele mai multe ori obligată de anumite evenimente care aveau legătură cu firma pe care o reprezenta în domeniul IT-ului și atunci nu putea să refuze să fie „cartea de vizită” a acesteia.

Tocmai fusese anunțată printr-un e-mail că peste fix două zile se desfășura la Amsterdam un eveniment la care era obligată să participe, întrucât obținuse un premiu important pentru un program pe care-l inovase și care fusese vândut de firma la care lucra ea pe mai bine de 1 milion de euro. Un procent considerabil din acesta o făcuse mai bogată cu câteva sute de mii de euro, dar nu asta era important. Era atașată și o invitație personalizată care trebuia printată și prezentată la eveniment. Avea plătit tot, avionul, cu bilet la clasa I, cazarea la cel mai luxos hotel timp de șapte zile și tot felul de reduceri la câteva magazine specializate în electronice și în plus,

o excursie când voia ea pentru două persoane. Asta cu excursia o contrariase, cu cine naiba să se ducă? Poate cu doamna Coco, doamna care-i făcea menajul, care era un fel de liant între ea și universul uman exterior căruia îi aparținea, nu exista altcineva atât de apropiat care să o cunoască atât de bine... de la chiloții pe care îi spăla la o anumită temperatură până la felurile de mâncare pe care i le gătea, e drept, uneori experimental și care îi mai bulversau papilele gustative.

Trebuia să se pregătească, deși mare lucru nu avea de luat cu ea, câteva haine, laptopul de care se dezlipea doar când dormea și documentele de identitate: pașaportul, cartea de identitate, invitația și biletul de avion.

Peste două zile, de pe aeroportul internațional îmbarcarea s-a produs rapid, nici nu știe când a ajuns pe locul ei de la geam; lângă ea s-a așezat o tipă care după îmbrăcăminte părea a fi indiană. Nu-și luase cu ea decât bagajul de mână și geanta cu laptopul. Voia să mai lucreze puțin după ce decolau. Avionul era business, ocupat cam 60%. Cei mai mulți erau bărbați, femeile erau cam vreo zece, fără să pună la socoteală stewardesele. Nu era nicio problemă, nu o impresionau bărbații și nici nu o intimidau, iar femeile îi erau indiferente, nu socializa nici cu unii, nici cu alții. Rămânea în lumea ei care părea a fi imperturbabilă. Privise indiferentă pe hublou până când avionul ajunsese la înălțime și de câteva minute își deschisese laptopul și urmărea câteva site-uri care o interesau. Trebuia să ajungă în Amsterdam în maxim trei ore. Acolo o aștepta cineva ca să o preia să o ducă la hotel și să-i dea informațiile necesare pentru eveniment și ședere. Nu era entuziasmată, își făcea doar treaba și peste fix șapte zile se întorcea acasă.

Pe celălalt rând de scaune stătea un tânăr care îi arunca din când în când câte o privire, apoi își continua incursiunea în universul infinit al lumii virtuale oferite de laptopul de pe măsuta din fața lui. Nu erau singurii care se concentrau pe ecranele luminate difuz ale laptopurilor; fiind un avion business, majoritatea avea aceleași preocupări. Nu l-a luat în calcul, deși privirile lui o sfredeleau. Și-a văzut de treaba ei și doar vocea stewardesei a trezit-o din concentrare, în timp ce spunea să-și pună centurile pentru că avionul se pregătea de aterizare. Și-a închis și laptopul și l-a băgat în geantă. Ajunsese în aeroport și cu bagajele se îndrepta spre terminal, unde era așteptată de un bărbat cu o pancartă pe care scria numele ei: Andreea. Mai jos, pe aceeași pancartă mai scria un nume: Mark. A avut surpriza să se îndrepte spre bucata aia pătrătoasă de carton pe care erau scrise cele două nume, și tipul care o tot privise insistent în avion. El era Mark. Cel care se ivea din spatele cartonului era un tânăr scund ce părea a fi un copil care cu o privire ghidușă din dosul unor ochelari cu multe

dioptrii, zâmbea cu gura până la urechi, jovial. Au făcut cunoștință toți trei și s-au îndreptat prin mulțime spre ieșire. În parcare s-au urcat în mașina lui Jim, Andreea în spate, iar Mark în față, lângă șofer. Cei doi au conversat o vreme, în timp ce tânăra a privit absentă pe geam. După mai bine de o jumătate de oră au ajuns la hotel. Foarte repede au completat niște formulare și au urcat însoțiți de un reprezentant al hotelului. Jim le-a dat un număr de telefon ca să vorbească în legătură cu programul și alte chestiuni, el fiind ocupat cu organizarea.

Toți invitații la eveniment erau cazați în același hotel. Andreea și Mark aveau camerele unul lângă altul. Cu toate astea nu s-au întâlnit decât a doua zi la micul dejun, când el s-a așezat lângă ea pentru că nu mai avea unde, toate mesele fiind ocupate. Bineînțeles că mai întâi și-a cerut permisiunea să se așeze. Andreea i-a făcut semn din cap că se poate așeza, era liber și a continuat cu nasul în laptop să-și vadă de treabă. Din când în când mai băga și în gură câte ceva și sorbea zgomotos dintr-o ceașcă de cafea. Dacă ar fi văzut-o doamna Coco i-ar fi făcut observații, ea nu era de acord ca la masă să stea cu ochii fixați pe ecran, „masa e masă și trebuie respectată ca atare, iar cafeaua nu se soarbe ca o ciorbă, ci se bea elegant, cu înghițituri mici de doamnă, ce naiba!” A zâmbit când s-a gândit la replicile bătrânei. Îi lipsea... de fapt îi lipsea mediul ei intim, unde nu o deranja nimeni și nimic. Mark a mâncat și a plecat fără să salute, fără nimic, Andreea s-a ridicat și ea și a pornit spre lift, cu laptopul sub braț. A ajuns în fața liftului și a așteptat în spatele lui Mark pentru că nici el nu urcase și când s-au deschis ușile, au pășit amândoi. Nu a mai urcat nimeni. El a apăsă pe butonul corespunzător etajului și ușile s-au închis. Liftul a pornit și după nici cinci secunde s-a oprit cu un scârțâit asurzitor. Și-au dat seama amândoi că se blocase. Mark a tot butonat enervat pe tabloul de comenzi, dar liftul nu s-a pus în mișcare. Andreea s-a așezat, simțind că ametește, că rămâne fără aer, era claustrofobă.

- Nu mai încerca, i-a spus tânăra, nu are rost, nu se întâmplă nimic. S-a blocat, trebuie să așteptăm până vine careva, vreun tehnician. Nu credeam că într-un hotel ca ăsta să se producă o astfel de chestie.

- Ți-e rău? a întrebat-o el, văzând-o așa albă la față, cu ochii închiși, cum stătea cu capul dat pe spate.

- Nu mi-e bine, sufăr de claustrofobie, dar dacă nu mă gândesc la asta, îmi revin, am nevoie de puțin control psihic, trebuie să-mi reglez respirația și să încerc să vorbești cu mine, să-mi distragi atenția de la situație. Spune-mi ce vrei, doar vorbește-mi!

Mark s-a așezat lângă ea și a început să vorbească, parcă acționat de un decluc:

- Mă enervează la culme viața asta, am impresia acută că sunt un tâmpit care nu face nimic altceva decât să se învârtă în jurul cozii ca un câine enervat că nu-și poate apuca vârful mișcător al unei excrescențe inutile. Îmi dezvolt prea mult ego-ul și sunt atât de singur și de incapabil să-mi găsesc sensul. Mă mint că sunt ok, dar sunt pe dracu, sunt atât de gol și de aiurea că de multe ori nici nu știu dacă sunt real sau... poate sunt doar o hologramă! Ha-ha-ha! Ce idiot sunt, atât de idiot încât de foarte multe ori mă enervez și culmea e că nu pot să-mi dau una peste bot ca să mă trezesc! Nu am mai vorbit cu cineva la modul real de nici nu mai știu

când, am o viață de rahat și-mi plâng de milă, singur, înțelegi?!... singur, ca un cerșetor care se lamentează inutil, fără să-l bage careva în seamă. Nu exist, înțelegi?! Pur și simplu nu exist! Nu cer nimic, absolut nimic decât să fiu văzut și să fiu îmbrățișat din când în când! Observ de foarte multe ori că dacă aș dispărea, nu mi-ar simți nimeni lipsa, aș fi ca și cum nu am existat! Încerc de multe ori să găsesc oameni care să-și dorească să mă cunoască și-mi dau seama că nu există așa ceva. Ultima dată, cred că am vorbit, față în față sau, mă rog, cum vorbesc cu tine, acum vreo trei luni și atunci nu cred că au fost mai mult de cinci minute. Era o gagică mișto, cam dezbrăcată, așa ca o parașută de pe centură, m-aș fi dat nițel la ea, dar s-a uitat la mine ca la un rahat și mi-a întors spatele când a apărut un tip plin de mușchi și cam ciuturiu. Mi-am cerut scuze ca un prost, speriat că aș putea să iau o mamă de bătaie și am plecat cu coada sau cu... mădularul între picioare, de fapt acolo îl am! Hm! Uneori sunt cam pervers, vorbesc cam deplasat, dar nu-mi pasă. Cu o femeie adevărată, cam așa cum ești tu, nu am mai vorbit de luni de zile, iar de sex nici nu mai știu cum e! Cum ți se pare, sunt sociabil, nu? Sunt o prezență super drăguță! Ha-ha-ha! Ai vrut să vorbesc, uite am vorbit, de fapt am trântănit! Mi-e sete de nu mai pot! Când dracu vin ăștia să ne scoată de aici? a încheiat, uitându-se mai bine la tânăra de lângă el care părea că adormise, era inertă.

Stătea cu ochii închiși și nici nu clipea, nu dădea niciun semn că l-ar mai asculta. Poate vorbise singur de la început, poate nici nu l-a luat în calcul, poate acum râde în sinea ei cât e de prost și de singur, vai de steaua lui! Nu, ea nu-și permitea să râdă de el pentru că și ea se simțea la fel... și ea era la fel; două suflete gemene care sufereau la fel de acut și care nu știau să se protejeze împotriva lor înșiși și care nu sunt capabili să se arate cum sunt pentru că nu e nimeni să-i asculte sau să-i vadă și în plus se temeau să fie răniți.

O zdruncinătură a zguduit cutia de metal în care stăuseră mai bine de o oră și a pus-o în mișcare, în sus. Ea a deschis ochii și a încercat să se ridice, el a ajutat-o și încă o zdruncinătură i-a adus unul în brațele celui-lalt. A fost o îmbrățișare din întâmplare, care însă s-a transformat într-o apropiere epidermică, aproape brutală, din nevoia de certificare a vieții care pulsa în două trupuri tinere și două suflete tot atât de tinere și de însetate de atingeri. Când ușile liftului s-au deschis, cei doi aproape au zvâcnit speriați în afara cuștii de metal care le sufocase mințile, dar îi și făcuse să se apropie, inexplicabil. Gesturile demonstraseră că ei, doi, erau vii, numai că nu se găsiseră până atunci, fuseseră conectați la lumea virtuală care le secase emoțiile și trăirile și-i sorbise între pixeli și circuite.

Fiecare s-a îndreptat spre camera lui ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, șocul fusesse prea mare pentru amândoi. Noaptea a trecut repede, nu s-au dus nici măcar la cină, și unul și celălalt au cerut room-service. Andreea a evaluat situația cu flerul ei calculat și realist de femeie: tipul era ciudat, dar îi semăna. Nu putea să spună nimic despre cum arăta fizic pentru că nu-l privea din perspectiva asta, ea îl analizase în raport cu modul de gândire și după cum și ce vorbise.

A doua zi, după-amiază, în sala de conferințe a hotelului a avut loc decernarea premiilor și nu mare i-a fost

mirarea să constate că el făcuse parte din comisia de jurizare a inovațiilor în domeniul programării informatice și nu fusese un membru banal, fusese președintele comisiei din care au făcut parte cei mai bine cotați IT-iști ai momentului la nivel european și nu numai. Când a fost chemată să primească premiul, Mark a privit-o cu aparentă indiferență, a felicitat-o formal, fără pic de emoție, dar când i-a strâns mâna, între ei s-a produs un scurt circuit care i-a trezit din inerție. Pe fruntea și pe obraji ei au apărut broboane de sudoare, iar el a roșit abia perceptibil. A fost suficient că și-au văzut ei reacțiile. După ceremonie s-au retras la barul hotelului să bea împreună ceva, doar ei doi. Ceilalți participanți, organizatorii și invitații, oficialitățile au rămas în sală pentru interviuri și la petrecerea organizată pentru acest eveniment.

S-au privit o vreme în liniște, sorbind fiecare din băutura comandată. Nu reușea niciunul să declanșeze o discuție. Păreau inerti, inapți, inadaptați comunicării *face to face*. La un moment dat, din neatenție Mark a atins paharul din fața lui și l-a vărsat exact pe rochia Andreei, lovindu-se cu zgomot de podea. Andreea s-a ridicat brusc și a încercat să ștergă pata maronie care se imprimase pe rochița ei ecru, însă fără rezultat. Mark nu știa cum să-și mai ceară scuze, se simțea atât de vinovat ca în copilărie, când din greșeală spărgea ceva și fiind certat de maică-sa nu știa unde să se ascundă să-și plângă frustrarea de neîndemânatic ce era.

- Trebuie să merg în cameră să mă schimb, a spus Andreea amuzată de mimica lui Mark. Stai liniștit nu e nicio problemă, e o rochie, ce naiba?!

- Merg cu tine, măcar atâta lucru să fac. Sunt atât de neîndemânatic că-mi vine să mă palmuiesc, am două mâini stângi.

Au urcat împreună, de data asta pe scări. În fața ușii, tânăra s-a oprit, a introdus cartela și în întunericul holului a simțit brațele lui Mark cum îi cuprind mijlocul și o strâng puternic. Au intrat în apartament și în spațiul intim s-au cunoscut dincolo de aparențe și de haine. Spre miezul nopții, Mark s-a trezit și a plecat în camera lui de hotel. Nu a lăsat niciun semn că fusese acolo. Andreea dormea.

Cele câteva zile rămase s-au scurs în aceeași notă protocolară, ca și cum nu se petrecuse nimic între ei, au mai schimbat câteva impresii despre tehnologia computerizată și aparaturi revoluționare în domeniu și cam atât. Andreea s-a plimbat singură aproape în fiecare zi și a vizitat tot ce se putea vizita în Amsterdam, a mers la spectacole de teatru și la un festival de muzică rock, a mâncat vată pe băț ca în copilărie, s-a dat în carusel și a urmărit vreo câteva spectacole de stand up comedy la un bar de lângă hotel. Pe Mark l-a mai văzut în ultima zi, când s-au îmbarcat cu toții în autocarul care i-a dus la aeroport. S-a așezat lângă ea, pentru că toate locurile erau ocupate, nu și-au vorbit, doar și-au zâmbit de câte-va ori când și-au intersectat privirile.

„Nu s-a întâmplat nimic”, și-a zis ea, „nu s-a întâmplat nimic”, și-o fi zis și el și viața a mers mai departe. Până în ziua în care el i-a trimis un e-mail și i-a spus că e în București și ar vrea să se întâlnească să bea o cafea împreună. Andreea i-a răspuns că nu se pot întâlni, precizând că nu e în localitate. Mark i-a amintit că are un sistem de urmărire și că nu e adevărat ce spune. A fost

puțin jenantă întâlnirea, mai ales că ea își dorise să-l evite, dar au trecut rapid peste asta. Mark i-a povestit ce mai făcuse în ultimele șase luni de când nu se mai văzuseră și nici nu mai vorbiseră. Andreea a fost discretă, nu avea ce-i spune, viața ei rămăsese la fel de limitată la spațiul ei intim și virtual. Mark a sesizat rigiditatea fetei și a întrebat-o tranșant:

- Nu-ți face plăcere să stai de vorbă cu mine? Ce s-a întâmplat?

- Nimic, ce să se întâmple? Ne-am cunoscut la un eveniment, m-am culcat cu tine și am revenit în lumea mea. Deci nu prea mai avem ce vorbi. Eu am viața mea, tu pe a ta. Nu ne intersectăm.

- Citesc printre cuvintele tale reproș. Sunt vinovat, probabil, gândești că nu m-am comportat ca un gentleman după noaptea aia și ai dreptate. Vrei să știi ceva? După noaptea aia m-am speriat de ce s-a întâmplat în mine, cu mine. Știu, poți crede că blufez și nu te condamn, mai ales că noi, oamenii, în general, am devenit atât de falși, de superficiali și ne temem să ne lăsăm la vedere sufletele și sentimentele. Și eu mă tem al dracului de tare de ce simt, dar prefer să mă respingi franc decât să trăiesc toată viața cu regretul că nu am spus ce aveam de spus sau că aș fi putut trăi o poveste de iubire cu tine, pe lângă care am trecut și am ratat-o ca un prost.

- Mark, nu am ce să-ți reproșez, până la urmă am acceptat de comun acord să fim în noaptea aia împreună, fără să-mi fac planuri sau să-ți cer ceva. Sunt suficient de matură încât să nu fac scene de puștoaică părăsită de un iubit insensibil.

Ha-ha-ha! M-am simțit bine cu tine și cred că... atât! Tu ești un tip ok, dar care nu are prea multe de oferit, ești mereu pe drumuri, în mișcare și nu poți fi stabil sau stabilizat de cineva. Ai nevoie de libertate din toate punctele de vedere.

- Andreea nu ești corectă. Nu mă așteptam să-mi spui că te-ai îndrăgostit de mine, dar măcar să-mi dai impresia că ai simțit ceva pentru mine. Nu te-am lăsat indiferentă pe cât vrei să pari, nu? Acum joci puțin teatru cu mine... și tu te temi...

- Normal că mă tem, l-a întrerupt, mă prefer așa, decât o credulă care să-și piardă mințile și sufletul pentru un bărbat. A fost interesant să te cunosc și atât!

- Cum interesant și atât? Nu înțeleg! i-a răspuns contrariat Mark, privind-o cu atenție.

Pe fața Andreei nu se mișca niciun mușchi, nu voia să-și trădeze emoțiile, dar ar fi vrut în clipa aia să-i strige: „Uită-te la mine sunt topită după tine, nu pentru că am făcut sex în noaptea aia sau poate și pentru asta, dar mai ales pentru că ești la fel ca mine și te știu cum mă știu pe mine. Urâsc singurătatea și tu ești singurul care înțelege cum e și cum doare de rău”.

Mark o privea în continuare, însă nu putea accepta așa ușor un alt refuz. S-a apropiat de ea și a sărutat-o fără să o lase să i se împotrivească. Andreea a închis ochii și a simțit cum i se topește pojghița indiferenței afișate atât de neconvincător și cum roșește ca o adolescentă ce simte pentru prima dată fiorii iubirii. „Fie ce-o fi!” și-a zis și a fost o vreme... Acum nu a mai rămas decât o fotografie cu un bărbat superb care afișa un zâmbet trist și care, cu ochii negri, întunecați, o urmărește de pe birou, de lângă laptop, în fiecare zi...

Filmografiile Simonei

Atlantique (2019)

Simona ARDELEAN

Gen: dramă

Durată: 106 m

Regizor și producător: Mati Diop

Scenariști: Mati Diop, Olivier Demangel

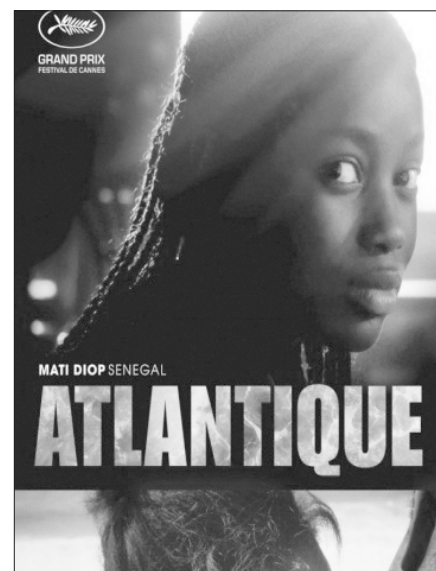
Nominalizări și premii: Nominalizat la *Cel mai bun debut regizoral* (Camerimage), câștigător al premiului juriului de la Cannes. Mati Diop este, de altfel prima femeie de culoare care a concurat pentru un premiu regizoral la Cannes. Filmul a fost nominalizat la Palme d'Or, a fost câștigător al categoriei *Directors to watch* al Festivalului Internațional de Film Palm Springs, dar și al celui din Londra (Sutherland Award), nominalizat la Grand Prix la Festivalul din Ghent și la European Film Awards, filmul a totalizat 7 premii și 13 nominalizări

Sunt puține filmele „continentului negru” care ajung până la noi în concurență cu uriașa industrie cinematografică americană. După *The Boy Who Harnessed the Wind* (*Băiatul care a îmblânzit vântul*) din 2019, în regia lui Chiwetel Ejiofor, și care surprinde ingeniozitatea unui băiat ce reușește să-și salveze, după nenumărate momente tensionate, familia de la foametea instalată în Malawi, filmul despre care scriu astăzi este abia cel de-al doilea film despre Africa vizionat de mine în ultima vreme. Un orizont pe care intenționez să-l largesc, desigur, cu atât mai mult cu cât *Atlantique* (2019) – în regia francezo-senegalezei Mati Diop – este un film care emoționează puternic și-ți oferă o perspectivă mai puțin explorată: a celor care rămân în urmă, atunci când imigranții urcați în bărcile lor pornesc spre Europa.

Într-o versiune din viitor a unui Senegal în care se construiesc zgârie-nori cu aceeași forță de muncă prost plătită, viața trece în zbuciumul datoriilor acumulate și relațiile matrimoniale sunt, mai degrabă, pragmatice. Într-o suburbie a Dakarului, un grup de bărbați care nu și-au mai primit salariile de câteva luni și care trăiesc în mizerie se hotărăsc să plece cu bărcile spre Spania. Unul

dintre ei, Souleiman (Ibrahima Traoré) are o iubită de vârsta lui, pe Ada (Mame Bineta Sane), de 17 ani, de care e teribil de îndrăgostit. E o reiterare a perechii Romeo și Julieta, dar nu disensiunile familiale sunt cele care le stau împotrivă, ci întreaga mentalitate a societății în care trăiesc. Testul de virginitate prin care ea trebuie să treacă pentru a-și demonstra onoarea în fața viitorului soț, bogatul Omar, corupția, bivalența unei societăți în care dogmele religioase sunt dublate de supranatural și superstiții, fac din viața Adei o luptă continuă, iar miza e păstrarea neatinsă a inimii și a identității sale.

Întreaga poveste e derulată pe ritmul undulatoriu al unei mări albe, când cețoasă și liniștită, când furioasă și plină de furtuni. Ea hrănește pescarii ce locuiesc pe malul ei și din a căror comunitate face parte și Ada, dar e și o mare care răstoarnă bărcile celor care se îndepărtează prea mult de țărm și care ucide. Simbolistica acestui element arhetipal e observabilă în punctările dramatice ale camerei care se întoarce contemplator la ea de fiecare dată. Odată cu marea, dinamica e dată de vântul ce mișcă perdelele ferestrelor în ritmul valurilor sale, de parcă întreaga comunitate se află într-o îmbarcațiune care se îndreaptă spre un *unde*va nedefinit și nu întotdeauna un *unde* de speranță, apoi de luminițele verzi ale discotecii unde se adună, pe ascuns, fetele de seama Adei și, mai târziu, de plimbările somnambule ale acelorași fete posedate de spiritele celor care nu s-au mai întors. Ochii lor sunt albi și goi, precum sterilul. Luxosul pat matrimonial al Adei e incendiat sau aprins de o combustie spontană, fapt ce declanșează o anchetă a comisarului Moustapha, un sceptic convins, care o închide pe Ada pentru a o putea interoga ulterior. Dar detaliile anchetei în desfășurare îi vor schimba definitiv scepticismul

comisar raportarea la realitate.

Într-un interviu, regizoarea declară că la baza imaginii femeilor posedate – care au ceva din atitudinea masculină a celor plecați și pe care trebuie să-și înlocuiască – stau djinii musulmani. În Senegal, o specie aparte de spirite sunt *faru rab* (un amestec de superstiții islamice și credințe animiste), văzute ca spirite ale unor iubiți geloși/malefici care împiedică orice viitoare relație sau căsătorie. Însă în film, aceste spirite par doar dornice de a-și face dreptate, accentuând cu prezența lor un ton de melancolie generală a întregii pelicule.

Filmul nu e înțesat de dialoguri semnificative, ci se construiește tocmai prin exploatarea spațiilor albe: dorul celor rămași acasă, ratarea șansei la iubire, inegalitățile sociale, dogmele morale stricte care privează de libertate, prezența misterioasă a spiritelor. Ele creează contraste, filmul rămânând ca o poezie frumoasă în memoria celor care-l vizionează, asemenea valurilor de mare ce se întorc mereu, critic, cu înțelesuri îmbogățite. Ultima formulare din film, *Eu sunt Ada*, lansează provocări interpretative noi, la care vă invit după vizionarea lui.

Reeditări filmice (XXVI)

Ioan-Pavel AZAP

Pădurea spânzuraților (1)

Pădurea spânzuraților (premiera: 16 martie 1965; Premiul pentru regie la Cannes), adaptare a romanului omonim al lui Liviu Rebreanu, este filmul românesc clasic prin excelență, realizat într-un moment de relativă libertate ce s-a răsfrânt benefic și asupra creației artistice. Nu este vorba despre o transpunere strict în litera cărții, ci de o adaptare la specificul filmului a unei mari cărți, nu doar a literaturii române, rezultând o operă cinematografică originală. Acțiunea de pe front este mutată din Rusia în Transilvania – fapt justificat dramaturgic – „mișcare” validată de hărul scenaristic al lui Titus Popovici, dar meritul principal îi revine regizorului, lui Liviu Ciulei, care a știut să lucreze exemplar cu materialul scenaristic: „Două capcane a știut să evite [...] cineastul Liviu Ciulei: căderea în dogmatismul inerent unui film politic (într-o vreme când el începea să facă modă) și nonrecursul la soluții spectaculoase în sine” [1]. Mai mult, chiar dacă romanul nu se preta la așa ceva, dar discursul oficial al momentului ar fi putut favoriza asta, „autorii au rezistat tentației de a transforma filmul într-o dramă național-patriotică” [2]. Poate tocmai acest echilibru i-a facilitat, într-o anume măsură, premiul Cannes, într-o competiție a marilor festivaluri mai mult decât onorantă: „Cu ajutorul lui Titus Popovici, regizorul a eliminat aspectele conjuncturale ale proiectului, obținând laurii premiului pentru regie de la Cannes, într-o competiție severă. Printr-o bizară coincidență, în același an, la Veneția, participa Joseph Losey, cu un alt film, britanic, aproape identic în subiect, *King and Country* (Pentru țară și rege), care n-a lăsat aceeași amintire” [3].

Autorii nu pot evita complet ideologia, relevantă fiind eludarea unei dimensiuni fundamentale a romanului lui Liviu Rebreanu: devenirea religioasă a lui Apostol Bologa. Din această perspectivă, găsim justificată interpretarea pe care o aduce Cristian Tudor Popescu atunci când scrie: „*Pădurea spânzuraților* este, dincolo de românism, antirăzboi sau dragostea pentru o femeie, romanul găsirii lui Dumnezeu de către un rătăcit [...] scriitorul merge până la a anula și naționalismul ardelenesc în fața cufundării în Dumnezeu a lui Bologa” [4]. Or, filmul ignoră complet această dimensiune religioasă: regăsirea lui Dumnezeu de către Apostol Bologa.

Dincolo de orice, filmul rămâne, la nivelul inter-

pretării materialului epic, în cea mai mare parte fidel romanului lui Rebreanu, nefiind o simplă ecranizare (ceea ce îi poate justifica, dar și accentua, carențele), așa cum nuanțat remarcă Romulus Rusan atunci când elimină oarecum din ecuație termenul *ecranizare*: „*Pădurea spânzuraților* afirma la timpul său autonomia cinematografului într-o competiție cu literatura, a imaginii în raport cu cuvântul. Mai potrivit ar fi poate termenul de «tălmăcire», decât acela de «ecranizare», căci e vorba, în fond, de transpunerea într-o altă limbă a unui miez literar, păstrându-i intacte interioarele inefabile, genele predestinate” [5]. După cum nu este de ignorat nici interpretarea avansată de Florian Potra (pe care o regăsim și la D. I. Suchianu): „Dacă Visconti, alături de Laurence Olivier, e dat mereu ca exemplu de felul cum un cineast trebuie să se apropie și, mai ales, să se depărteze de o operă literară, Ciulei a folosit din plin acest exemplu. Pentru regizorul nostru, secondat de Titus Popovici, romanul lui Rebreanu nu a constituit decât un punct de plecare, o sursă inițială de inspirație. Ei au păstrat doar trama, desfășurarea exterioară a acțiunii, înlocuind semnificațiile romanului cu altele noi, fără îndoială mai ample, mai învecinate cu spiritualitatea momentului actual” [6].

Nu mergem însă la cinema, sau nu ar trebui să o facem, pentru a învăța istorie, nici pentru a evita biblioteca: ecranizarea nu este „nechezol”, nu este înlocuitorul cărții de la care pornește; dimpotrivă, poate să o redimensioneze fără a-i știrbi valoarea. Este ceea ce reușește, dincolo de amendările ce i-ar putea fi aduse, Liviu Ciulei prin această monumentală tălmăcire – pentru a folosi termenul lui Romulus Rusan – cinematografică a capodoperei românești a lui Liviu Rebreanu.

Romanul lui Liviu Rebreanu va fi sursă de inspirație și pentru regizorul Dominic Dembinski, în *Apostol Bologa*, film de televiziune realizat în 2018.

[1] Mircea Alexandrescu *apud* Cristina Corciovescu, Magda Mihăilescu (coord.), *Cele mai bune 10 filme românești ale tuturor timpurilor*, Ed. Polirom, Iași, 2010, p. 36.

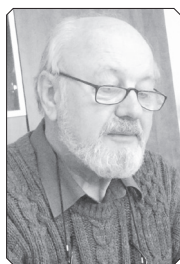
[2] Marian Țuțui, „Vedere prin ochiul spânzuraților”, în Cristina Corciovescu, Magda Mihăilescu (coord.), *op. cit.*, p. 27.

[3] Tudor Caranfil, *Dicționar subiectiv al realizatorilor filmului românesc*, Ed. Polirom, Iași, 2013, p. 51.

[4] Cristian Tudor Popescu, *Filmul surd în România mută*, Ed. Polirom, Iași, 2011, pp. 155-157.

[5] Romulus Rusan, *Filmul*, Ed. Eminescu, București, 1984, p. 282.

[6] Florian Potra *apud* Cristina Corciovescu, Magda Mihăilescu (coord.), *op. cit.*, pp. 40-41.

Între comuna primitivă și comunism

Viorel TĂUTAN

Pentru ca titlul de mai sus să nu creeze confuzii, suspiciuni sau nonsens, intuindu-se, probabil, o încercare stăruiitor malițioasă ținând „materialismul dialectic și istoric”, voi anticipa sumar ideea centrală a discursului care urmează. O întâmplare aparent banală, intrinsecă recentelor peregrinări prin spațiul intracarpatic, un traseu turistic prin satele săsești din Podișul Transilvaniei, zona dintre Sighișoara și Rupea, la sugestia copiilor noștri, mi-a stimulat decizia de a „divulga” în scris *impresii și sentimente* (în expresie didactică).

Este vorba despre un teritoriu destul de vast pe care îl cunoșteam vag, mijlocit prin lectură, relatări în mass media și ale unora dintre confrăți, ori admirat din mașină în timp ce rulam pe una dintre căile care leagă *Țările* din nord, de pildă Sătmăr, Oaș, Maramureș, Lăpuș, în speță Ardealul, de sudicele Bârsa, Făgăraș, Amlaș, Hațeg și alte ținuturi ale României reîntregite (Țările Moldovei – de Sus și de Jos, cu Basarabia cu tot, Dobrogea, Muntenia, Oltenia, Banatul).

Am făcut rezervări la pensiuni diferite, în localitățile Criț (Kreuzdorf) și Meșendorf (Meischendorf), la o distanță de circa șase kilometri una de cealaltă, deoarece nu găsiserăm locuri de cazare împreună la niciuna dintre acestea. Celor curioși, amatori de amănunte, le sugerez consultarea internetului (Google). Au fost „bazele” de unde ne propusesem să începem periplul fiecărei zi. Realitatea este, însă, remarcabilă: ambele pensiuni au regim hotelier și au fost amenajate în imediata vecinătate a bisericilor medievale fortificate, atracție turistică asemănătoare celei pe care ar trebui să o provoace bisericile de lemn din satele românești ale Ardealului.

Să revin, însă, la titlu.

În cele patru zile ale sejurului prin zonă, am (re) vizitat Sighișoara medievală, cetatea Rupea, Biserica fortificată din Viscri și Lacul de Smarald din peisajul extravilan al localității Racoș. Satisfacția realizării unui mai vechi proiect, sau, dacă acceptați, vis, este amplificată de evidențe: aproape toate vechile case și clădiri publice săsești de pe străzile principale sunt reabilitate, iar carosabilul și trotuarele – asfaltate.

Ajunși în Viscri (da, am văzut casa Prințului Charles!), după ce am stărui în vizitarea fortificațiilor mai sus pomenite, ne întorceam la mașini, pe care le parcaserăm prea departe de limita

până unde ni s-ar fi permis s-o facem. În fața caseilor, pe pajiștea dintre trotuare și carosabil, perii își expuneau roadele privirilor și papilelor gustative.

Ei, acum e acum!

Un El și o Ea, doi turiști români, după limba în care conversau dezinvolt și zgomotos, trecuți binișor de vârsta maturității depline, ajunseseră în dreptul unui păr, printre ramurile căruia se mai lăfăiau câteva fructe. Zărind una, căzută nișel mai devreme în iarba din jurul pomului, doamna, pentru că așa părea după îmbrăcăminte și unghii, părăsi trotuarul, se aplecă ignind ușor cu grație și salvă fructul dodoloț de la pofta furnicilor și a celorlalte prezumtive insecte. O șterse cu un șervețel și mușcă zgomotos, „mmmh, ce bună e! Ia gustă și tu, Alexandre! Atenție, e puțin cam tare!” îi întinse însoțitorului ei fructul, un gest pre-clasic, cunoscut tuturor creștinilor citovi, mai cu seamă celor care au citit Vechiul Testament, acesta își înfipse incisivii, originari, dacă apreciem decizia mușcăturii, smulse o felie apreciabilă, aprobând interjecțional asemănător afirmației entuziaste a „Evei” sale. Ridicără sincron, deci telepatic, privirile spre coroana bătrânului pom, după care Alexandru făcu două, trei sărituri în sus, până reuși să agațe cu degetele mâinii drepte capătul unui ram, îl trase spre sine, își încheștă și cealaltă mână ceva mai sus și începu să scuture cu o vigoare nebănuită, deși tipul, suficient de robust, avea o înălțime de circa un metru și optzeci de centimetri. „Ferește, Carmen, să nu-ți cadă vreuna în cap!” Pomul, evident mai înțelept, cedă și slobozi patru sau cinci din puținul pe care îl mai avea. Doi puștani, cam slab îmbrăcați, se repeziră, înșfăcără câte o pară din cele căzute la baza gazonului înclinat și o zbughiră chicotind. „Măi!”, încercă doamna un protest. „Lasă-i! Ne-am făcut pofta!”, interveni prompt agilul ei... consort, pare-se.

Ne opriserăm atrași de interesul altor turiști pentru spectacolul oarecum comic, luându-ne după râsetele însoțite de comentarii batjocoritoare ale unora dintre ei, dar marcat, cert, de penibil. Cei doi protagoniști își reluară traseul către locul în care își parcaseră Citroenul, ea, doamna Carmen, purtând cu nonșalantă satisfacție în căușul palmelor alăturate darul pomului, aparent fără a fi deranjată de apostrofele unui localnic strigând mânios ceva de pe malul opus al pârlului care tăia în lungime spațiul larg al zonei centrale. „Ce ziceți?”, ne supuse Doina testării. „No comment!”, primi un răspuns.

„Lipsă de educație, lipsă de respect pentru ideea de proprietate, nepăsare agresivă”, îi răspunsei.

Îmi imaginez ce s-a petrecut de partea cealaltă a pârâului. Ați observat adâncimea albiei acestuia, de aproximativ un metru, precum și punțile din amonte și din aval de podul rutier. Spațiul de pe malul stâng cuprinde și un drum asfaltat cu acostamente largi, de acces rutier, și spațiile verzi din fața fiecărei case, în timp ce partea de pe malul drept este mai îngustă, ea cuprinzând doar o alee din pământ și spațiile verzi identice, ca suprafață, celor de vis-à-vis. De remarcat că în fața fiecărei case există unul sau doi pomi fructiferi, predominând părul.

Ce s-o fi petrecut de cealaltă parte a pârâului? Pe una din băncile plasate în fața caselor, localnicii priveau și comentau vânzoleala turiștilor. „Uite și la cei doi, cum au năvălit la perele bătrânului Hans (!)” i-o fi zis unul dintre cei doi bărbați între două vârste celuilalt. Fără să-i răspundă, acesta se ridică vizibil revoltat și, din câțiva pași viguroși, fu pe malul drept „Nu-i frumos ce faceți! Acolo e proprietate privată! Plecați! Aștia ca și voi au distrus imaginea României! Plecați!” Scena mi-a reținut atenția. Fața congestionată de furie, precum și gestul categoric al brațului ridicat pendulând semnificativ de la stânga spre dreapta, adică spre direcția de unde veniseră toți turiștii în sat, mi-a fost de ajuns să intuiesc acest succint scenariu. Vă propun încă un scurt moment literar, de consistența unui vis nocturn: bătrânul Hans a refuzat să-și părăsească agoniseala de-o viață pentru a-i însoți pe cei doi fii în Germania. Soția sa, Helga, i-a rămas alături, cu toate că o trăgea inima mai degrabă să-și urmeze copiii. O dată pe an se vedeau, fie aici, fie în noua patrie a tinerilor. În urmă cu patru ani, credincioasa lui femeie a plecat la întâlnire cu îngerii. Hans n-a vrut să vândă totul și să plece la fiii săi. „Aici m-am născut și mi-am trăit căsnicia cu sfânta voastră mamă, aici sunt mormintele strămoșilor mei și ai voștri. O să merg din când în când să mă înțeleg cu mama voastră, să-i mai duc flori din grădina pe care a slujit-o cu dragoste și pasiune. Și câte o pară din pomul pe care l-am sădit împreună atunci când te-ai născut tu, Peter, primul nostru copil. Ne-a răsplătit cu fructe multe și gustoase, pentru grija pe care i-am purtat-o”. Bătrân de-acum, Hans atinsese vârsta la care trebuia să folosească bastonul. Îl respectau toți consătenii, chiar și cei care ocupaseră casele celor reîntorși în teritoriile de unde fuseseră aduși străbunii lor, în secolele 12 și 13. Privise din spatele perdelei de la fereastră jaful din fața casei, dar nu avusese puterea să protesteze. Și apoi, era inutil; nu-i oprești pe barbari cu dojana.

Ce scuză ai putea să le găsești celor doi turiști care părăseau locul într-un autoturism cu număr de România? Le spusei alor mei că, desigur, aceștia ori fi făcut cursurile gimnaziale pe vremea când „Mă-

rul de lângă drum”, poezia lui Mihai Beniuc, fusese inclusă, pentru a fi comentată în manualul de limba și literatura română pentru clasa a VII-a. „Sunt măr de lângă drum, și fără gard,/ La mine-n ramuri poame roșii ard,/ Drumețele, să iei fără sfială,/ Că n-ai să dai la nimeni socoteală!/ Iar dacă vrei s-aduci cuiva mulțam,/ Adu-l țărânei ce sub mine-o am,/ E țara ce pe sânul ei ne ține,/ Hrănindu-ne pe mine și pe tine!” Cât de mult pătrunsese comentariul generat de acest text în subconștientul adolescenților și i-a pervertit moral! Simbolul „mere(lor) roșii”, semnificația gestului „fără sfială”, sentimentul apartenenței la o categorie socială având acces individual la bunurile colective, la proprietatea tuturor, a întregului popor, neapărat muncitor, pentru că nu are cui „să dea socoteală”, au rodit nesperat de eficient. Cât de mult degenerază specia acestor instinctuali în ochii celor care au evoluat spre nivelul secolului XXI! Cei doi sunt proprietarii unei case, ori ai unui apartament cel puțin, și ai autoturismului în care cutreieră prin lume. Sunt convinși că s-ar manifesta foarte vehement inconciliant constatând că un semen de-al lor s-a amoretat de vreo roată a mașinii sau de obiecte din casa/apartamentul lor. Cât de bine și-au atins finalitatea promotorii ideologiei primitive a comunismului. În copilărie și adolescență, atunci când profesorul de istorie ne vorbea despre Comuna Primitivă, iar cel de științe naturale – despre Paleolitic, îmi plăcea să alcătuiesc imaginativ scenarii cu aspecte de viață ale „strămoșilor” noștri. Totul aparținea tuturor. Vănau împreună sau, dimpotrivă, individual pentru toți membrii tribului. Împărțeau totul în mod echitabil: hrană, pericole, bucurie, plăceri, victorie, tristețe. Dacă dascălii noștri erau optimiști și convingători, ne stimulau imaginația. Credeam în ceea ce străluciți savanți puneau tacit sub semnul incertitudinii. Altădată, aceiași profesori ai noștri de umanioare perorau despre „viitorul de aur al omenirii” – comunismul. Așa cum îl imaginase un tânăr filosof pseudo-german, Karl Marx, acompaniat de altul, Friedrich Engels. Mă număram printre tinerii intrați în derivă. Planurile social-istorice se încurcau; prea semănau esențele, prea erau suprapuse substantivele comunism și comuna! „Am învățat” (cum scrie Octavian Paler) că omenirea a fost supusă unui foarte lung proces de evoluție, că *homo sapiens* a înțeles diferențele dintre deștept și prost, dintre harnic și leneș, dintre al meu și al altuia, dintre altruism și egoism, dintre bine și rău. Și atâtea antonime de sorginte etică, dar și în plan religios. Am învățat că existența acestora a generat conflicte minore și majore, până la dimensiunea de cataclisme sociale. Am învățat că fiecare om este un univers distinct și că doar educația, cu polivalența aspectelor sale, poate să facă din el ceea ce un anume filosof numește „animal social”.

Emilia Pop Mărcuș (1852-1934) – reprezentantă de marcă a mișcării feministe din Sălaj

Marin POP

Emilia Pop, născută Mărcuș, a fost o reprezentantă de marcă a mișcării feminine din Sălaj, înainte de Marea Unire. Printre altele, ea a fost cea care a inițiat înființarea Reuniunii Femeilor Române Sălăjene. De-a lungul existenței Reuniunii, a îndeplinit funcțiile de casier, membru în comitetul de conducere și președinte, în perioada 1910-1919.

Emilia Mărcuș s-a născut la 14 octombrie 1852, în localitatea Prundu Bârgăului, unde tatăl său, Florian Mărcuș era în serviciul administrației imperiale habsburgice, cu gradul de vice-comisar caesaro-regesc. Neexistând preot greco-catolic în localitate, părinții săi l-au chemat pe preotul Grigore Moisil din Tiha Bârgăului, care i-a dat numele nașei sale, Emilia¹. Cu toate că mama sa, Francesca, era de religie romano-catolică, fiind de etnie germană, i-a propus soțului său, după cum mărturisește Emilia Mărcuș, ca toți copiii lor să fie botezați în aceeași religie, greco-catolică, „să nu fie o amestecătură”².

Familia din care provenea Emilia Mărcuș era o familie românească de „viță veche”, cu origini în localitatea Bobota. Datorită meritelor militare deosebite a membrilor familiei Mărcuș, a fost ridicată la rangul de nobil (nemeș) de principele Transilvaniei Mihai Apafi. Diploma nobiliară a fost emisă la Făgăraș, în anul 1674, și acorda familiei, printre altele, dreptul de a folosi prepoziția „de Corond”. Printre strămoșii săi, Emilia Mărcuș îi amintește pe Andreica și Constantin Mărcuș.

Bunicul Emiliei, Teodor Mărcuș, s-a născut în anul 1779, în localitatea Bobota. În anul 1808 era preot în Mal, după cum rezultă dintr-o conscriere a nemeșilor, cu specificarea că nu avea avere, după cum

aveau ceilalți nobili trecuți în conscriere, precum Bánffy sau Teleki. A trecut la Cele Veșnice la venerabila vârstă de 80 de ani, fiind înmormântat la 29 septembrie 1859. La înmormântarea sa a participat un sobor de preoți sălăjeni, în frunte cu vicarul Silvaniei, Demetriu Coroianu³.

Tatăl său, Florian Mărcuș, s-a născut în anul 1819, de Duminică Floriilor, în localitatea Mal, unde tatăl său, Teodor Mărcuș, era preot greco-catolic. A absolvit studiile gimnaziale în Oradea, cele juridice în Budapesta, unde și-a luat cenzura de avocat, la 4 martie 1845. A funcționat câțiva ani ca avocat, însă „fiind un om prea bun a lucrat cu cinste și astfel n-a putut trăi din avocatură”⁴.

În anul 1847, Florian Mărcuș s-a căsătorit cu Francesca, sora pictorului Aloisiu Ioan Hora și fiica mai mică a dirigintei de operă din Budapesta, Francisc Hora. Cu toate că nu știa nimic despre Transilvania, fiind de origine germană, Francesca a respectat decizia soțului său, care a răspuns la chemarea sângelui și l-a urmat cu conștiinciozitate, fapt apreciat de către fiica lor, Emilia, care spunea despre mama sa următoarele: „Pentru Mama, acest sacrificiu național al Tatii, însemna o amară desiluzie în ce privește speranța unei vieți tihnite. Francesca, cea mai tânără fiică a dirigintei de operă, F. Hora, crescuse alintată de părinți și de cei zece frați mai mari într-un cămin de artă și lux. Iar acum dorințele naționale ale Tatii o duceau într-o provincie despre care în saloanele capitalei nu se vorbea decât ca despre feroasa țară a urșilor. Dar ea avea un suflet feminin distins, ce s-a dovedit îndeosebi prin jertfa necondiționată față de bărba-

Emilia Pop n. Mărcuș

tul iubit. O, – câte femei de astăzi ar lua pildă de la ea. Câte soții de astăzi, când bărbații le ajung în situații dificile, în loc să le stea de ajutor, preferă să-i părăsească fără mustrare de conștiință, dacă interesele lor personale par astfel mai bine apărute. În acest sens, Mama se situează în depărtări antice față de concepțiile ușuraticale ale multor femei de astăzi”⁵.

În toamna anului 1849, Florian Mărcuș a fost numit în funcția de comisar în administrația militară a Ardealului. Participarea lui la Sinodul Vicarial de la Șimleu Silvaniei din 10 ianuarie 1850⁶ a dus la nenumărate transferuri. Astfel, după ce a profesat doar doi ani la Șimleu Silvaniei și Nușfalău, în următorii zece ani (1851-1861) a fost transferat la Prundu Bârgăului (Comitatul Năsăud), Teaca (Mureș), Beclean (Someș), Tășnad (Solnocul de Mijloc), Baia de Criș (Zarand) și altele. La Beclean, de exemplu, a

fost transferat de două ori. A fost o perioadă dificilă pentru Florian Mărcuș și familia sa, trebuind să se mute la distanțe mari. În această perioadă i se nasc și copiii⁷.

Primele amintiri ale Emiliei Mărcuș sunt de la vârsta de șase ani. Pe atunci locuiau în Teaca și rememorează o frumoasă amintire legată de Moș Crăciun: „Ne adusesse Moș Crăciun un brad mare și frumos, încărcat cu fel de fel de bunătați, iar nouă copiilor o mulțime de jucării și trebuiau multe cadouri căci venirea îngerului o așteptam cinci copii: Aurelia, Augustin, eu, Sever și Quintiu”⁸.

O altă amintire frumoasă o avea din Beclean, unde locuiau într-o casă mare și încăpătoare. Aici a venit un teatru de păpuși, iar reprezentațiile le dădeau într-o ospătarie, care se găsea situată alături de casa în care locuiau. Spunea că erau nelipsiți de la reprezentații, fiind o senzație nemaîntâlnită de ea și frații săi. Într-o seară au participat și părinții ei „și atunci numai familia noastră a ocupat o bancă întreagă”⁹.

Părinții săi au hotărât ca toți copiii să-și urmeze studiile la Buda-Pesta. Aici locuia sora mamei sale, care i-a primit la ea pe Aurelia și Augustin, cei doi copii mai mari. La vârsta de șapte ani, în urma unei vizite la Pesta, Emilia a fost înscrisă și ea la o școală de fete. Își aducea aminte că nu erau încă bănci cu pupitru pentru toți copiii, în fața lor fiind doar lavițe simple. Doar cei care învățau cel mai bine, cum a fost și cazul Emiliei Mărcuș, aveau loc în bănci.

După câteva luni, împreună cu mama sa, Francesca, s-a întors acasă, rămânând în Pesta doar frații mai mari, Aurelia și Augustin. Din păcate, la scurt timp, sora sa mai mare, Aurelia, a decedat la vârsta de 11 ani, iar mătușa sa din Pesta nu și-a mai asumat responsabilitatea de a-i ține la studii¹⁰.

Au locuit, apoi, o vreme, în Tășnad și își aducea aminte că avocatul George Filep, „un distins bărbat al Sălajului, ca prieten al fami-

liei”, îi aducea adesea bomboane¹¹.

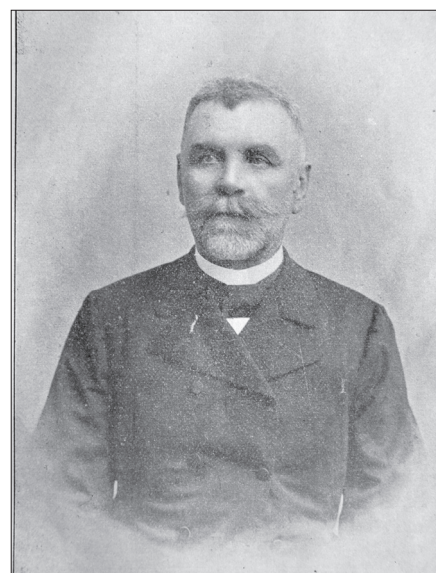
Diploma imperială din 20 octombrie 1860 și Constituția din 26 februarie 1861 au relansat autonomia provinciilor din Imperiul Habsburgic. Deși se propunea un fel de federalizare pe baza dreptului istoric al națiunilor care compuneau imperiul și se promitea aplicarea egalei îndreptățiri naționale, practic s-a revenit la situația de dinainte de 1848, având de câștigat doar „națiunile privilegiate” (maghiari, sași, secui).

Noua organizare administrativă a comitatelor a intrat în vigoare la 15 aprilie 1861¹². Actualul județ Sălaj, format în anul 1876, era împărțit în comitatele Crasna și Solnocul de Mijloc.

În acest context, „după restituirea constituției”, în anul 1861, Florian Mărcuș a fost ales, „cu aclamațiune”, protopretore în cercul Crasnei¹³. Familia s-a mutat în localitatea Crasna, care la vremea respectivă era centru de plasă. Emilia Mărcuș a frecventat școala din localitate¹⁴.

După numai un an, Florian Mărcuș a fost numit în funcția de vice-comite (subprefect – *n.n.*) al comitatului Crasna¹⁵, cu sediul la Șimleu Silvaniei și astfel familia s-a stabilit în orașul de la poalele Măgurii Silvaniei. La Șimleu, spunea Emilia Mărcuș, a trăit cei mai frumoși ani ai tinereții: „Tinerețele mele le-am petrecut în acest orașel, atât de pitoresc, așezat la poalele muntelui Măgura, împodobit până la jumătate înălțime cu vii de soiu, iar coama muntelui cu păduri seculare. De Șimleu mă leagă cele mai frumoase momente din viața mea”¹⁶.

Prin anii 1867-1868, Emilia Mărcuș frecventa încă o școală particulară, iar tatăl său plătea atât pentru băieți, cât și pentru fiica sa, profesori de limba română și calligrafie, precum și instructori de muzică. Îi plăcea școala de dans, unde a învățat, pe lângă cadril, valsul, mazurca, polca și dansul românesc, devenit tradițional la petreceri, numit Romana.

Vasile Pop, soțul Emiliei

Petrecerile nu erau atât de dese, dar pentru români o nuntă sau un maial (serbări câmpenești care se organizau în luna mai – *n.n.*) „erau prilejuri de veselie”. Prima petrecere la care a luat parte Emilia a fost un bal mixt al intelectualilor maghiari și români din Șimleu. De asemenea, își aducea aminte de un maial românesc organizat în Vârșolt, unde au „petrecut de minune” și de o întâmplare nostimă: „Invitată de nepoata vicarului, Anița, în vechea casă vicarială ne-am adunat mai multe fete, între cari și buna mea prietenă, Maria Dragoș (măritată cu Andrei Cosma). Mai târziu venise și Iuliu Coroianu, fiul vicarului, memorandistul de mai târziu, cu câțiva tineri. Într-un astfel de cerc ce se putea face. Ne-am jucat jocuri sociale. Încă de la început Coroianu face ce face, mă prinde cu «zălog» și vrea să mă sărute. Dar eu rușinoasă, am protestat, am plâns și am fugit acasă.

Acum câțiva ani, la Bădăcin, l-am întâlnit iar pe Iuliu Coroianu. El moșneag cu plete albe, eu bătrână încărunită. Și cum povestim, deodată îmi zice: - *Dta îți aduci aminte că-mi ești datoare cu un sărutat? Știi ... de atunci ...* Când ne-am despărțit, m-a sărutat. A fost un rămas bun duios pentru totdeauna, căci peste câțiva vreme am auzit de trecerea lui la cele eterne”¹⁷.

La o sfeștanie a casei parohia-

le din Giurtelecu Șimleului, unde au fost invitați de vrednicul protopop Ioan Lobonțiu, l-a cunoscut pe Vasile Pop, viitorul său soț. Abia împlinise vârsta de 16 ani și a fost cerută în căsătorie de către acesta. Au serbat logodna de Bobotează, la începutul anului 1869. Din păcate, pe când trebuiau să oficializeze căsătoria, un vânt foarte puternic a dărâmat vechea biserică de lemn din Șimleu Silvaniei. În cele din urmă și-au „jurat credință” într-o capelă modestă, situată pe Ulița Românească din Șimleu, ceremonia fiind oficiată de vicarul Silvaniei, Demetriu Coroianu.

Peste câțiva ani și-au cumpărat o casă și o vie în Șimleu și au trăit fericiți în modesta lor gospodărie¹⁸.

Soțul Emiliei, Vasile Pop a fost unul dintre conducătorii politici ai mișcării cultural-naționale sălăjene, înainte de Marea Unire. S-a născut la 28 noiembrie 1840, în Guruslău, tatăl său fiind preot în localitate. Studiile liceale le-a urmat la Zalău, după care, în anul 1859 s-a înscris la Facultatea de Drept din Pesta. În anul 1863 a absolvit studiile superioare juridice și a obținut diploma de avocat. Legat sufletește de locurile natale, el s-a stabilit în comitatul Crasnei, unde a îndeplinit funcția de notar comitatens. După cum am văzut mai sus, aici o cunoaște pe Emilia, fiica fruntașului român, Florian Mărcuș, cu care s-a căsătorit. Pe lângă atribuțiile profesionale s-a implicat activ și în viața culturală a Sălajului, fiind primul secretar al despărțământului Șimleu al Asirei¹⁹.

Imediat după înființarea Comitatului (județului) Sălaj, în anul 1876, la Zalău se stabilesc și câteva familii românești, în special funcționari. Emilia Pop Mărcuș menționează familiile de intelectuali români, care domiciliau la vremea respectivă în noua capitală a județului Sălaj: „În Zalău abia am fost 7-8 familii române. Le înșir pe toate: Ioan Maniu și I. Țiple, judecători la Tribunal, Gavril Trifu, profesor la preparandie, Nichita Ioan, Al. Dragomir, Pop Valentin,

Andrei Tibenschi, advocați, Teodor Nichita, executor. Cele mai strânse legături de prietenie erau însă numai între familiile Maniu, Trifu și a noastră. Într-o vreme locuim pe aceeași stradă cu familia Maniu. Întâlnirile noastre au fost zilnice. Soțul meu, cu ceva mai tânăr, era totuși per-tu cu Ioan Maniu, care-l aprecia mult. Iar copiii lui Maniu: Cassiu, Iuliu, Elenuța, Cornelia au crescut sub ochii noștri alinați de multe ori de afecțiunea ce purtam întregei familii nobile și de o rară distincție. La două fete, cari au decedat însă în vârstă fragedă, le-am fost chiar nașă de botez.

Izolați între streini trăiam în relațiuni strânse, conveneam ade-seori și astfel într-o societate mică, dar plăcută, am petrecut mai bine de două decenii. Doar gazetele și revistele de pe vremuri, pe cari le aveam abonate, «Familia» (în tot timpul existenței ei), «Tribuna», «Gazeta Transilvaniei», «Vulturul», ne furnizau hrana intelectuală a cărei dor îl duceam²⁰.

Românii sălăjeni s-au solidarizat cu frații lor de peste Carpați, în timpul războiului de independență din anii 1877-1878. Astfel, la data de 13/25 mai 1877, la inițiativa soțului Emiliei, Vasile Pop, fruntașii politici ai românilor sălăjeni s-au întrunit la Zalău, chiar în casa în care locuiau, pentru a dezbate problema străngerii de ajutoare pentru cei răniți în război. Printre cei prezenți, pe lângă inițiatorii și gazdele întrunirii, Vasile și Emilia Pop, s-au numărat Gheorghe Pop de Băsești, Ioan Maniu, Emeric Pop de Băsești, Gavril Trifu, protopopul tractului Ortelec și al filiei Zalău, Teodor Pop, Alexandru Coste și Valentin Pop. Cu acel prilej au discutat și stabilit modalități practice de solidarizare cu frații de peste Carpați. Una dintre aceste inițiative prevedea organizarea de colecte bănești și materiale (cărpe, scame etc.), pentru ostașii răniți. S-a hotărât ca această acțiune să fie împărțită pe trei centre: Zalău, Șimleu Silvaniei și Cehu Silvaniei. S-au stabilit și persoanele care

Grațian C. Mărcuș, fiul adoptiv al Emiliei Pop Mărcuș

urmau să fie responsabile în aceste centre, și anume: Teodor Pop și Emilia Pop Mărcuș, în Zalău; Maria Barboloviciu, în Șimleu și Elena Pop, fiica lui George Pop de Băsești, în Cehu Silvaniei.

În Zalău, centrul de colectare era chiar în casa Emiliei Pop, în care continuă a se ține întruniri ale fruntașilor politici și intelectualilor români sălăjeni²¹.

În anul care a urmat, citind adesea în revistele și ziarele românești, unde așa cum spunea Emilia Pop, își găseau hrana sufletească, în special din foaia social-literară „Familia”, despre mișcarea feministă, care luase ființă în mai multe orașe transilvănene, i-a venit ideea de a iniția înființarea unei astfel de asociații culturale și în Sălaj. Astfel, la începutul lunii decembrie 1879 se adresează „la Doamnele presidente” ale Reuniunii, cu rugămintea de a-i trimite statutele societății lor, pentru ca pe baza lor să se înființeze și în Sălaj o reuniune a femeilor²².

Primul răspuns l-a primit de la Elena G. Ioanu, președinta Reuniunii Femeilor Române din Brașov, la 13 decembrie 1879, a doua de la Zinca Roman, președinta Reuniunii din Făgăraș, la 19 decembrie, iar ultima de la Maria Garoiu n. Mețian, președinta Reuniunii din Zărnești, la 6 Martie 1880. Fiecare a felicitat-o pentru inițiativă și i-a trimis statutele cerute²³.

Emilia Pop i-a informat pe fruntașii politici sălăjeni George

Pop de Băsești și Andrei Cosma, iar primul a cerut să-i trimită statutele, pentru a i le arăta și fiicei sale, Elena.

La 21 februarie 1880, Elena Pop face un apel calduros către femeile române sălăjene pentru a participa la o întrunire, la Băsești. Însă, „neînțelegând încă multe înălțimea scopului și fiind și locul conchemării c-am la marginea Sălajului”, la întrunire au participat puține femei. Totuși s-a hotărât alegerea unei conduceri provizorii. În funcția de președinte a fost aleasă Maria Cosma n. Dragoș, soția lui Andrei Cosma, la vremea respectivă pretor al cercului Tășnad, iar ca secretar a fost ales Demetriu Suciuc din Cehu Silvaniei. Cei doi au primit misiunea de a alcătui statutele și a le trimite la ministerul ungar pentru a fi aprobate²⁴.

Prima adunare generală constituantă a Reuniunii Femeilor Române Sălăjene (RFRS) a avut loc la 18 noiembrie 1881, în Șimleu Silvaniei, fiind prezidată de Maria Cosma, președintele interimar al Reuniunii. În această adunare generală s-a dat citire statutelor, prin secretarul interimar, Demetriu Suciuc și s-au înscris 13 membri fondatori, printre care s-a numărat și Emilia Pop Mărcuș. De asemenea, s-au înscris încă 37 membri ordinari. A urmat alegerea biroului și a comitetului de conducere al Reuniunii. Cu unanimitate de voturi, Clara Maniu n. Coroian, mama lui Iuliu Maniu, a fost aleasă în funcția de președinte, Maria Dragoș n. Dragoș vicepreședintă, casieră Emilia Pop n. Mărcuș, controlor Elena Pop, fiica lui George Pop, secretar al Reuniunii a fost ales Vasile Pop, soțul Emiliei Pop, iar bibliotecar a fost ales Valentin Pop. În comitetul de conducere al Reuniunii au fost alese următoarele: Maria Barboloviciu n. Bocșa, Ludovica Oros, Maria Cosma, Emilia Pop n. Mărcuș, Eleonora Nichita, Elena Pop, iar ca membre supleante în comitet au fost alese Susana Bădescu n. Acicu, Victoria Vicaș n. Papiriu, Veronica Vicaș n. Muste. Tot în această adunare au fost aleși

ca membri de onoare ai Reuniunii George Barițiu și Iosif Vulcan²⁵.

A doua adunare generală a Reuniunii s-a ținut tot la Șimleu Silvaniei, pe data de 14 august 1882, fiind prezidată de Maria Cosma, deoarece Clara Maniu suferise un accident cu trăsura în drum spre Șimleu. De remarcat este propunerea pe care Emilia Pop Mărcuș o face în cadrul lucrărilor adunării generale, propunere care cuprindea „ideile cari au încălzit atunci inima femeilor pentru cultură”. Propunerea sa constituie un adevărat îndreptar pentru mișcarea feministă sălăjeană, o dorință sinceră și arzătoare de emancipare prin cultură a femeilor române sălăjene, având ca model ceea ce se întâmpla în țările din vestul Europei: „Iubitele mele surori! Mișcămintele culturale în timpul nostru și-a luat sbor repede spre desvoltarea facultăților omenești, la toate națiunile europene, și spre cea mai mare consolare a noastră – a femeilor – convingerile universale, azi în cea mai mare parte culminează într-o aceea idee, că femeia trebuie să devină focalul culturii adevărate. E drept, scumpele mele, că pieptul femeiei este izvorul iubirii nesecat, iar iubirea e căldura binefăcătoare ce desvoltă noblețea inimii, și inima nobil desvoltată este fundamentul puternic și garanța existenței oricărei națiuni. Dar, până de o parte e îmbucurătoriu, că după atâtea secole de întuneric, să arată și pentru genul nostru lumina, pe de alta parte, în cunoștința datorințelor ce ne așteaptă să le împlinim – în raport cu modestele noastre puteri, suntem avisate la lucru neobosit și la sprijinul bărbătesc. E timpul să lucrăm și de nu știm, – să învățăm! Și oare este rușine a învăța?! Națiunile culte învață pe toată ziua și mai de aproape națiunea ungurească o vedem cum înaintează, pe zi vedem cum înființează societăți, reuniuni, pentru de a-și concentra puterile într-o desvoltare a facultăților de toate ramurile. Numai noi să rămânem îndărătru?!

Nu, Doamnelor! Noi încă tre-

bue să înaintăm, și ca document că voim, iacă «Reuniunea Femeilor Române Sălăjene» deja constituită. Îmi saltă inima de plăcere, văzând realizată una dorință a mea, ce o am nutrit cu căldura unui pept femeiesc, de când simțesc românește. Începutul e tăcut, dar acum vine timpul lucrului, și pentru de a putea lucra ni-e lipsă să știm cum și ce?! Întăiu și cea mai de lipsă e după părerea mea, că a) toate membrele acestei reuniuni, să avem câte o foaie literară română și se-o cetim cu atențiune. Întru aceasta foaie ar fi a-să desbata, din când în când, toate mijloacele cari ne promit realizarea scopului defipt. Aș vedea de lipsă mai încolo că: b) comitetul să prelucra un program bine schițat, în care să îmbrățișeze toate direcțiunile și mijloacele, în cari și prin cari am avea a lucra în consonanță (harmonie). Acest program, în formă de îndrumațiune, să fie tipărit, și trimis la toate femeile române sălăgiene. Comitetul să fie însărcinat cu executarea acelei îndrumațiuni. Iar noi, în cunoștința demnității noastre și în simțiri, să ne nisuiim din toate puterile a da dovezi că suntem demne de numele nostru”²⁶.

Cea de a treia adunare generală a Reuniunii s-a ținut la Tășnad, în anul 1883, fiind pregătită cu mare măiestrie de românii de pe Eriu, în frunte cu Andrei Cosma și George Filep²⁷.

În această perioadă, atenția tuturor românilor era îndreptată spre Mircești, unde bardul Vasile Alecsandri trăia retras la moșia sa, și era subiectul unor „ovațiuni iubiliare entusiaste”, în urma succeselor sale strălucite pe terenul poeziei românești.

În acest context, femeile române sălăjene l-au felicitat pe „nemuritorul poet” și i-au trimis un cadou, care consta într-un covor „lucrat măiestrit” de către femeile române sălăjene, printre care s-a aflat și Emilia Pop Mărcuș.

Impresionat de cadoul primit, bardul de la Mircești le-a trimis următoarea scrisoare:

„Mircești, 6/8 Ianuarie 1884.

Respectabile Doamne: Maria Barboloviciu, Clara Maniu, Emilia Pop.

Un neam, unde femeia cuprinde în sufletul ei cele mai înalte sințeminte ale omenimei: amorul de patrie, respectul familiei și atragerea către tot ce e bun și frumos, este menit a lua o dezvoltare strălucitoare între celelalte neamuri din lume.

Prin tainica și divină iniriuri-re a Mamei, a surorii, a soției să formează popoarele tari, nobile, inteligente, devotate pământului strămoșesc.

Damele Române din Sălăgiu, gândindu-se la mine cu ocazia anului nou și trimițându-mi admirabila lucrare de arte eșită din mâinile lor maestre, mi-au umplut inima de bucurie.

Suvenirul lor grațios mi-a adus convingerea scumpă mie, că ele fac parte din aceea Pleiadă de bune patriote care înțeleg înălțimea menirei lor, și vor ști a-o îndeplini pășind pe urmele matroanelor din Roma, mame a atâtor oameni nemuritori! Vă rog dar respectabile Doamne să primiți pentru Dvoastre și tot-odată se binevoiți a exprima On. Dame din Sălăgiu simțirile mele de adâncă recunoștință pentru nobilul îndemn ce l-au avut în privirea mea.

Mult încântătoarea D-voastră ofrandă o consider ca una din cele mai dulci comori ce am norocul de a câștiga în cariera mea de poet.

Primiți cu această fericită ocazie asigurarea profundului respect cu care am onorul a mă subsemna, al Damelor din Sălăgiu și al D-voastre devotat servitor:

V. Alecsandri m.p.

Binevoiți, Vă rog, a-mi permite se ofer și eu la rândul meu Onor. D-voastre societăți colecția întreagă a operilor mele. Dl Socecu editorul, le va espeda la adresa D-voastre”²⁸.

Emilia Pop n. Mărcuș a îndeplinit funcția de casier al Reuniunii și membră în comitetul de conducere al Reuniunii până în anul 1894. Participă la toate adu-

nările generale anuale, dezvoltând o activitate culturală deosebită. De asemenea, în calitate de casier s-a ocupat de finanțele Reuniunii. Printre intervențiile sale, în cadrul adunărilor generale, o amintim pe cea de la Buciumi, care a avut loc pe data de 4 august 1887. Manifestările culturale din zona de sub Meseș au avut o amploare deosebită, fiind organizate împreună cu despărțământul Șimleu al Astrei. Cu această ocazie, în cadrul programului artistic organizat seara, ea a recitat poezia „Lumea-i teatru, oamenii într-însa actori mascați”. Încheindu-se mandatul de trei ani a conducerii Reuniunii, au avut loc noi alegeri. Emilia Pop a fost realeasă în funcția de casier și membră în comitetul de conducere²⁹.

Alături de soțul său, Vasile Pop, de fruntașii politici Andrei Cosma, Ioan Maniu, Ioan Nichita etc., precum și de vrednicele femei din conducerea Reuniunii, Emilia Pop s-a implicat în ceea ce putem considera a fi una dintre cele mai mari realizări ale Reuniunii Femeilor Române Sălăjene: școala de fete din Șimleu Silvaniei, înființată în anul 1888.

În anul 1894 adunarea generală anuală a Reuniunii s-a ținut în Șomcuta Mare, Andrei Cosma făcând apel la cei prezenți și la public pentru a veni în sprijinul Reuniunii, pentru a apăra „esistența națională, limba, legea și datinile strămoșești”, având în vedere ceea ce se întâmplase în cadrul procesului politic intentat fruntașilor memorandiști. Împlinindu-se mandatul de trei ani al conducerii, a fost ales un nou birou și comitet de conducere al Reuniunii. Emilia Pop renunță la funcția de casier, dar rămâne membru în comitetul de conducere³⁰.

În anul 1899, Vasile Pop se pensionează și revine la Șimleu, împreună cu soția sa Emilia³¹. În anii care vor urma, ei se implică activ în viața cultural-națională a urbei de la poalele Măgurii Silvaniei.

În perioada 1-3 august 1901, Reuniunea a avut „rara onoare” de a

găzdui la Șimleu adunarea fondului de teatru român, în frunte cu academicianul și membru de onoare al Reuniunii sălăjene, Iosif Vulcan. Pentru primirea distinșilor oaspeți, Reuniunea a ales un comitet format din Emilia Pop Mărcuș, Elena Dr. Pop, Gavril Trifu și Augustin Vicaș. Cu această ocazie, comitetul Reuniunii a organizat o expoziție de manufacturi și țesături ale femeilor române sălăjene, la care au participat mai mult de 50 „esponente”. Ele au prezentat publicului „o icoană vie” a portului, lucruri de mână, industria de casă și țesăturile femeilor sălăjene³².

Tema principală a adunării generale din anul 1903, care s-a ținut la Plopiș, a fost școala de fete din Șimleu și modalitățile în care putea fi susținută. Școala era în cel de al XV-lea an de existență și înregistra un „progres frumos în creșterea fetițelor române sălăjene”, în special din momentul în care director a ajuns vrednicul dascăl Gavril Trifu. Încheindu-se mandatul de trei ani, s-au organizat noi alegeri pentru biroul și comitetul de conducere. Președintă a fost aleasă Maria Cosma n. Dragoș, iar în funcția de vicepreședintă a fost aleasă Emilia Pop Mărcuș. Casierită a fost aleasă Veronica Boroș n. Muste, iar secretar – protopopul greco-catolic Augustin Vicaș. Însă, printr-o scrisoare datată 13 octombrie 1903, Emilia Pop renunță la funcția în care a fost aleasă, „pe lângă exprimarea mulțumitei pentru încredere”³³.

În anul 1906, Reuniunea împlinea 25 de ani de activitate. În acest context, în ședințele din 10 decembrie 1905 și 4 februarie 1906 s-a luat decizia ca jubileul de 25 de ani de activitate să fie sărbătorit cu fastul cuvenit. Protopopul Augustin Vicaș, secretarul Reuniunii, a primit misiunea de a publica o broșură, în care să cuprindă istoricul Reuniunii. De asemenea, a fost ales un comitet de organizare a serbărilor, în frunte cu Emilia Pop Mărcuș.

continuare pe www.caietesilvane.ro

Ioan Prodan, pictor al viziunilor cosmice

Victor CIOBAN

Prima jumătate a secolului al XIX-lea reprezintă pentru arta transilvană (și implicit sălăjeană) o perioadă de incertitudine, în care se resimt ecourile despotismului luminat și ale revoluției franceze. Astfel, regiunea suferă niște schimbări majore, determinate de îmbunătățirea semnificativă a nivelului de trai. Cea mai vizibilă este explozia demografică, observabilă cu precădere în mediul urban, unde se înregistrează scăderi semnificative ale mortalității infantile¹. Odată cu creșterea numărului de locuitori, se diminuează considerabil ponderea imaginii fataliste asupra existenței, care exercită o dominație categorică asupra mentalului colectiv al comunităților preindustriale, oferind justificări pentru manifestări de fetișism.

Ascensiunea orașului a avut drept consecință dislocarea identităților medievale, fundamentate pe autoritatea social-culturală a Bisericii. Diversitatea confesională a acestui spațiu rezidențial, care tinde să ocupe o suprafață tot mai vastă din peisajul natural, îl obligă pe omul epocii să se gândească la un izolaționism absolut, exprimat sub forma comportamentului egocentric, etalat ostentativ prin acțiuni agresive. Simțindu-și periclitată existența, mediul rural adoptă strategii protecționiste. Pentru a contracara influența nefastă a egotismului personal, autoritățile hegemonice construiesc un egotism colectiv, care scoate la iveală existența unei solidarități lingvistice. Descoperirea limbajului ca entitate independentă de factorul religios, datorată Reformei protestante, con-

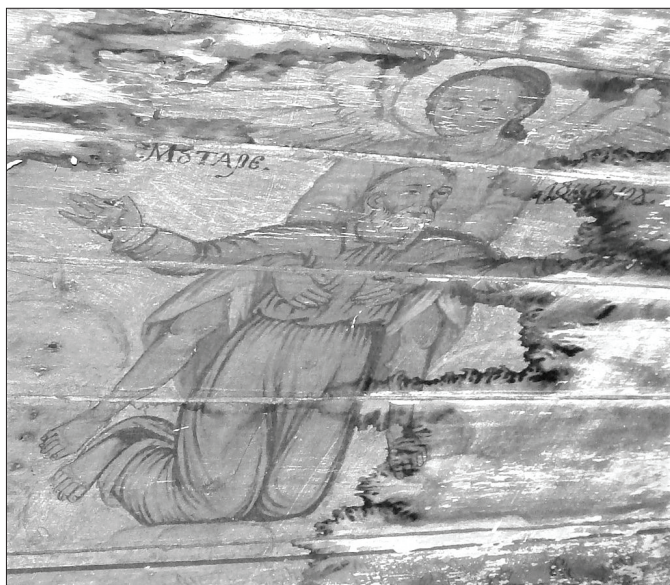

Cerul - Biserica din Bulgari

duce ulterior spre apariția și apoi consolidarea sentimentului de apartenență etnică. Sub pretextul promovării mesajului biblic, ierarhii ecleziastici renunță treptat la universalismul evanghelic în favoarea pedagogiei „naționale”, care, într-o primă fază, se află într-o relație de parțială sinonimie cu atașamentul față de Casa de Habsburg².

Mutațiile petrecute la nivelul mentalului colectiv facilitează crearea unui nou tip de artist, ca urmare a secularizării. Edictul de Toleranță de la 13 octombrie 1781, care garanta libertatea religioasă, modifică radical profilul iconarului, prin scoaterea sa de sub autoritatea dogmei. Obligat să își desfășoare activitatea în funcție de comenzile primite, acesta începe să adopte elemente din recuzita pictorului „de meserie”³; fapt evidențiat de inscripționarea numelui, care, în perioada anterioară, era de neconceput. Ca atare, sunt abandonate tiparele compoziționale specificate de erminii, care impuneau o juxtapunere a episoadelor evocate, în favoarea unor execuții naturaliste, unde sunt valorizate achizițiile culturale ale vremii. Ținta acestor „abateri” flagrante este evident: alfabetizarea populației. Pentru a ușura înțelegerea scenei, executantul ignoră de bunăvoie reglementările sinodale, coborând personajele în spațiul cotidian. Transfigurate în chipuri transilvănene, acestea preiau elemente specifice de vestimentație locală, păstrând din recomandarea canonică doar nimbul galben-auriu care indică prezența sacralității. În unele situații apar accesorii în formă de stea și chenare decorative alcătuite din girlande florale.

Printre reformatorii iconografiei tradiționale se numără și meșterul Ioan Prodan, activ în satele de

Enoh - Biserica din Bârsa

la frontiera zonelor etnografice Chioar și Codru: Ho-roatu Cehului, Domnin, Bârsa și Bulgari. La fel ca în cazul contemporanilor săi (Dimitrie Ispas, Ioan Pop de Unguraș, Nechita Zugravul, Nistor Dascălul, Tudor Zugravul, Gheorghe Iacov de Rășinari etc.), arhiva este săracă în informații biografice, pentru că nu există re-pere clare asupra modalității de consemnare. Principala sursă, registrele parohiale, nu înregistrează decât numele de botez, care adeseori se repetă. Așadar, se pot emite doar supoziții, în funcție de obiceiurile cutumiare, regulamentele de funcționare a atelierelor sau de bagajului cultural etalat în compozițiile murale pe care le-a executat.

Pornind de la similitudinile stilistice, istoricul de artă Cristian Brăcăescu a stabilit ca loc de baștină comuna Unguraș (astăzi Românași) și a lansat ipoteza potrivit căreia Ioan Prodan ar fi un discipol de-al lui Ioan Pop⁴. Însă, această ipoteză nu este susținută de observațiile din teren, care conduc mai degrabă spre zugravul Ștefan de la Șurdești, care a reprezentat în lăcașul de cult maramureșean modelul cosmologic al lui Giovanni Battista Riccioli (1598-1671). Publicat în *Almagestum Novum*, modelul propune o combinație de geocentrism și heliocentrism, susținând că Mercur, Venus și Marte se învârt în jurul Soarelui, care, la rândul său, se învârt în jurul Pământului, alături de Lună, Jupiter și Saturn⁵. Imaginea de la Șurdești este reprodusă de Ioan Prodan în biserica de la Domnin, pe care a pictat-o la 1812, dar nu și în cea de la Bulgari, unde se constată un „geocentrism” pur.

Conținutul științific al picturilor lui Ioan Prodan indică prezența unei figuri elitare, de confesiune greco-catolică, pătrunse de filosofia Luminilor. Pe lângă scrierile biblice, iconarul a mai consultat tratate specializate de astronomie (sau astrologie) și geografie, provenite fie din biblioteca personală, fie din colecțiile unor instituții de învățământ public (cum ar fi Colegiile Iezuite de la Satu Mare și Baia Mare). Cosmologiile de la Domnin și Bulgari, deși se încadrează în limitele teologiei catolice, evidențiază într-un mod cât se poate de clar o preocupare pentru cercetarea sistematică a mediului ambiant. Natura este receptată nu ca prilej de exaltare magică sau instanță morală, ci ca obiect de studiu. Astfel, alternanța dintre Ptolemeu și Riccioli, care-i oferă un loc aparte printre colegii de breaslă, poate fi interpretată în termenii unei îndoieli carteziene. E drept, nu se ajunge în niciun moment la un „spirit critic” propriu-zis, pentru că disonanța cognitivă nu îl îndeamnă spre verificări experimentale, care să îi dezvăluie heliocentrismul copernican, ci spre abandon. De altminteri, în ultima biserică pe care o pictează (cea de la Bârsa, 1838) nu mai apare niciun model cosmologic, ci doar niște reprezentări astrale. În schimb, este înfățișat unul dintre cei mai misterioși protagoniști ai istoriei sacre: patriarhul antediluvian Enoh (Enoch), căruia i se atribuie aptitudini profetice.

Luna - Biserica din Bulgari

Până acum, reticența lui Ioan Prodan față de Copernic a fost explicată fie printr-o educație precară, fie prin atașamentul clerical, ignorându-se cu desăvârșire posibilitatea unor rațiuni „oculte”. Specialiștii au căutat să minimalizeze faptul că în arta religioasă nu intervin numai elementele de limbaj plastic, ci și un ritual de purificare spirituală, prin intermediul căruia se urmărea contactarea unor entități cosmice, îngeri. În această privință, apariția lui Enoh nu este deloc aleatorie, fiindcă străbunicul lui Noe este considerat, în tradiția monoteistă, drept întemeietorul astrologiei (și ulterior al astronomiei). Totodată, subliniază o poziție vehement anti-clericală. Chiar dacă joacă un rol deosebit de important pentru evoluția societății, personalitatea lui Enoh este interzisă de cultele oficiale, din pricina iconoclasmului radical (care pe alocuri devine chiar anti-intelectualism) și a feminismului mistic, reliefat de presupusele sale „cărți”⁶. Încă din primele sale zile ale Bisericii, ierarhii s-au simțit deranjați de faptul că patriarhul definește mesianismul în termeni sexuali, iar rezultatul acestui disconfort s-a materializat în cenzurarea și apoi interzicerea manuscriselor care revendicau paternitatea enohiană.

Efectul tabuului enohian a fost atât de puternic, încât a fost adoptat și de iluminiști, care, de teama izbucnirii unui cataclism cosmic, au ales să perpetueze cenzura clericală. E drept că sensul inițial a fost schimbat, interdicția mutându-se dinspre discuțiile asupra matriarhatului înspre cele referitoare la existența vieții pe alte planete. Cu toate acestea, unii au reușit să-l depășească. Așa s-a născut specia literară a basmului⁷. Se pare că printre persoanele care au avut acces la textele interzise se numără și meșterul Ioan Prodan, care, după însușirea științei oficiale, a ajuns să pătrundă în cercuri sectare întemeiate de practicanți ai Kabbalei, unde *Cartea lui Enoh* circula sub forma traducerilor după exemplare arabe, slave sau engleze.

Nu se știe ce s-a întâmplat cu Ioan Prodan după ce a pictat biserica de la Bârsa. Portretul lui Enoh sugerează faptul că a luat-o pe calea „vrăjitoriei” și ar fi devenit un pionier al orientalisticii, anticipându-i pe

Timotei Cipariu (1805-1887) sau Bogdan Petriceicu Hașdeu (1838-1907). Însă, nu există niciun document care să ateste o astfel de traiectorie profesională, tipic romantică; motiv pentru care e posibil să nu fi sesizat revelația oferită de textul enohian. Cert este că, odată cu lectura acestuia, s-a lecut de tot ce înseamnă „știință” și a renunțat la meseria de iconar. Poveștile despre „nunți în Cer” și „îngeri întrupați” l-au condus spre viitoarele teze ale psihanalizei freudiene, potrivit cărora singura realitate obiectivă este actul sexual.

Ioan Prodan nu excelează în materie de virtuozitate tehnică. După cum s-a subliniat și în paragrafele anterioare, elementul de atracție al picturilor de la Domnin, Bulgari și Bârsa nu îl reprezintă frumusețea imaginilor, ci conținutul lor. În bisericile menționate pot fi întâlnite și scene narative, care evocă povești din Vechiul și Noul Testament, Viețile Sfinților etc., însă acestea pălesc în fața viziunilor cosmice. Desigur, principalul factor responsabil de metamorfoza lăcașelor de cult în hărți astrologice e timpul, care pur și simplu a șters decorul convențional. Starea avansată de degradare a făcut ca stelele și planetele să iasă mult mai tare în evidență decât era prevăzut.

Excepție face pictura de la Bulgari, care s-a păstrat aproape integral. În acest caz, s-a urmărit o organizare simbolică, prin plasarea corpurilor cerești pe bolta naosului, unde arcul-dublou ce intersectează grinda axială este punctat din loc în loc cu rozete solare, iar pe cheia de boltă planează imaginea înaripată a Sfântului Duh, care completează *Sfânta Troiță*, împreună cu Dumnezeu Tatăl – înfățișat ca Împărat Ceresc, cu coroană și cu fața încadrată într-un triunghi și Dumnezeu Fiul – Iisus Hristos. Întreaga scenă a Sfintei Treimi este înconjurată de nori, flancați la cele patru colțuri ale registrului iconografic de îngeri înaripați ce sună din trâmbițe (*Îngeri trâmbițând în cele patru colțuri de lume*). Pe grinda de sus apar Soarele și Luna, reprezentate personificat, iar în partea dinspre iconostas sunt reprezentate „ceriurile” (planetele). Pământul este înfățișat pe registrul simetric cu grinda axială, sub forma simplificată a unui dreptunghi cu la-

Planetele - Biserica din Bulgari

turile curbate, înscris în cerc și cu indicarea probabilă a punctelor cardinale⁸.

Cu ocazia Crăciunului se cântă frecvent *Cerul și Pământul*, colinda care, sub pretextul evocării Nașterii lui Iisus Hristos, i-a determinat pe artiști să se avânte în speculații cosmologice. Așa a făcut și Ioan Prodan, care la Bulgari și Domnin a împodobit bisericile cu reprezentări astrale, luate din tratate de specialitate. Dar, odată cu avansarea în cunoaștere, iconarul a observat și limitele acesteia. Contactul cu textul enohian, care stârnește controverse aprinse chiar și în prezent [dovadă teoria lui Zecharia Sitchin (1920-2010) despre „planeta-fantomă”, Nibiru], observabil în pictura de la Bârsa, l-a determinat să își întrerupă cariera, pentru a se ocupa exclusiv de familie.

Note:

1 Traian Rotariu, *Recensământul din 1850. Transilvania*, Presa Universitară Clujeană, 2004.

2 Mathias Bernath, *Habsburgii și începuturile formării națiunii române*, Cluj-Napoca, 1994.

3 Eva Haustein-Bartsch, *Icoane*, Taschen, Köln, 2009, pp. 18-19.

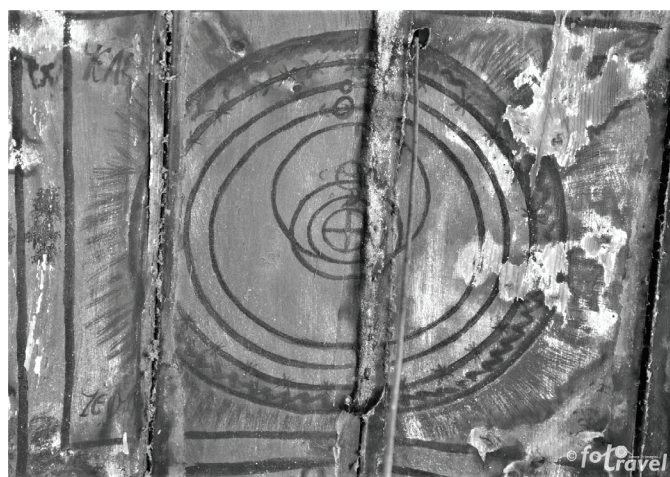
4 Cristian Brăcăescu, Bruno Andreșoiu, Șerban Bonciocat, Magda Teodorescu, *Lăcașuri de lemn: bisericii de sat din Sălaj*, Igloomeia, București, 2015, p. 90.

5 Dan-George Uza, „Despre modelul cosmologic de la biserica de lemn din Șurdești, Maramureș” în *Pași spre infinit*, nr. 31, București, 2014, pp. 20-24.

6 Elizabeth Clare Prophet, *Fallen Angels and the Origins of Evil. Why the Church Fathers Suppressed the Book of Enoch and Its Startling Revelations*, Summit University Press, 2000.

7 Andrew Collins, *From the Ashes of Angels: The Forbidden Legacy of a Fallen Race*, Bear & Company, Rochester, 2001.

8 Ana Bârcă, *Biserici de lemn din Sălaj*, NOI Media Print, București, p. 93.

Planete - Biserica din Domnin

30 de ani în 1.000 (și ceva) de semne

Am încercat să-i provoc pe colaboratorii revistei cu tema „30 de ani în 1.000 de semne”. Au răspuns patru dintre ei, cu texte mai mici sau mai mari de o mie de semne. Tema rămâne de actualitate. Nu știu dacă și pentru conaționalii născuți după 1980/1990. Dezinteresul tinerilor (nu sunt singurii, din păcate, în această postură) și pentru istoria recentă a țării nu-l pot explica fără deriva morală, spirituală, culturală în care se află azi România. Despre Educație nu are rost să repet aici sloganuri, îndemnuri, populisme. Continuă și deriva Educației. Se vor opri derivatele? Se va opri Marea Derivă? La 30 de ani de la revoluția/evenimentele/lovitura de stat din decembrie 1989 rămân sigur câteva cuvinte-cheie/expresii semnificative: sfârșitul comunismului instituțional, lovitură de stat, jertfă, morți nevinovați, noul comunism instituțional, propagandele de tip nou, democrație originală, sincronizare firavă la sistemele democratice occidentale, consens politic pentru aderarea la UE și NATO, exodul românilor în străinătatea mai prosperă, creșterea continuă a calității vieții pe fondul scăderii continue a calității învățământului, educației, culturii, clasei politice, civismului în stradă... Și multe alte posibile „ștanțe” post-decembriste. Lectură plăcută și sărbători fericite tuturor cititorilor revistei „Caiete Silvane”!

Daniel SĂUCA

Ce s-a schimbat în ultimii 30 de ani

Schimbarea a fost radicală. Cultura românească s-a mutat în diaspora sau în cimitir. Spațiul public a fost potopit de cancan-uri, șlagăre bollywoodiene și kitsch-uri supraevaluate. S-au închis cinematografele, mii de biblioteci, urmează muzeele, teatrele și opera. Mai nou, consilierii culturali cer adresa de e-mail a lui Molière, tinerii nu fac deosebire între Alexei și Lev Tolstoi, iar Mozart a devenit un fel de prăjitură. Dar unii dintre noi cred încă în cultură...

GYÖRFI-DEÁK György

Delirul libertății

Sînt perioade istorice anacronice, alienante – ca în 1989 – în care istoria a devenit, *lato sensu*, o urgență cotidiană. Îndelungata tendință monologală s-a deschis spre alteritate, dialogul a început să renască din propria reclusiune. Cuvintele, scăpate de spectrul hidos al dictaturii, au început să reanime o veridicitate înțepenită în propriul coșmar. Proaspăt intrați în mirajul libertății

postdecembriste, ne-am repezit la rezerva de cuvinte nepervertite pentru a le proiecta într-o nouă dimensiune, aceea de a cuceri perspectiva unei noi realități din adîncile tenebre ale tăcerii. Sînt momente în care libertatea devine singura *profesiune* care contează.

Îmi amintesc cu nostalgie unde și cum m-a prins revoluția din decembrie 1989. Eram la întreprinderea *Metalica*, în biroul CTC, unde comentam aprins ultimele evenimente din țară, dar mai ales situația tensionată din Timișoara. La un moment dat, am auzit, din difuzoarele montate pe hol, vocea poetului Mircea Dinescu, care, sugrumat de emoție, anunța că... „am învins”! În acel moment, buimăcit de bucurie, am părăsit reflex incinta fabricii și am început să alerg pe străzi, anunțînd marea veste, veste care putea *deconta* rapid toată mizeria și imbecilitatea trecutului. Amestecul de claxoane și de strigăte, timide la acea oră, de gesturi discrete, aflate încă sub teroarea fricii, anunțau sfîrșitul barbariei comuniste. Am continuat să alerg, fără să știu de ce și fără o adresă precisă, trăind noua libertate ca pe un delir greu de prins în cuvinte. Am descoperit brusc bucuria solidarității dată de libertatea exterioară, beția iluziei acesteia, extazul dat de ruina vechii ideologii. Seara, alături de prietenul Pașcu Balaci, scriitor și avocat, de preotul Mihai Cociu și de un tînăr maghiar care ni s-a alăturat pe stradă, căruia nu i-am reținut numele, am hălăduit prin centrul orașului, am pus un steag pe Catedrala greco-catolică „Sfințul Nicolae” din Oradea, am împărțit lumînări celor din fața Primăriei. Am trăit și un scurt moment de panică, cînd armata a intrat a doua zi pe podul din centru, noi neștiind ce intenții are, pentru că se

vehiculau tot felul de scenarii apocaliptice. Nu am dormit mai multe nopți, după cum am *uitat*, pentru câteva zile, să mai trec pe la serviciu. Mă consideram *angajatul* non-stop al noii libertăți cîștigate. Preț de câteva zile, am simțit că am dat mîna cu istoria. Numai că istoria nu se prea ține niciodată de cuvînt. Am început libertatea exterioară cu o fugă pe străzi, în cea interioară rătăcesc de cînd mă știu.

Din delirul acelei libertăți din decembrie 1989 mă mai hrănesc încă și acum cînd știu că orice libertate își are prețul său. Și mai știu, cu tristețea de rigoare, că, pentru mulți, libertatea nu înseamnă aproape nimic. Ea poate deveni chiar o povară, căci practicarea libertății se lovește de însușirea acesteia de a nu avea limite. Paradoxul ei constă în faptul că ea poate co-exista doar în măsura în care își pune singură limite. Libertatea absolută există doar ca imbold al libertății posibile. Pentru ca să existe o libertate *medie*, trebuie ca unii să-i forțeze constant limitele. Libertatea este liberă doar cînd își încearcă toate posibilitățile, ea neexistînd decît în excesul (conștient, responsabil) de ea însăși. Dacă întîlnește o singură limitare, în nelimitele ei, libertatea dispăre în propriul miraj. Libertatea nu *se dă*, libertatea *se ia* din propriile ei premise, se cîștigă clipă de clipă. În absența ei se nasc utopia și neantul. După 30 de ani de libertate încă mai căutăm să ne *profesionalizăm* în tainele ei...

Ioan F. POP

Trei episoade de istorie personală din Revoluția de acum 30 de ani

1. În noaptea zilei de 16-17 decembrie 1989 am fost în serviciu telefonic la primărie. Cum am ajuns, colega m-a avertizat că se întîmplă ceva deosebit și nu știm la ce ne putem aștepta. Pe la orele 20 a sunat telefonul. Am ridicat telefonul și o voce s-a răstit la mine, să nu mai ridic telefonul. A fost pentru prima dată în patru ani cînd telefonul a sunat. Dimineața, cum mă îndreptam de la primărie la gară, vigilentul paznic de noapte m-a legitimat, întrebându-mă ce caut prin comună unde lucram ca profesor. (Am fost legitimat pentru prima dată în viață.)

2. Pe 21 decembrie am călătorit cu trenul către casă. Am primit vacanța și m-am dus spre comuna mea natală din județul Mureș. Pe trenul accelerat Satu Mare-Cluj-București umblau patrulare înarmate alcătuite din subofițeri de armată și de miliție. Cum ne-am apropiat de Cluj, patrulele au devenit mai dese. Treceau prin fața compartimentelor și se uitau cu niște ochi vigilenți.

3. Pe 22 decembrie, după ce Dinescu ne-a anunțat că „Dictatorul a fugit” și am avut revoluția noastră

pașnică, la propunerea preotului, zece bărbați tineri ne-am dus la Târgu Mureș să donăm sânge pentru rănii revoluției. (S-a tras aici, au murit șase persoane, numărul răniților era mai mare.) Ajunși la Centrul de Transfuzie am găsit multă lume, personal de serviciu și donatori voluntari ca noi. Era o atmosferă de euforie revoluționară și de puternică fraternizare româno-maghiară.

Din păcate, această atmosferă s-a risipit în doar câteva săptămîni!

LÁSZLÓ László

Comunismul nu a dispărut, doar s-a transformat puțin

Pe vremuri se pîrjoleau câmpiile, se otrăveau fântânile și se fugea în munți. Acum se pîrjolește de bani trezoreria de șefii partidului care guvernează. Parveniți și ghiolbani devin miniștri, parlamentari sau directori, al căror unic merit este obediența față de șeful partidului. Mineriate cu români dornici de sânge, demonstrații înăbușite cu gaze de jandarmii dirijați de politrucii zilei, toate ne-au șters de pe harta țărilor civilizate. Judecători cumpărați, aberații la tot pasul, pensii speciale, salarii astronomice, privilegiu la bugetari, furturi peste tot, șpagă omniprezentă, meditații plătite fiindcă la școală nu se mai face școală, biserici la tot pasul, enoriași ce se târăsc în genunchi pentru o minune ce nu mai vine, polițiști speriați de infractori, legi strâmbe, evaziune peste tot, primari care fură, industrie pusă pe butuci, milioane de români plecați la muncă în străinătate. Sunt multe. Sunt sechelele comunismului, a economiei centralizate cu locuri de muncă sigure. Mulți români mai au nevoie de un tătuc care să le spună ce să facă, ce e bine și ce e rău, să le spună care sunt dușmanii și prietenii. Românul dă atât de mult – votul, iar de primit nu primește mare lucru.

Așa arată România noastră după treizeci de ani în care comunismul nu a dispărut, doar s-a transformat puțin, asemenea unui balaur a cărui capete cresc la loc. Din patru în patru ani mergem cu speranțe la vot, spunându-le și altora, hai! Unde, Dumnezeu știe!

Daniel MUREȘAN

Malaxorul aproape hibernat

■ „Cu o exergă din Saint-John Perse, echinoxul Viorel Mureșan își compune cartea cea nouă și ca un *Cântec pentru un echinox*, reunind cronici (apărute la vremea lor în «Caiete Silvane», „Familia», «Vatra») la cărți datorate, cele mai multe dintre ele, unor echinoxști din toate generațiile. Nu toate, căci cercul său de lectură e unul deschis și generos”. În „România literară” (nr. 49/22 noiembrie 2019) dna Irina Petraș scrie despre cartea colegului nostru **Viorel Mureșan, „De gardă la Echinox”** (Editura Caiete Silvane, Zalău, 2019), volum de altfel lansat recent la sediul filialei clujene a Uniunii Scriitorilor din România. Au vorbit, la Cluj, despre lucrarea menționată, despre autor și editura noastră Ion Pop, Ion Cristofor, Ion Mureșan, Vasile George Dâncu și Irina Petraș.

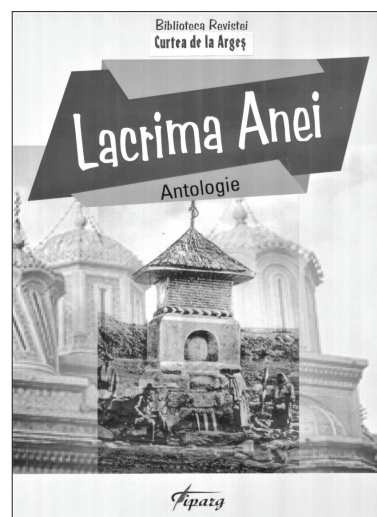
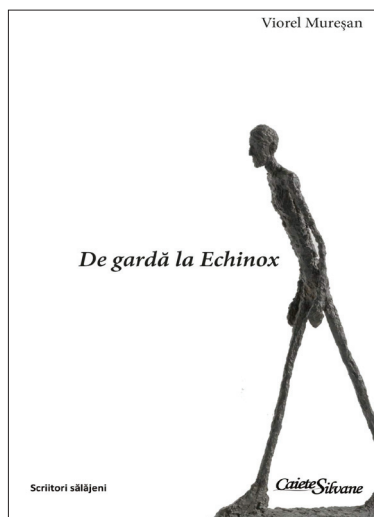
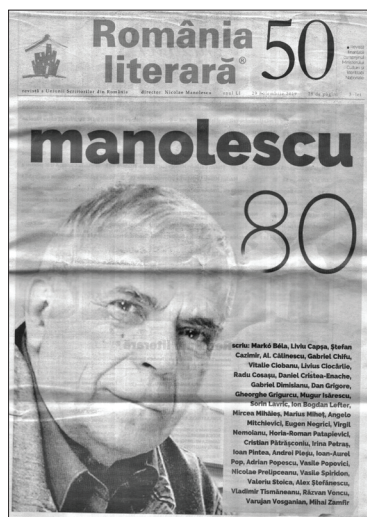
■ **Nicolae Manolescu 80.** „România literară” (nr. 50/29 noiembrie 2019). La aniversară scriu Markó Béla, Liviu Capșa, Ștefan Cazimir, Al. Călinescu, Gabriel Chifu, Vitalie Ciobanu, Livius Ciocârlie, Radu Cosașu, Daniel-Cristea Enache, Gabriel Dimisianu, Dan Grigore, Gheorghe Grigurcu, Mugur Isărescu, Sorin Lavric, Ion Bogdan Lefter, Mircea Mihăieș, Marius Miheș, Angelo Mitchievici, Eugen Negrici, Virgil Nemoianu, Horia-Roman Patapievici, Cristian Pătrășconiu, Irina Petraș, Ioan Pinte, Andrei Pleșu, Ioan-Aurel Pop, Adrian Popescu, Vasile Popovici, Nicolae Prelipceanu, Vasile Spiridon, Valeriu Stoica, Alex Ștefănescu, Vladimir Tismăneanu, Răzvan Vonceu, Varujan Vosganian, Mihai Zamfir. La mulți ani cu sănătate și din partea noastră!

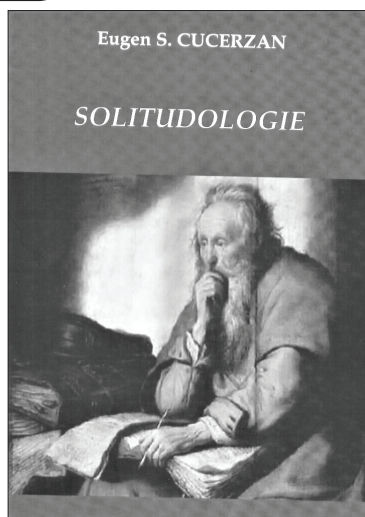
■ **Adrian Cioroianu, „Mugurii ROexit de mâine. Un viitor posibil al discursului anti-occidental în România”** în „Dilema veche” (nr. 821/14-20 noiembrie 2019): „Ei bine, toate acestea - dacismul virulent, «impotența/impuritatea Occi-

dentului», România - «colonie», «martiriul lui Antonescu», «complotul agenților lui Soros», «complotul neo-marxiștilor», eventualitatea ROexit etc. - sunt, de fapt, teme antioccidentale și anti-UE. În funcție de evoluția viitoare a relațiilor dintre SUA și Uniunea Europeană, neolegionarii noștri vor ataca preponderent UE - dar agenda lor, fiind antioccidentală, va fi implicit și antiamericană. Pentru unii neolegionari, complicitatea cu orice autocrație creștină din vecinătate va fi mai importantă decât orice angajament euro-atlantic - iar prin aceasta ei își vor imagina că apără puritatea Europei”. Nu contest rândurile de mai sus. Mă minunez, și aici: de peste 100 de ani, în România (mai mult sau mai puțin „dodoloată”) nu s-au schimbat, esențial, discursul public, duelurile, fandările, execuțiile: „noi” și „ei”, „Vestul” și „Estul”, „Cei buni” și „cei răi”. Așa cum există discurs anti-occidental, se manifestă și cel antirusesc. De aprofundat tema, mai ales dacă se manifestă din cauza manipulărilor, propagandelor de tot felul.

(D.S.)

■ **Lacrima Anei (antologie), Biblioteca Revistei Curtea de la Argeș, Editura Tiparg, Pitești, 2019, editor Gheorghe Păun.** „Această carte este un omagiu adus Anei lui Manole. (...) Volumul cuprinde 113 autori (așezați în ordine alfabetică) și semnificativ mai multe poeme, deoarece o parte dintre autori au mai multe bucăți reținute în carte - o consistentă «materie primă» pentru o posibilă analiză de specialitate. Am adăugat la final trei variante importante ale baladei populare, mult diferite între ele: varianta «standard» a lui Vasile Alecsandri, cea culeasă de G. Dem Teodorescu (...) și o variantă Gr. G. Tocilescu. (...) Aproape toate poemele au apărut în Curtea de la

Argeș. Desigur, valoarea literară/ expresivitatea lor nu este uniformă, dar nu aceasta a fost intenția – ci omagierea Anei...” (Gheorghe Păun).

■ **Clara Țircă, *Stradă tristă, luminată puternic* (poezie), Editura Neuma, Apahida, 2019.** „După un debut răsplătit cu Premiul Filialei București – Poezie a Uniunii Scriitorilor pentru anul 2017 (*Reluare în Rai*, Editura Neuma), poeta dă o probă de maturitate cu această nouă carte în care temele primului volum sunt amplificate și aprofundate. Clara Țircă nu scrie doar ca să își consume insomnia, ci dorește să comunice în chip autentic, să realizeze o construcție în care nu mai încap permutări. Prezența ei în poezie este tot mai convingătoare” (Horia Gârbea). Pentru cititorii revistei, poemul izgonire: „sunt cu sondajul.../ vreau să vă întreb/ dacă vă mulțumește/ starea de om/ alungat din rai/ ce credeți despre șarpe/ și îngeri cu săbii de foc/ cât de tare/ vi se face dor/ de Creator/ și unde vă țineți/ ascuns îngerul/ când/ greșiți”.

■ **Eugen S. Cucerzan, *Solitudologie*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2019.** „Întrucât – și nu numai de aceea – există o știință (generală) a societății, respectiv a socialității (în speță sociologia), de ce nu ar fi și o «știință a singurătății»? Pe care să o numim *solitudologie* (din lat. *Solitudo* – singurătate + gr. *Logos* – cuvânt, teorie, știință); ori *solitudinologie* (solitudine fiind un sinonim al singurătății). Și mai mult decât atât: poate – și deci trebuie – să existe o știință a singurătății (iar nu numai o suită de opinii despre singurătate) pentru că există fenomenul numit singurătate!” (Autorul). Câteva titluri ale cărților lui Eugen S. Cucerzan: *Legea respingerii universale* (1997); *Elemente de logică* (1997); *Biserică și națiune* (2000); *Atomii și vidul* (2000); *Mihai Eminescu, poet și gânditor* (2002); *Perspective filosofice românești* (2002); *Familia ființei. Soluții terminologice* (2002); *Flacăra de veghe* (2005); *Întâlnire în fa diez-minor* (2011); *Filosofia ca sistem. Eseuri* (2011); *Fărâme și crâmpoie* (2013); *Salonul 87* (2014); *De te fabula naratur...* (2018)...

■ **Iustinian Gr. Zegreanu, *Mic tratat de deflorare... intelectuală. Compendiu de zegrenisme II*, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2019.**

Două „zegrenisme” mai „soft” din acest volum cu titlu (cam) provocator: „Singurul lucru care ne consolează de mizeriile vieții sunt distracțiile, dar aceasta este cea mai mare mizerie, care ne amăgește, pentru că ne împiedică să ne găsim pe noi înșine și ne pierdem pe nesimțite”; „Oamenii se împart în două categorii: în prima sunt cei care aduc fericire și bucurie ori de câte ori vin, iar în cea de-a doua sunt cei care aduc fericire și bucurie ori de câte ori pleacă”. Din cărțile semnate de Iustinian Gr. Zegreanu: *Popas în necunoscut* (poezie, 1998); *Pornind de la un gest* (poezie, 2002); *Cuvinte nerostite* (poezie, 2004), *Între iubire, viață și destin* (proză, 2005); *Ascultând căderile de stele* (poezie, 2006); *Chemarea în paradis* (poezie, 2010); *În numele tatălui* (proză, 2012); *Anotimpurile vieții* (poezie, 2016); *Cu ușile larg închise* (proză, 2018).

■ **Mihaela Meravei, *Confesiuni din universul cărților – cronici de carte*, Editura Colorama, Cluj-Napoca, 2019.**

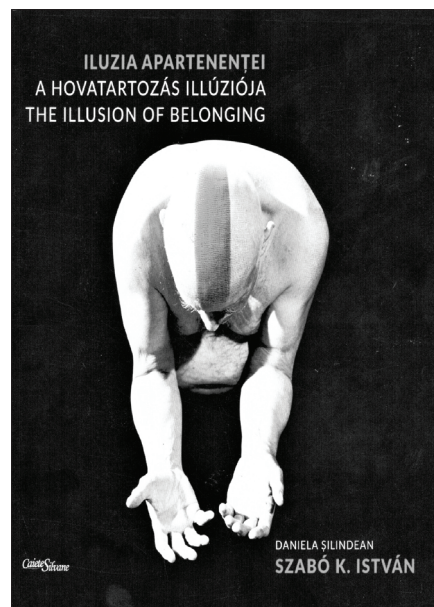
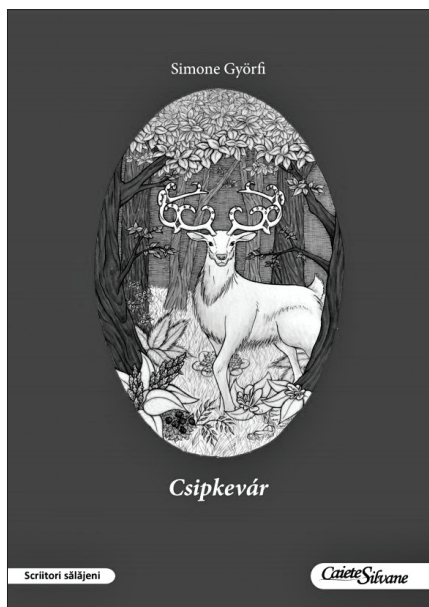
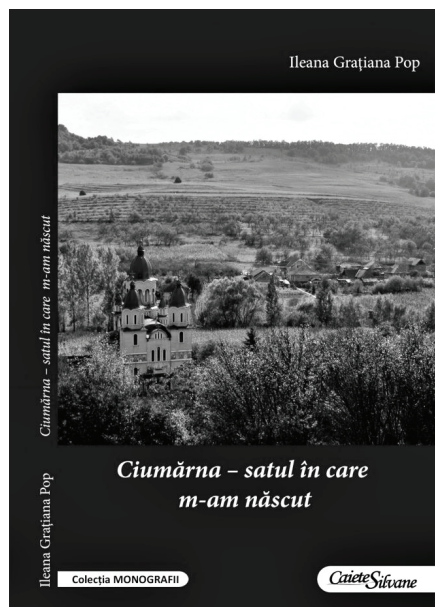
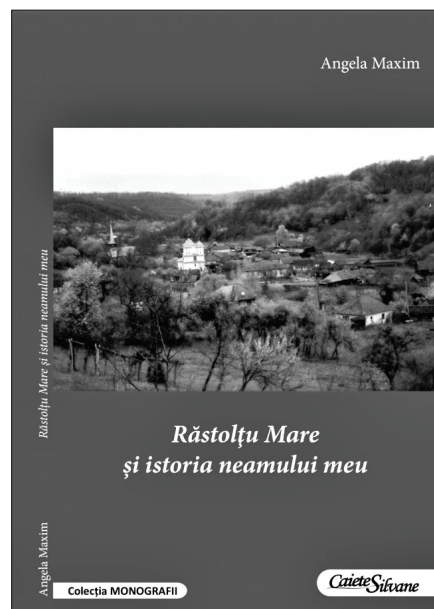
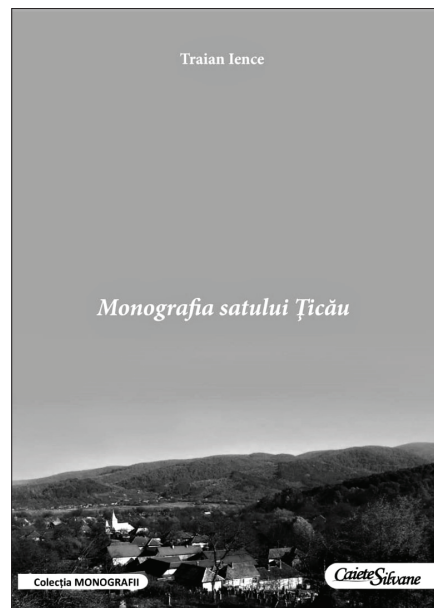
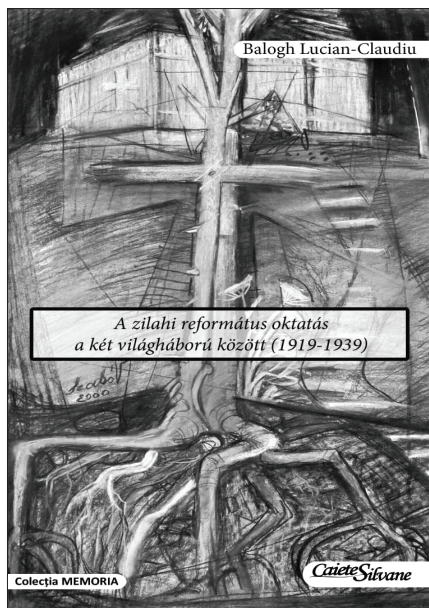
„Mihaela Meravei a debutat în 2012 cu volumul de poezie *Viața pe verticală* și s-a impus, în ultimii ani, ca una din cele mai dotate voci lirice ale generației tinere. Cu o cultură bine asimilată, poeta s-a remarcat și prin comentariile critice pe marginea unor cărți de poezie, dovedind o observație critică ascuțită, o fină înțelegere a mecanismelor interne ale lirismului. Poeta din Constanța scrie cu egală competență și despre cărți de proză sau eseuri, demonstrând maturitate, bun gust și un anume rafinament al expresiei critice. Articolele critice ale Mihaelei Meravei au un vădit accent simpatic, oferindu-ne sentimentul tonifiant al descoperirii unui miracol în paginile citite, o evidentă bucurie a lecturii – senzație din ce în ce mai rară în zilele noastre” (Ion Cristofor).

(D.H.)

Din cărțile apărute la Editura „Caiete Silvane” în 2019

Caiete Silvane

Revistă de cultură sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Comenzi la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 12 - Tel./fax: 0260-612870.

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://www.caiete-silvane.ro>

Serghei Esenin

(1895-1925)

Poet rus, unul dintre întemeietorii grupării și curentului imaginist. Poezie de mare sensibilitate, marcată de etnografism în tematică și în lexic. Plasticitatea remarcabilă a metaforei și, uneori, imagistica religioasă, transmit sentimentul unei iremediabile tristeți, al înstrăinării și singurătății. Proeminent înnoitor al limbajului poetic, armonizând valorile tradiționale cu complexitatea trăirilor moderne.

Cerșetorul din tinda bisericii

I-s ochii brusture pălit.
Câțiva bănuți strânge-ntr-o mână.
A fost cândva ciurdar vestit,
Acuma anii-abia și-i mână.
Iar baba care-și șterge-n colț
O geană la icoana veche
A fost, la anii ei involți,
Iubirea lui fără pereche.
Răboju-i năpădit de fum.
Trecutu-n luncă nu mai zburdă.
Doar cărja-l mai slujește-acum,
Cu care da cândva la ciurdă.
Ea pare-a nu mai ști ce drag
I-a fost cu fluiera-i vrăjită.
Dar pune, când ajunge-n prag,
Copeica-n palma necăjită.
El n-o privește-n ochi, știind
Că rana veche atât așteaptă,
Ci-și face-o cruce, pomenind
Pe roaba Domnului, în șoaptă.

(Traducere de Ioanichie Olteanu, în vol. *Ceaslovul satelor*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981)